

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, oikeudenkäymiskaarta, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia, vankeuslakia, tutkintavankeuslakia, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia, rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annettua lakia sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskeva direktiivi.

Esitutkintalain säännöksiä täydennettäisiin asianomistajalle tehtävien ilmoitusten osalta. Esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuutta asianomistajan oikeuksista esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä laajennettaisiin. Esitutkintalakiin lisättäisiin myös velvollisuus ilmoittaa asianomistajalle mahdollisuudesta saada tukea ja suojelua.

Säännöksiä vangin tai tutkintavangin vapautumisesta ilmoittamisesta tarkistettaisiin. Henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneen rikoksen tai seksuaalirikoksen asianomistajalla olisi halutessaan oikeus saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja tietyin edellytyksin muusta vankilasta poistumisesta. Uudet säännökset koskisivat laissa erikseen lueteltuja rikoksia, joissa ilmoittamista rikoksen luonne ja vakavuus huomioon ottaen voidaan pitää perusteltuna. Edellytyksenä olisi, että ilmoittamisesta ei arvioitaisi aiheutuvan vaaraa vangin tai tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Esitutkintalakiin lisättäisiin säännökset asianomistajalle tehtävästä henkilökohtaisesta arvioinnista. Asianomistajille tehtäisiin yksilöllinen arviointi asianomistajan haavoittuvuuden tunnistamiseksi ja sen arvioimiseksi, mitä erityistoimenpiteitä tarvitaan asianomistajan suojelemiseksi lisäkäsitykseltä asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä. Arvioinnissa olisi otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu.

Asianomistajan oikeutta asiakirjojen käännöksiin laajennettaisiin. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset olennaisen asiakirjan, syyttämättäjättämispäätöksen sekä istunnon aikaa ja paikkaa koskevan ilmoituksen kääntämisestä. Esitutkintalakiin lisättäisiin säännökset velvollisuudesta kääntää rikosilmoituksesta annettava kirjallinen vahvistus sekä päätös esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta tai päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA JA SEN ARVIOINTI.....	4
2.1 Asianomistajalle tehtävät ilmoitukset.....	4
2.2 Haavoittuvien uhrien tunnistaminen ja suojele.....	5
2.3 Asianomistajan oikeus asiakirjojen käännöksiin.....	6
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	6
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	8
4.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	8
4.1.1 Vaikutukset asianomistajan asemaan.....	8
4.1.2 Sukupuolivaikutukset.....	8
4.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	9
5 ASIAN VALMISTELU.....	10
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	12
1 DIREKTIIVIN SISÄLTÖ JA SEN SUHDE SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖÖN.....	12
2 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	38
2.1 Esitutkintalaki.....	38
3 luku Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset.....	38
4 luku Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet.....	38
7 luku Kuulustelut.....	44
11 luku Erinäiset säännökset.....	45
2.2 Oikeudenkäymiskaari.....	48
17 luku Todistelusta.....	48
2.3 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.....	49
1 luku Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta.....	49
5 luku Syytteen vireillepanosta.....	50
6 a luku Oikeudenkäynnin kieli ja tulkkaus.....	50
2.4 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa.....	51
2.5 Vankeuslaki.....	52
2 luku Täytäntöönpanon aloittaminen.....	52
19 luku Ilmoitukset ja tiedon antaminen.....	53
2.6 Tutkintavankeuslaki.....	54
2 luku Saapuminen vankilaan.....	54
16 luku Erinäiset säännökset.....	55
2.7 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta.....	55
16 luku Ilmoituksen ja tiedon antaminen.....	55
2.8 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa.....	56
2.9 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta.....	57
2.10 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta.....	58
3 VOIMAANTULO.....	59
LAKIEHDOTUKSET.....	60
1. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	60
2. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 ja 52 §:n muuttamisesta.....	64
3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.....	65

HE 66/2015 vp

4. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta.....	66
5. Laki vankeuslain 2 luvun 1 a §:n ja 19 luvun 4 §:n muuttamisesta	67
6. Laki tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:n ja 16 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	69
7. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	71
8. Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 7 ja 31 §:n muuttamisesta.....	72
9. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.....	73
10. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 ja 24 §:n muuttamisesta	74
LIITE	76
RINNAKKAISTEKSTIT	76
1. Laki esitutkintalain muuttamisesta.....	76
2. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 ja 52 §:n muuttamisesta.....	82
3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	84
4. Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta.....	86
5. Laki vankeuslain 2 luvun 1 a §:n ja 19 luvun 4 §:n muuttamisesta	88
6. Laki tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:n ja 16 luvun 1 §:n muuttamisesta.....	91
7. Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta.....	93
8. Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 7 ja 31 §:n muuttamisesta.....	95
9. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.....	97

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta, jäljempänä direktiivi tai uhridirektiivi, annettiin 25 päivänä lokakuuta 2012. Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 16 päivänä marraskuuta 2015.

Direktiivillä määritetään rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevat vähimmäisvaatimukset, joita on sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä koko Euroopan unionin alueella. Direktiivillä korvataan neuvoston puitepäätös 2001/220/YOS uhrin asemasta rikosoikeudenkäyntimenettelyissä, jäljempänä *uhripuitepäätös*.

Direktiivin tavoitteena on parantaa rikoksen uhrin asemaa koko Euroopan unionin alueella. Direktiivillä pyritään myös lisäämään jäsenvaltioiden välistä luottamusta ja helpottamaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamista jäsenvaltioiden välillä.

Oikeus- ja sisäasiainneuvosto hyväksyi kesäkuussa 2011 päätöslauselman etenemissuunnitelmasta uhrin oikeuksien ja suojelun vahvistamiseksi erityisesti rikosoikeudenkäyntimenettelyissä. Etenemissuunnitelmassa neuvosto totesi, että unionin tasolla olisi toteutettava toimia rikoksen uhrien oikeuksien ja heille annettavan tuen ja suojelun vahvistamiseksi. Etenemissuunnitelman mukaisesti direktiivillä pyritään tarkistamaan ja täydentämään uhripuitepäätöksessä säädettyjä periaatteita ja toteuttamaan merkittäviä toimia uhrien suojelun tason parantamiseksi kaikkialla unionissa erityisesti rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 11 mukaisesti jäsenvaltiot voivat laajentaa direktiivissä vahvistettuja oikeuksia korkeamman suojelutason tarjoamiseksi.

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelman mukaan hallitus parantaa rikoksen uhrin asemaa rikosprosessissa lainsäädäntöä kehittämällä.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Asianomistajalle tehtävät ilmoitukset

Esitutkintalaissa (805/2011) on useita säännöksiä asianomistajalle esitutkinnan aikana tehtävistä ilmoituksista. Esitutkintaan osallistuvien oikeuksia koskevassa esitutkintalain 4 luvussa säädetään velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle hänen asemansa esitutkinnassa (4 luku 9 §), oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa (4 luku 10 §) sekä kielellisistä oikeuksista (4 luku 12 ja 13 §). Esitutkintaviranomaisen on rikoksen luonteen sitä edellyttäessä tiedusteltava asianomistajalta suostumusta yhteystietojen välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle (4 luku 10 §). Ilmoitusvelvollisuudesta kuulustelun yhteydessä säädetään esitutkintalain 7 luvun 10 §:ssä. Asianomistajalle tehtävistä ilmoituksista säädetään lisäksi esitutkintalain 11 luvun 9 §:ssä, jonka mukaan asianomistajalle on ilmoitettava muun muassa oikeudesta saada valtion varoista korvausta rikosvahinkolain (1204/2005) nojalla. Asianomistajalle kuulustelun yhteydessä ilmoitettavista asioista tehdään merkintä kuulustelupöytäkirjaan. Poliisilla on käytös-

sään myös lomake ”Asianomistajalle ilmoitettavat asiat”, joka sisältää tietoa asianomistajalle ennen alustavaa puhuttelua tai kuulustelua ilmoitettavista oikeuksista ja velvollisuuksista.

Asianomistajalle annetaan jo nykyisin melko laajasti tietoa erityisesti hänen oikeuksistaan esitutinnan aikana. Direktiivissä velvoitetaan kuitenkin antamaan nykyistä laajemmin tietoa myös asianomistajan oikeuksista asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä. Direktiivissä velvoitetaan antamaan tietoa myös uhrin mahdollisuuksista saada tukea ja suojelua rikosoikeudellisen menettelyn aikana. Direktiivissä lähtökohtana on, että tietojenantovelvollisuus alkaa jo silloin, kun uhri on ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaiseen viranomaiseen ja tietoja on annettava ilman aiheetonta viivytyksiä. Esitutkintaviranomainen on rikosoikeudellisessa menettelyssä toimivaltaisista viranomaisista se, johon uhri on ensimmäiseksi yhteydessä. Tämän vuoksi direktiivin täytäntöönpano edellyttää, että esitutkintaviranomaisen velvollisuutta antaa tietoja uhrille edelleen laajennetaan.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan asianomistajalle saadaan ilmoittaa vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta tai vankilasta poistumisesta, jos vangin tai tutkintavangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki tai tutkintavanki syyllistyy asianomistajan tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvaan rikokseen (vankeuslaki 19 luku 4 §, tutkintavankeuslaki 16 luku 1 § 9 kohta ja laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 16 luku 2 §). Ilmoittamista koskevat säännökset otettiin lainsäädäntöön uhripuitepäätöksen täytäntöönpanon yhteydessä. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää vangin tai tutkintavangin vapautumisesta ilmoittamista koskevien säännösten tarkistamista. Direktiivissä edellytetään, että rikoksen uhrille tarjotaan mahdollisuus saada tieto vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta (6 artiklan 5 kohta). Vastaavaa säännöstä ei sisälly voimassa olevaan lainsäädäntöön. Direktiivin mukaan uhrille on pyynnöstä annettava tieto vapautumisesta ainakin tapauksissa, joissa on olemassa uhuriin kohdistuva vaara tai tunnistettu vahingon riski, paitsi jos on olemassa tällaisesta ilmoituksesta aiheutuva tunnistettu rikoksentehtävään kohdistuvan vahingon riski (6 artiklan 6 kohta). Direktiivissä säädettyjen edellytysten täyttyessä viranomaisilla on velvollisuus ilmoittaa uhrille vapautumisesta. Tältä osin voimassa oleva lainsäädäntö ei vastaa direktiivin vaatimuksia. Voimassa olevien säännösten mukaan viranomaisilla on oikeus ilmoittaa vapautumisesta asianomistajalle tietyissä uhkatilanteissa, mutta viranomaisilla ei ole siihen velvollisuutta.

2.2 Haavoittuvien uhrien tunnistaminen ja suojelu

Direktiivissä on säännökset erityissuojelua tarvitsevien, haavoittuvien uhrien tunnistamisesta ja heidän oikeudestaan erityissuojeluun esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Direktiivissä erityissuojelun tarpeessa olevalla uhrilla tarkoitetaan henkilöä, joka on erityisen altis toissijaiselle ja toistuvalla uhriksi joutumiselle, pelottelulle ja kostotoimille (22 artiklan 1 kohta). Direktiivissä edellytetään, että kaikista uhreista tehdään yksilöllinen arviointi uhrin haavoittuvuuden tunnistamiseksi ja sen arvioimiseksi, mitä erityistoimenpiteitä uhrin suojelemiseksi asiaa esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä käsiteltäessä tarvitaan. Direktiivin edellyttämä henkilökohmainen arviointi erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi on tehtävä hyvissä ajoin rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa ja siinä on arvioitava erityistoimenpiteiden tarvetta sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnissä toteutettavien toimenpiteiden osalta. Esitutkintavaiheessa tehty arviointi ei kuitenkaan sido tuomioistuinta.

Esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä on jo nykyisin käytössä pitkälle direktiivin vaatimuksia vastaavat erityistoimenpiteet, joilla haavoittuvia uhreja voidaan suojata lisäkärsimykseltä, pelottelulta ja kostotoimilta. Tällaisia ovat muun muassa asianomistajan kuuleminen näkösuojan,

kuten sermin, takaa tai vastaajan olematta läsnä istuntosalissa (oikeudenkäymiskaari 17 luku 34 §) taikka lapsen kuulustelukertomuksen tallentaminen videolle ja tallenteen käyttö todisteena oikeudessa (esitutkintalaki 9 luku 4 § ja oikeudenkäymiskaari 17 luku 11 §).

Direktiivissä edellytettyä systemaattista haavoittuvien uhrien erityistarpeiden kartoittamista ei Suomessa tällä hetkellä ole. Useat oikeudenkäynnissä käytössä olevat suojelutoimenpiteet ovat sellaisia, ettei niiden tarvetta esitutkintavaiheessa systemaattisesti arvioida. Käytännössä esimerkiksi asianomistajan kuuleminen oikeudessa sermin takaa tai vastaajan läsnä olematta tapahtuu yleensä joko asianomistajan avustajan tai syyttäjän pyynnöstä.

2.3 Asianomistajan oikeus asiakirjojen käännöksiin

Asianomistajan oikeudesta asiakirjojen käännöksiin säädetään esitutkintalain 4 luvun 13 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997; ROL) 6 a luvussa. Säännöksiä muutettiin viimeksi epäiltyjä ja syytettyjä koskevan direktiivin 2010/64/EU (oikeus tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä), jäljempänä *tulkkausdirektiivi*, täytäntöönpanon yhteydessä. Tulkkausdirektiivin täytäntöönpanoa koskevaan hallituksen esitykseen (HE 63/2013 vp) sisältyvät lainmuutokset vaikuttivat myös asianomistajan kielellisiin oikeuksiin. Koska uhridirektiivin säännökset oikeudesta asiakirjojen käännöksiin eroavat tulkkausdirektiivin säännöksistä, mainitussa esityksessä todettiin, että asianomistajan kielellisiä oikeuksia tullaan arvioimaan kokonaisuudessaan uhridirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä (HE 63/2013 vp s. 4).

Voimassa olevan esitutkintalain 4 luvun 13 §:n mukaan asian kannalta olennainen esitutkintaineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa on käännettävä asianomistajan käyttämälle kielelle, jos kääntäminen on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Asiakirja voidaan kääntää myös suullisesti, jollei asianomistajan oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti. Kääntämisestä on lisäksi voimassa, mitä kääntämisestä kielilaisissa ja saamen kielilaisissa säädetään. ROL 6 a luvun 3 §:n mukaan muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa on annettava pyynnöstä maksuton kirjallinen käännös tuomiosta häntä koskevilta osin sekä käännös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä tai sen osasta, jos käännös päätöksestä on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Käännös voi olla myös suullinen, jollei asianomistajan oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.

Direktiivin täytäntöönpano edellyttää, että asianomistajan oikeutta asiakirjojen käännöksiin laajennetaan. Direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa edellytetään, että uhri saa pyynnöstään käännöksen tiedoista, jotka ovat välttämättömiä, jotta uhri voi käyttää oikeuksiaan rikosoikeudellisessa menettelyssä. Tällaisten tietojen on sisällettävä ainakin päätös lopettaa uhriin kohdistuneeseen rikokseen liittyvä rikosoikeudellinen menettely ja, uhrin pyynnöstä, tällaisen päätöksen perustelut tai lyhyt yhteenveto niistä. Lisäksi direktiivissä edellytetään, että uhri saa pyynnöstään käännöksen rikosilmoituksesta annettavasta kirjallisesta vahvistuksesta (5 artiklan 3 kohta) ja tuomioistuinkäsittelyn aikaa ja paikkaa koskevasta ilmoituksesta (7 artiklan 4 kohta).

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on panna direktiivi kansallisesti täytäntöön lukuun ottamatta uhrien tukipalveluja koskevia artikloja (8 ja 9 artiklat). Voimassa oleva lainsäädäntö pitkälti täyttää direktiivin vaatimukset. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää kuitenkin lainsäädännön täyden-

tämistä asianomistajalle tehtävien ilmoitusten, asiakirjojen kääntämisen sekä direktiivin 22 artiklassa edellytetyn uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn osalta.

Esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi säännöksiä, jotka koskevat velvollisuutta ilmoittaa asianomistajalle hänen oikeuksistaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Esitutkintaan osallistuvien oikeuksia koskevaan esitutkintalain 4 lukuun lisättäisiin uusi 18 §, jolla täydennettäisiin nykyistä ilmoitusvelvollisuutta direktiivin 4 artiklassa edellytetyllä tavalla. Ehdotetussa uudessa pykälässä säädettäisiin muun muassa velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle käytettävissä olevista tukipalveluista, mahdollisesta oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun sekä käytettävissä olevista keinoista asianomistajan suojelemiseksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalta uhalta. Pykälässä säädettäisiin myös direktiivin 6 artiklassa edellytetystä velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle hänen oikeudestaan saada tieto esitutinnan toimittamatta jättämisestä tai lopettamisesta taikka syyttämättä jättämisestä koskevasta päätöksestä sekä hänen oikeudestaan saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta. Asianomistajalle olisi ilmoitettava hänen oikeuksistaan siinä laajuudessa kuin se erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen on tarpeen.

Esityksessä ehdotetaan tarkistettaviksi säännöksiä, jotka koskevat asianomistajalle tehtäviä ilmoituksia vangin tai tutkintavangin vapautumisesta. Direktiivissä edellytetään, että rikoksen uhrille tarjotaan mahdollisuus saada tieto vangin tai tutkintavangin vapautumisesta. Direktiivissä edellytetään myös, että uhrille on pyynnöstä ilmoitettava vapautumisesta ainakin tapauksissa, joissa on olemassa uhriin kohdistuva vaara tai vahingon riski, ellei ilmoittamisesta aiheudu rikosentekijään kohdistuvaa vahingon riskiä. Esityksessä ehdotetaan, että henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneen rikoksen tai seksuaalirikoksen asianomistajalla olisi halutessaan oikeus saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja tietyin edellytyksin muusta vankilasta poistumisesta. Uudet säännökset koskisivat laissa erikseen lueteltuja rikoksia, joissa ilmoittamista rikoksen luonne ja vakavuus huomioon ottaen voidaan pitää perusteltuna. Edellytyksenä olisi, että ilmoittamisesta ei arvioitaisi aiheutuvan vaaraa vangin tai tutkintavangin hengelle tai terveydelle. Ehdotuksen mukaan esitutkintaviranomaisen olisi ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tästä oikeudesta asianomistajalle. Jos asianomistaja haluaisi saada vapautumista koskevan ilmoituksen, hänen tulisi ilmoittaa tästä esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle.

Ehdotuksen mukaan esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän tulisi ilmoittaa asianomistajan pyynnöstä tuomioistuimelle, jonka tulisi vangitsemisesta päättäessään tai tuomitessaan vastaajan ehdottomaan vankeusrangaistukseen välittää tieto asianomistajan pyynnöstä edelleen Rikosseuraamuslaitokselle. Jatkossa tulee selvittää, miten direktiivin vaatimukset voidaan ottaa huomioon käynnissä olevissa poliisin, syyttäjälaitoksen, tuomioistuinlaitoksen ja Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmähankeissa (Vitja-, AIPA- ja Roti-järjestelmät).

Esitutkintalakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 11 luvun 9 a §, jossa säädettäisiin asianomistajalle tehtävästä henkilökohtaisesta arvioinnista. Direktiivin 22 artiklassa edellytetyn asianomistajan henkilökohtaisen arvioinnin tarkoituksena olisi asianomistajan haavoittuvuuden ja erityisen suojelun tarpeen tunnistaminen sekä asianomistajan mahdollisesti tarvitsemien erityistoi-
menpiteiden määrittäminen. Ehdotetun uuden pykälän mukaan esitutkintaviranomaisen olisi ilman aiheetonta viivytystä arvioitava, mitkä erityiset toimenpiteet asianomistajan suojelemiseksi asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä voivat olla tarpeen. Esitutkintaviranomaisen tulisi arvioida tarvetta direktiivin 23 ja 24 artiklassa tarkoitettuihin erityistoi-
menpiteisiin, joiden tarkoituksena on asianomistajan suojeleminen lisäksi peloteltulta ja kustotoimilta asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä. Nämä toimenpiteet liittyvät asianomistajan kuulusteluun esitutkinnassa ja asianomistajan kuulemiseen asiaa

tuomioistuimessa käsiteltäessä. Ehdotettu pykälä ei koskisi muita asianomistajan suojelemiseksi tarvittavia toimenpiteitä, joiden tarve arvioitaisiin erikseen.

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi säännöksiä, jotka koskevat muiden kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisten asianomistajien oikeutta asiakirjojen käännöksiin. Esityksellä ei rajoiteta niitä oikeuksia, joita asianomistajalla on kielilain (423/2003) tai saamen kielilain (1086/2003) nojalla. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa olisi pyynnöstä annettava käännös olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käännös olisi tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Asiakirja voitaisiin kääntää myös suullisesti, jollei asianomistajan oikeusturva edellyttäisi asiakirjan kääntämistä kirjallisesti. Asianomistajalle olisi lisäksi pyynnöstä annettava käännös syyttämättäjättämispäätöksestä tai sen yhteenvedosta sekä istunnon aikaa ja paikkaa koskevasta ilmoituksesta.

Esitutkintalakia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että asianomistajalle olisi pyynnöstä annettava käännös rikosilmoituksesta annettavasta kirjallisesta vahvistuksesta sekä päätöksestä, joka koskee esitutkinnan toimittamatta jättämistä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, taikka tällaisen päätöksen yhteenvedosta. Käännös voisi olla myös suullinen, jollei asianomistajan oikeusturva edellyttäisi asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

4.1.1 Vaikutukset asianomistajan asemaan

Esityksellä parannettaisiin asianomistajien asemaa rikosoikeudellisessa menettelyssä. Ehdotetuilla säännöksillä parannettaisiin asianomistajan mahdollisuuksia saada tietoa oikeuksistaan sekä saatavilla olevasta tuesta ja suojelusta. Asiakirjan kääntämistä koskevilla säännöksillä parannettaisiin sellaisten asianomistajien oikeusturvaa, jotka eivät ymmärrä rikosoikeudellisessa menettelyssä käytettävää kieltä.

Esityksessä ehdotetaan, että asianomistajille tehtäisiin henkilökohtainen arviointi sen selvittämiseksi, tarvitaanko asianomistajan suojelemiseksi asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä erityisiä suojelutoimenpiteitä. Direktiivissä edellytetyt suojelutoimenpiteet ovat jo voimassa olevan lainsäädännön mukaan mahdollisia, mutta näiden toimenpiteiden tarvetta ei nykyisin systemaattisesti arvioida. Ehdotetulla arviointimenettelyllä parannetaan haavoittuvien uhrin tunnistamista ja turvataan uhrin mahdollisuus saada hyväkseen erityistoimenpiteitä silloin, kun se on uhrin suojelemiseksi tarpeen.

4.1.2 Sukupuolivaikutukset

Esityksellä parannettaisiin rikoksen uhrin oikeutta saada tietoa oikeuksistaan sekä saatavilla olevasta tuesta ja suojelusta. Ehdotuksella asianomistajalle tehtävästä henkilökohtaisesta arvioinnista parannetaan haavoittuvassa asemassa olevan uhrin asemaa. Vaikka ehdotetut säännökset ovat sukupuolineutraaleja, niillä olisi myönteisiä sukupuolivaikutuksia erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan, kuten lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten, uhrin asemaan.

Ehdotetun asianomistajan henkilökohtaisen arvioinnin tarkoituksena olisi asianomistajan haavoittuvuuden tunnistaminen ja sen selvittäminen, onko asianomistaja erityisen suojelun tarpeessa asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä. Direktiivissä edellytetyn mukaisesti arviointimenettelyssä olisi otettava huomioon muun ohella asianomistajan sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu sekä sukupuolinen suuntautuminen. Arvioinnissa olisi kiinnitettävä huomiota muun ohella etenkin seksuaalisen väkivallan tai hyväksikäytön, läheisväkivallan, sukupuoleen perustuvan väkivallan ja ihmiskaupan uhreihin. Tämän vuoksi erityisesti ehdotetulla arviointimenettelyllä voidaan arvioida olevan myönteisiä sukupuolivaikutuksia.

4.2 Taloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksellä laajennettaisiin asianomistajan oikeutta asiakirjojen käännöksiin.

Ehdotetuista rikosilmoituksesta annettavan kirjallisen vahvistuksen ja esitutinnan lopettamisesta koskevan päätöksen kääntämistä koskevista säännöksistä aiheutuu poliisin käännöskustannusten lisääntymistä. Ehdotettujen säännösten mukaan käänнос edellyttää asianomistajan pyyntöä. Käänнос voi olla myös suullinen edellyttäen, että tämä ei loukkaa menettelyn oikeudenmukaisuutta.

Poliisin rikosilmoitusjärjestelmän tilastotietojen mukaan Suomessa on kirjattu viime vuosina noin 15 000 sellaista rikoslakirikosta, joissa ulkomaalainen henkilö on asianomistajana. Direktiivin edellyttämien käänनों voidaan arvioida lisääntyvän noin kolmasosassa ilmoitetuista rikoksista eli 5 000 rikosasiassa. Kirjallisten käänनों voidaan arvioida lisääntyvän edellä mainituista tapauksista noin puolessa eli 2 500 rikosasiassa. Jos arvioidaan ehdotusten lisäävän käänनों määrää niin, että yhdessä asiassa tarvitaan noin kahden sivun kääntämistä ja sivun kääntäminen maksaa noin 60 euroa, ehdotukset lisääisivät poliisin käännöskustannuksia 300 000 eurolla vuodessa. Direktiivistä aiheutuu siten sisäministeriön hallinnonalalle vuodesta 2016 alkaen noin 300 000 euron vuotuiset lisämenot, jotka rahoitetaan sisäministeriön hallinnonalan kehyksen puitteissa.

Syyttämättäjättämispäätöksiä käännetään syyttäjänvirastoissa jo nykyisin, vaikka niiden kääntämisestä ei säädetä laissa. Tämän vuoksi ehdotetuilla syyttämättäjättämispäätöksen kääntämistä koskevilla säännöksillä ei arvioida olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Tuomioistuinten osalta kääntämisvelvollisuutta ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös istunnon aikaa ja paikkaa koskevia ilmoituksia sekä olennaisia asiakirjoja, joiden kääntäminen olisi tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Olennaisen asiakirjan kääntämistä koskevan ehdotuksen ei arvioida vaikuttavan merkittävästi tuomioistuinten käännöskustannuksiin ottaen huomioon suullisen käänनों tai yhteenvedon mahdollisuus ja se, että käänнос edellyttää asianomistajan pyyntöä. Istunnon aikaa ja paikkaa koskevien ilmoitusten kääntämisestä ei myöskään aiheutuisi merkittäviä kustannuksia, koska tuomioistuinten käytössä on jo nykyisin useilla eri kielillä laadittuja pohjia käsittelyilmoituksista.

Ehdotetut säännökset asianomistajalle tehtävästä henkilökohtaisesta arvioinnista lisääisivät jonkin verran esitutkintaviranomaisten tehtäviä, koska esitutkintaviranomaisen tulisi arvioida myös tuomioistuimessa toteutettavien erityistoimenpiteiden tarvetta, kuten sitä, tulisiko asianomistajaa kuulla tuomioistuimessa videoyhteyden avulla tai yleisön läsnä olematta. Ehdotuksella ei kuitenkaan arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia esitutkintaviranomaisten työmäärään.

Direktiivin täytäntöönpano edellyttää rikoksesta epäillyn tai tuomitun vapautumisesta tehtäviä ilmoituksia koskevien säännösten tarkistamista siten, että asianomistaja halutessaan saa ilmoituksen vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja tietyin edellytyksin muusta vankilasta poistumisesta. Uudet säännökset koskisivat laissa erikseen lueteltuja henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneita rikoksia ja seksuaalirikoksia, joissa ilmoittamista voidaan rikoksen luonne ja vakavuus huomioon ottaen pitää perusteltuna. Direktiivi lisää asianomistajille tehtävien ilmoitusten määrää ja aiheuttaa siten lisätyötä ja kustannuksia Rikosseuraamuslaitokselle.

Tilastokeskuksen tilastojen mukaan ehdotuksessa tarkoitetuista rikoksista tuomittiin ehdotonta vankeutta vuonna 2013 noin 650 kertaa. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuvien ilmoituskustannusten voidaan työhön käytettävän ajan ja ilmoitusten lähetyskustannusten perusteella arvioida olevan noin 10 000 euroa vuodessa. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuu lisäksi lisäkustannuksia tietojärjestelmiin tehtävistä muutoksista noin 10 000 euroa. Edellä mainitut oikeusministeriön hallinnonalalle aiheutuvat lisämenot rahoitetaan oikeusministeriön hallinnonalan kehyksen puitteissa.

Direktiivi edellyttää, että oikeusalalla toimiville, uhrien kanssa tekemisissä oleville henkilöille (tuomarit, syyttäjät, tuomioistuinten henkilöstö, poliisit) annetaan sekä yleistä että erityiskoulutusta uhrien tarpeiden tunnistamisesta ja uhrien kohtelusta. Direktiivin edellyttämästä koulutuksesta aiheutuu oikeusministeriön hallinnonalalle lisämenoja, jotka rahoitetaan oikeusministeriön hallinnonalan kehyksen puitteissa.

Esityksen jaksossa ”Direktiivin sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön” selostetut uhripoliittisen toimikunnan ehdotukset uhrin aseman kehittämiseksi rahoitetaan erikseen.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 7.10.2014 työryhmän valmistelemaan direktiivin täytäntöönpanoa lukuun ottamatta uhrien tukipalveluja koskevia artikloja (8 ja 9 artiklat), joiden osalta direktiivin täytäntöönpanoa on valmisteltu oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä sisäministeriön 6.5.2013 asettamassa uhripoliittisessa toimikunnassa. Työryhmän tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat muutosehdotukset. Työryhmän tehtävänä oli lisäksi arvioida, mitä muita toimenpiteitä kuin lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää.

Uhripoliittinen toimikunta luovutti 27.3.2015 loppuraporttinsa ”Lainsäädännöstä hyviin käytäntöihin – esitys rikoksen uhrin aseman kehittämiseksi” (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 13/2015), jäljempänä *Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti*. Myös uhripoliittisessa toimikunnassa kartoitettiin yhtenäisiä menettelytapoja ja hyviä käytäntöjä uhridirektiivin tavoitteiden saavuttamiseksi. Työryhmän tuli toimeksiantonsa mukaan ottaa työssään huomioon toimikunnan mahdolliset ehdotukset tältä osin.

Uhripoliittinen toimikunta ehdotti loppuraportissaan, että uhridirektiivin tavoitteiden mukaisen uhrin oikeuksien turvaamiseksi kehitetään hyviä käytäntöjä ja menettelytapoja, joissa kiinnitetään erityisesti huomiota uhrien erityistarpeisiin (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 81). Olennaista on uhrille kohdennettava ja viranomaisten välinen viestintä, uhrien ohjaaminen tarpeenmukaisiin tukipalveluihin, sensitiivinen kohtelu sekä uhrin suojeleminen. Osaaminen varmistetaan koulutuksella, ohjeilla ja moniammatillisella yhteistyöllä. Hyvien käytäntöjen ja menettelytapojen kehittämiseksi toimikunta ehdotti muun muassa, että uhrin asemaa paranta-

via hyviä käytäntöjä edistämään ja yhteensovittamaan asetetaan poikkihallinnollinen työryhmä tai toimikunta, vastuuministeriönä oikeusministeriö, ja että direktiivin 22 artiklassa tarkoitettua uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyä kehittämään asetetaan poikkihallinnollinen työryhmä, vastuuministeriönä sisäministeriö. Sisäministeriö asetti 13.8.2015 edellä mainitun työryhmän uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn kehittämiseksi. Sisäministeriön työryhmän toimikausi päättyi 31.12.2015.

Toimikunta on raportissaan arvioinut sitä, miltä osin direktiivin artikkelit vaikuttaisivat tarvitsevan tuekseen muuta kuin lainsäädäntöä (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 72—74). Arvion pohjana on komission joulukuussa 2013 antamat direktiivin täytäntöönpanoa koskevat toimintaohjeet (DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU). Ohjeiden tarkoituksena on edistää direktiivin täytäntöönpanoa, mutta ne eivät ole sitovia. Toimikunnan ehdotukset on otettu esityksessä huomioon kyseisten artiklojen kohdalla jaksossa ”Direktiivin sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön”.

Uhridirektiivin täytäntöönpanoa valmistelleen oikeusministeriön työryhmän toimikausi oli 15.10.—31.12.2014. Työryhmän määräaika jatkettiin 27.2.2015 saakka. Työryhmä kokoontui yhdeksän kertaa. Työryhmässä oli edustajat oikeusministeriöstä, sisäministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, syyttäjälaitoksesta, tuomioistuinlaitoksesta, Suomen Asianajajaliitosta sekä Rikosuhripäivystyksestä. Työryhmä luovutti 29.4.2015 mietintönsä ”Uhridirektiivin täytäntöönpano” (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 30/2015).

Työryhmän mietinnöstä saatiin lausunto 34 viranomaiselta, yhteisöltä ja asiantuntijalta. Työryhmän ehdotuksiin suhtauduttiin lausuntopalautteessa pääosin myönteisesti. Suurin osa lausunnonantajista piti ehdotettuja lainmuutoksia kannatettavina ja tarpeellisina direktiivin voimaan saattamiseksi.

Lausuntopalautteessa kiinnitettiin huomiota syyttäjän rooliin asianomistajan henkilökohtaisessa arvioinnissa. Saadun lausuntopalautteen perusteella mietinnössä ehdotettuja henkilökohtaisia arviointia koskevia säännöksiä on täydennetty säännöksillä syyttäjän kuulemisesta arviointia tehtäessä. Lisäksi on tarkistettu säännöksiä uudelleenarvioinnin tekemisestä.

Mietinnössä ehdotettiin säännöksiä, joiden nojalla henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneen rikoksen tai seksuaalirikoksen asianomistajalla olisi halutessaan oikeus saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapautumisesta. Mietinnössä ehdotettujen säännösten mukaan edellytyksenä olisi ollut, että ilmoittaminen on rikoksen vakavuus huomioon ottaen perusteltua. Lausuntopalautteessa säännöksiä pidettiin tämän edellytyksen harkinnanvaraisuuden vuoksi vaikeasti sovellettavina. Ehdotusta on sen vuoksi tarkistettu siten, että laissa luetellaan erikseen ne rikokset, joita ilmoitusvelvollisuus koskee. Ilmoitusvelvollisuutta koskevia säännöksiä on tarkennettu myös siltä osin, missä tilanteissa vankilasta poistumisesta on ilmoitettava asianomistajalle. Ehdotusta on lisäksi täydennetty salassapitoa ja viranomaisten välistä tiedonkulkua koskevilla säännöksillä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Direktiivin sisältö ja sen suhde Suomen lainsäädäntöön

1 artikla. Tavoitteet. Artiklan 1 kohdan mukaan direktiivin tarkoituksena on varmistaa, että rikoksen uhrin saavat asianmukaista tietoa, tukea ja suojelua ja että he voivat osallistua rikosoikeudellisiin menettelyihin. Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että rikosten uhrin tunnustetaan uhreiksi ja heitä kohdellaan kunnioittavasti, hienotunteisesti, yksilöllisesti, ammattitaitoisesti ja syrjimättömästi kaikessa yhteydenpidossa rikosoikeudellisen menettelyn puitteissa toimiviin uhrien tukipalveluihin, korjaavan oikeuden palveluihin tai toimivaltaiseen viranomaiseen. Tässä direktiivissä vahvistettuja oikeuksia sovelletaan uhreihin syrjimättömästi, myös siltä osin kuin kyse on heidän oleskeluoikeudestaan.

Artiklan 2 kohta koskee lapsiuhrien kohtelua direktiiviä sovellettaessa. Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon ja arvioidaan yksilöllisesti. Ensisijaisesti on sovellettava lapsikeskeistä lähestymistapaa, jossa otetaan asianmukaisesti huomioon lapsen ikä, kypsyys, näkemykset, tarpeet ja huolenaiheet. Lapselle ja hänen mahdolliselle vanhempainvastuunkantajalleen tai muulle oikeudelliselle edustajalleen on ilmoitettava kaikista erityisesti lapsen kohdistuvista toimenpiteistä tai oikeuksista. Johdanto-osan kappaleen 14 mukaan direktiiviä sovellettaessa on ensisijaista turvata lasten etu Euroopan unionin perusoikeuskirjan ja Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti. Lapsiuhrit olisi otettava huomioon ja heitä olisi kohdeltava direktiivissä vahvistettujen oikeuksien täysinä haltijoina, ja heillä olisi oltava oikeus käyttää näitä oikeuksia tavalla, jossa otetaan huomioon heidän kykynsä muodostaa omat näkemyksensä.

Esitutkintalain 4 luvun 6 §:n mukaan esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti. Säännöksen perustelujen mukaan erityisesti asianomistajan edut voivat vaatia tahdikkuutta silloin, kun tutkittavana on arkaluonteinen rikos kuten esimerkiksi seksuaalirikos. Huomioon otettavat seikat voivat liittyä myös esimerkiksi henkilön ikään tai terveydentilaan. (HE 222/2010 vp s. 45 ja 194).

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Säännöksen perustelujen mukaan alaikäisen asianomistajan hienovaraiseen kohteluun on syytä kiinnittää huomiota esimerkiksi häneen kohdistuneen väkivaltarikoksen tai seksuaalirikoksen tutkinnassa tällaisiin rikoksiin liittyvien traumaattisten kokemusten ja vaikutusten vuoksi (HE 222/2010 vp s. 194—195). Pykälän mukaan alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille.

Esitutkintalain 2 luvun 5 §:n nojalla asianomistajana olevan lapsen huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan sovelletaan soveltuvin osin lain asianosaisia koskevia säännöksiä. Esitutkintalaissa on lisäksi säännökset vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa ja velvollisuudesta ilmoittaa kuulustelusta vajaavaltaisen lailliselle edustajalle (esitutkintalaki 7 luku 14 ja 15 §).

Poliisihallitus on antanut ohjeen ”Lapsi asianomistajana ja todistajana poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa” (2020/2013/5071). Ohjeen tarkoituksena on yhdenmukaistaa menettelyä alle 18-vuotiaan lapsen kohtaamiseen poliisitoiminnassa ja erityisesti esitutkinnassa rikoksen uhrin asemassa. Ohjeen mukaan poliisin on esitutkinnassa ja muussa poliisitoiminnassa otettava eri-

tyisesti huomioon lasten hyvinvointi. Poliisin on aina varmistauduttava siitä, että lapsen tilanne ja olosuhteet jatkuvat kohtaamisen jälkeen turvallisena ja lapsen edun mukaisesti.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Uhirpoliittinen toimikunta on komission laatiin toimintaohjeisiin pohjautuen arvioinut, miten direktiivin tavoitteiden toteutumista saataisiin edistetyksi muulla kuin lainsäädännöllä. Toimikunnan arvion mukaan hyviä käytäntöjä artiklan tavoitteiden saavuttamiseksi ovat kansallisten menettelytapojen/suosittelujen kehittäminen, koulutus, kansallinen yhtenäinen rikosuhripolitiikka uhrin oikeuksien, tuen ja suojelun toteutumiseksi sekä moniammatillisen ja poikkihallinnollisen yhteistyön kehittäminen sekä lapsen huomioon ottava viestintä ja Euroopan neuvoston suuntaviivat lapsiystävällisestä oikeudesta (Uhirpoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 72).

2 artikla. Määritelmät. Artiklan 1 kohta sisältää direktiivissä käytettyjen keskeisten käsitteiden määritelmät.

Alakohdan a) mukaan direktiivissä 'uhrilla' tarkoitetaan i) luonnollista henkilöä, jolle on aiheutunut rikoksesta välitön vahinko, kuten fyysinen, henkinen tai emotionaalinen haitta taikka taloudellinen menetys; sekä ii) sellaisen henkilön, jonka kuolema on välitön seuraus rikoksesta, perheenjäseniä, joille on aiheutunut vahinkoa kyseisen henkilön kuoleman johdosta.

Alakohdan b) mukaan direktiivissä 'perheenjäsenillä' tarkoitetaan uhrin puolisoa, uhrin kanssa sitoutuneessa intiimissä suhteessa vakituisesti ja jatkuvasti yhteistaloudessa elävää henkilöä, sukulaisia suoraan etenevässä tai takenevässä polvessa, sisaruksia ja huollettavia.

Alakohdan c) mukaan direktiivissä 'lapsella' tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä.

Alakohdan d) mukaan direktiivissä 'korjaavalla oikeudella' tarkoitetaan mitä tahansa menettelyä, jonka avulla uhrille ja rikoksentekeijälle tehdään mahdolliseksi heidän siihen vapaasti suostuessaan osallistua aktiivisesti rikoksesta aiheutuvien asioiden ratkaisemiseen puolueettoman kolmannen osapuolen avulla.

Esitutkintalain 2 luvun 5 §:ssä säädetään, että asianomistaja on esitutkinnan asianosainen. Kuten pykälän perusteluissa (HE 222/2010 vp s. 170) todetaan, lainsäädännöstä ei löydy asianomistajan määritelmää, koska tyhjentävän asianomistajan määritelmän aikaansaaminen ei ole mahdollista. Oikeustieteen ja oikeuskäytännön kautta asianomistajan käsitettä on kuitenkin tarkemmin rajattu. Yleisesti asianomistajaksi katsotaan rikoksella loukatun tai vaarannetun oikeushyvän haltija tai se, jolle on välittömästi syntynyt rikoksen kautta yksityinen oikeudellinen vaade. Asianomistajan asemaan liittyy oikeus vaatia rangaistusta rikoksesta epäillylle. Asianomistajalle usein syntyy rikoksen kautta myös yksityinen oikeudellinen vaade eli käytännössä vahingonkorvausvaatimus. Asianomistajana voi olla tapauksesta riippuen luonnollinen henkilö eli ihminen tai oikeushenkilö.

Edellä olevan perusteella voidaan todeta, että vaikka asianomistajaa ei kansallisessa lainsäädännössä ole määritelty, oikeuskäytännössä asianomistajan määritelmä on laajempi kuin direktiivin 2 artiklan 1 kohdan alakohdan a) i) mukainen uhrin määritelmä. Kansallisen lainsäädännön mukaiset asianomistajan oikeudet eivät rajoitu sellaisiin henkilöihin, joille on aiheutunut rikoksesta välitön vahinko, vaan asianomistajana pidetään myös rikoksella loukatun tai vaarannetun oikeushyvän haltijaa. Asianomistaja voi olla myös oikeushenkilö. Esityksessä ei ehdoteta direktiivin mukaisen uhrin määritelmän ottamista lainsäädäntöön, koska se tarkoittaisi sen henkilöpiirin supistamista, joihin direktiivin mukaisia oikeuksia esitutkintalain ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain nojalla nykyisin sovelletaan.

Direktiivin 6 artiklan 2 kohdan, 7 artiklan 1 ja 3 kohdan, 11 ja 14 artiklan sekä 24 artiklan 1 kohdan b) alakohdan mukaiset oikeudet on rajattu niihin uhreihin, joilla on johdanto-osan kappaleessa 20 määritelty asianomaisen rikosoikeudellisen järjestelmän mukainen uhrin asema. Johdanto-osan kappaleessa 20 todetaan, että uhrin asema rikosoikeudellisessa järjestelmässä ja se, voiko uhri osallistua aktiivisesti rikosoikeudelliseen menettelyyn, vaihtelevat jäsenvaltiosta toiseen kansallisesta järjestelmästä riippuen. Uhrin asema voi määräytyä yhdellä tai useammalla seuraavista perusteista: 1) kansallisessa järjestelmässä säädetään uhrille annettava oikeudellinen asema rikosoikeudellisen menettelyn osapuolena; 2) uhria koskee lakisääteinen velvollisuus osallistua aktiivisesti rikosoikeudelliseen menettelyyn esimerkiksi todistajana tai häneltä edellytetään sitä; ja/tai 3) uhrilla on kansallisen lainsäädännön mukaan oikeus osallistua aktiivisesti rikosoikeudelliseen menettelyyn ja hän haluaa käyttää sitä, jos kansallisessa järjestelmässä ei säädetä siitä, että uhrilla on oikeudellinen asema rikosoikeudellisen menettelyn osapuolena. Jäsenvaltioiden olisi määritettävä, mitä näistä perusteista sovelletaan direktiivissä vahvistettujen oikeuksien soveltamisalan määrittelemiseksi, kun direktiivissä on viittauksia uhrilla asianomaisessa rikosoikeudellisessa järjestelmässä olevaan asemaan.

Suomessa uhrilla on aina halutessaan oikeudenkäynnin osapuolen asema. Suomessa uhrin asema ei siten koskaan määräydy johdanto-osan kappaleessa 20 mainitulla viimeisellä perusteella (edellä kohta 3), jolla viitataan sellaisiin rikosoikeudellisiin järjestelmiin, joissa uhri ei koskaan voi olla oikeudenkäynnin osapuolena. Suomessa uhri voi olla joko rikosoikeudellisen menettelyn asianosainen (edellä kohta 1) tai häntä voidaan kuulla todistelutarkoituksessa (edellä kohta 2).

Artiklan 1 kohdan a) alakohdan ii) alakohdan mukaan direktiivissä uhrilla tarkoitetaan myös rikoksen johdosta kuolleen henkilön perheenjäseniä. Siten kaikkia direktiivin säännöksiä sovelletaan rikoksen varsinaisen uhrin lisäksi myös rikoksen johdosta kuolleen henkilön perheenjäseniin. Kansallisessa lainsäädännössä asianomistajalle säädetyt oikeudet kuuluvat myös ROL 1 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitetuille rikoksen johdosta kuolleen läheisille.

Direktiivissä on myös säännöksiä, joissa on erikseen mainittu perheenjäsenet (8, 18, 19 ja 21 artiklat). Näitä säännöksiä sovelletaan kaikkien rikosten eli myös muiden kuin henkirikosten uhrien perheenjäseniin. Direktiivin perheenjäseniä koskevia säännöksiä voidaan Suomessa tarvittaessa soveltaa artiklan 1 kohdan b) alakohdassa tarkoitettuihin perheenjäseniin.

Lapsiuhreja koskevia erityissäännöksiä on direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa ja 24 artiklassa. Artiklan 1 kohdan c) alakohdan mukaisesti näitä säännöksiä sovelletaan alle 18-vuotiaisiin henkilöihin. Voimassa olevaan lainsäädäntöön sisältyy vastaavia alle 18-vuotiaita henkilöitä koskevia erityissäännöksiä, joita on käsitelty tarkemmin edellä mainittujen artiklojen kohdalla. Voimassa olevan lain säännökset lapsen kuulustelusta tehdyn videotallenteen käytöstä todistena oikeudenkäynnissä eivät koske 15—17-vuotiaita henkilöitä. Tältä osin lakia on kuitenkin todistelulainsäädännön uudistamisen yhteydessä muutettu siten, että menettelyä jatkossa sovelletaan alle 18-vuotiaisiin henkilöihin (HE 46/2014 vp, lait 732/2015 ja 736/2015). Lainmuutos tulee voimaan 1.1.2016.

Suomessa artiklan 1 kohdan d) alakohtaa vastaava menettely on rikosasioiden ja eräiden riitaasioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005, jäljempänä sovittelulaki) mukainen rikosasioiden sovittelu. Lain 1 §:n 1 momentin määritelmän mukaan rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan maksutonta palvelua, jossa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille järjestetään mahdollisuus puolueettoman sovittelijan välityksellä kohdata toisensa luottamuksellisesti, käsitellä rikoksesta sen uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyrkiä omatoimisesti sopimaan toimenpiteistä niiden hyvittämiseksi.

Artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohta sisältää säännökset, joiden nojalla voidaan perheenjäsenten osalta rajoittaa direktiivissä vahvistettujen oikeuksien käyttöä.

Alakohdan a) mukaan jäsenvaltiot voivat määrätä menettelyistä, joilla rajoitetaan niiden perheenjäsenten lukumäärää, jotka voivat hyötyä direktiivissä vahvistetuista oikeuksista, ottaen huomioon kunkin tapauksen erityispiirteet.

Alakohdan b) mukaan jäsenvaltiot voivat määrätä menettelyistä, joilla määritetään 1 kohdan a) alakohdan ii) alakohdan osalta, keillä perheenjäsenillä on etuoikeus direktiivissä vahvistettujen oikeuksien käyttöön. Direktiivissä uhrilla tarkoitetaan rikoksen varsinaisen uhrin lisäksi rikoksen seurauksena menehtyneen henkilön perheenjäseniä. Nyt kysymyksessä oleva kohta sallii kuitenkin sen, että jäsenvaltion lainsäädännössä määritetään, keillä perheenjäsenillä on ensisijaisesti oikeus käyttää direktiivissä vahvistettuja oikeuksia tilanteessa, jossa henkilö on kuollut rikoksen seurauksena. Tällainen säännös on ROL 1 luvun 17 §:n 1 momentissa, jossa säädetään syyteoikeuden käyttämisestä tilanteessa, jossa uhri on kuollut rikoksen johdosta. Säännöksen mukaan vainajan leskellä ja lapsilla on ensisijaisesti oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta. Jos leskeä tai lapsia ei ole, vainajan vanhemmilla ja sisaruksilla on oikeus käyttää syyteoikeutta. Vanhemmilla ja sisaruksilla on oikeus käyttää syyteoikeutta myös siinä tapauksessa, että leski tai lapsi on epäiltynä kuolemaan johtaneesta rikoksesta. Oikeuskäytännössä myös vainajan avopuoliso on rinnastettu leskeen.

Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

3 artikla. *Oikeus ymmärtää ja tulla ymmärretyksi.* Direktiivin 3 artikla sisältää säännökset tiedonvälityksen takeista rikosoikeudellisessa menettelyssä. Artiklan 1 kohdassa edellytetään jäsenvaltioilta toimenpiteitä uhrin auttamiseksi ymmärtämään ja tulemaan ymmärretyksi ensimmäisestä yhteydenotosta alkaen ja kaikessa rikosoikeudenkäyntimenettelyjen yhteydessä tapahtuvassa myöhemmässä tarpeellisessa yhteydenpidossaan toimivaltaiseen viranomaiseen, myös silloin, kun tämä viranomainen antaa tietoja.

Artiklan 2 kohdan mukaan yhteydenpidon uhuriin tulee tapahtua selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä suullisesti tai kirjallisesti. Yhteydenpidossa on otettava huomioon uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten vammat, jotka voivat vaikuttaa hänen kykyynsä ymmärtää tai tulla ymmärretyksi.

Johdanto-osan kappaleen 21 mukaan tiedotusta ja neuvontaa olisi annettava mahdollisuuksien mukaan eri välineiden avulla ja tavalla, jonka uhri ymmärtää. Tiedotusta ja neuvontaa olisi tarjottava selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä. Rikosoikeudellisessa menettelyssä olisi otettava huomioon uhrin kielitaito, ikä, kypsyys, älylliset ja emotionaaliset valmiudet, lukutaito sekä mahdollinen psyykinen tai fyysinen haitta. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä ymmärtämis- tai viestintäongelmiin, jotka saattavat johtua jostakin vammasta, kuten kuulo- tai puhevioloista.

Artiklan 3 kohdan mukaan uhrille on annettava mahdollisuus valita henkilö, joka on läsnä hänen ollessaan ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaiseen viranomaiseen, jollei tämä ole vastoin uhrin etuja tai aiheuta haittaa menettelyn kululle. Esitutkintalain 7 luvun 12 §:n säännös kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolosta kuulustelussa täyttää kohdan vaatimukset silloin, kun asianomistajan kuulustelu on kohdassa tarkoitettu ensimmäinen yhteydenotto toimivaltaiseen viranomaiseen. Esitutkintalaissa ei sen sijaan ole nimenomaisia säännöksiä asianomistajaa tukevien henkilöiden läsnäolosta tilanteessa, joissa ensimmäinen yhteydenotto ta-

pahtuu jo ennen kuulustelua, kuten rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä poliisilaitoksella. Näitä ennen kuulustelua tapahtuvia yhteydenottoja ei ole tarkoituksenmukaista laissa nimenomaisesti säädellä. Ilman nimenomaista säännöstäkin on selvää, että kuultavaa tukevan henkilön läsnäololle ei ole estettä myöskään ennen kuulustelua tapahtuvassa yhteydenotossa, ellei se ole vastoin uhrin etuja tai siitä aiheudu haittaa menettelyn kululle.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Uhripoliittisen toimikunnan arvion mukaan muita kuin lainsäädäntötoimia, joilla artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää, ovat menettelytavat/suosituksot, viestintä, koulutus, uhrin viestinnällisten tarpeiden ja rajoitteiden arviointi sekä uhrille annettava perustieto koottuna eri kieliversioina ja selkokielellä (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

4 artikla. *Oikeus saada tietoja alkaen ensimmäisestä yhteydenotosta toimivaltaiseen viranomaiseen.* Artiklassa asetetaan jäsenvaltioille laaja velvoite huolehtia siitä, että uhri saa tietoa oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan saada tukea ja suojelua. Artiklan 1 kohta sisältää yksityiskohtaisen luettelon tiedoista, jotka uhrille on annettava ilman aiheetonta viivytystä siitä alkaen, kun hän on ensimmäistä kertaa yhteydessä toimivaltaiseen viranomaiseen. Artiklan 2 kohdan mukaan uhrille annettavien tietojen määrä tai yksityiskohtaisuus voi vaihdella uhrin erityistarpeiden ja henkilökohtaisten olosuhteiden ja rikoksen tyyppin tai luonteen perusteella. Lisätietoja voidaan antaa myös myöhemmissä vaiheissa riippuen uhrin tarpeista ja näiden tietojen merkityksellisyydestä kussakin menettelyn vaiheessa.

Esitutkintalaissa on useita säännöksiä, jotka koskevat esitutkintaviranomaisen velvollisuutta ilmoittaa asianomistajalle hänen oikeuksistaan. Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle muun muassa hänen asemansa esitutkinnassa (4 luku 9 § ja 7 luku 10 §), oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa (4 luku 10 §), mahdollisuudesta saada ROL 2 luvussa tarkoitettu oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö (7 luku 10 §), kielellisistä oikeuksista (4 luku 12 ja 13 § sekä 7 luku 10 §) sekä mahdollisesta oikeudesta korvaukseen rikosvahinkolain nojalla (11 luku 9 §). Asianomistajalle on ilmoitettava myös mahdollisuuksien mukaan siitä, mihin toimenpiteisiin rikoksen johdosta ryhdytään sekä asianomistajarikoksen tutkimisen edellytyksistä (11 luku 9 §).

Esitutkintaviranomaisen on jo nykyisin annettava asianomistajille tietoa tukipalveluja tarjoavista tahoista. Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukaan rikoksen luonteen sitä edellyttäessä esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko tämä yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle. Poliisihallitus on antanut ohjeen ”Rikoksen kohteeksi joutuneen ohjaaminen palveluihin” (2020/2012/1916), jossa on ohjeistettu tiedon välittäminen rikoksen uhrille olemassa olevista viranomaisten ja järjestöjen tuki- ja auttamispalveluista.

Sovittelulain 13 §:n 3 momentin nojalla poliisin tulee tiedottaa rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta, jos poliisi arvioi käsiteltävänä olevan asian soveltuvan sovitteluun.

Esityksessä ehdotetaan, että esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuutta asianomistajan oikeuksista laajennettaisiin. Esitutkintalain 4 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 18 §, jossa säädetään velvollisuudesta ilmoittaa artiklan 1 kohdan a), c), d), e), f) ja k) kohdassa tarkoitetuista oikeuksista, tuesta ja suojelusta. Vastaavasti kuin artiklan 2 kohdassa säädetään, ilmoitusvelvollisuuden laajuus riippuisi tiedonsaannin tarpeellisuudesta ottaen erityisesti huomioon asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä, viestinnällä ja koulutuksella (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

5 artikla. *Uhrin oikeudet rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä.* Artiklan 1 kohdan mukaan uhrille on annettava toimivaltaiselle viranomaiselle tekemästään virallisesta rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, jossa todetaan asianomaista rikosta koskevat perusteet. Johdanto-osan kappaleen 24 mukaan rikosilmoituksesta annettavassa kirjallisessa vahvistuksessa olisi todettava rikoksen perustiedot, kuten rikoksen tyyppi, aika ja paikka sekä rikoksen aiheuttama vahinko tai haitta. Vahvistuksen olisi sisällettävä asianumero ja rikosilmoituksen teko-aika ja -paikka, jotta vahvistusta voidaan käyttää todisteena rikosilmoituksen tekemisestä esimerkiksi vakuutusyhtiöille tehtäviä korvaushakemuksia varten.

Esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus, kun esitutkintaviranomaiselle ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi. Poliisihallitus on antanut ohjeen ”Tietojen kirjaaminen poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA)” (2020/2013/5231). Poliisiasiain tietojärjestelmään kirjataan muun muassa poliisille tehdyt ilmoitukset ja ilmoituksen johdosta tehdyt toimenpiteet. Ohjeen mukaan rikosilmoituksesta kirjataan rikosasiain tietojärjestelmään muun muassa tiedot ilmoituksen vastaanottajasta, ilmoituksen vastaanottoajasta, ilmoitustavasta, ilmoituksen tekijästä, asianomistajasta sekä tapahtuma-ajasta ja -paikasta. Ilmoituksen selostus muodostuu tiivistelmästä ja varsinaisesta selostusosasta. Tiivistelmään on kirjattava lyhyt kuvaus tapahtuneesta. Kuvauksesta on lyhyesti ilmentävä teko sekä teko-tapa ja -paikka. Selostusosaan kirjataan kuvaus tapahtuneesta siten, että rikoksen tunnusmerkistö, teko-tapa ja seuraukset käyvät selkeästi ilmi. Selostusosaan on kirjattava rikoksella aiheutetut vahingot tai alustava arvio vahingoista. Rikosilmoituksesta annetaan pyydettyä ilmoitusjäljennös asianosaisille.

Koska kirjallisen vahvistuksen antamisesta ei nykyisin säädetä laissa, esityksessä ehdotetaan, että sitä koskeva säännös lisätään rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisesta koskevaan esitutkintalain 3 luvun 1 §:ään. Nykyinen asianosaisille annettava ilmoitusjäljennös täyttää sisällöltään artiklan 1 kohdan vaatimukset siitä, mitä tietoja asianomistajan tekemästä rikosilmoituksesta annettavassa kirjallisessa vahvistuksessa tulee olla. Kirjallinen vahvistus voisi olla myös muu asiakirja, joka sisältää direktiivin edellyttämät ilmoituksen tekemistä ja ilmoitettua rikosta tai tapahtumaa koskevat perustiedot.

Artiklan 2 kohdan mukaan uhrin on voitava tehdä rikosilmoitus ymmärtämällään kielellä tai saatava tarvittavaa kielellistä apua. Esitutkintalain 4 luvun 12 §:n nojalla asianomistajalla on oikeus esitutkinnassa käyttää kieltä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi. Esitutkintaviranomaisen on selvitettävä, tarvitseeko asianomistaja tulkkausta ja huolehdittava siitä, että asianomistaja saa tarvitsemansa tulkkauksen. Lain esitöiden mukaan pykälä koskee esitutkintaa niin sanotussa laajassa merkityksessä eli myös tapahtumia ja toimenpiteitä, jotka liittyvät esitutkinnan aloittamiseen edeltävään aikaan, kuten rikosilmoituksen tekeminen (HE 222/2010 vp s. 201). Kohta ei siten edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Artiklan 3 kohta edellyttää, että uhri saa pyynnöstä maksutta käännöksen tekemäänsä rikosilmoitusta koskevasta kirjallisesta vahvistuksesta ymmärtämällään kielellä. Voimassa olevaan lainsäädäntöömme ei sisälly nimenomaista säännöstä rikosilmoitusta koskevan vahvistuksen kääntämisestä. Esityksessä ehdotetaan, että artiklan 3 kohtaa vastaava säännös lisätään asiakirjan kääntämistä koskevaan esitutkintalain 4 luvun 13 §:n 1 momenttiin.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

6 artikla. *Uhrin oikeus saada tietoja asiansa käsittelystä.* Artiklan 1 kohdan mukaan uhrille on ilmoitettava ilman aiheetonta viivytystä hänen oikeudestaan saada seuraavat tiedot häneen kohdistunutta rikosta koskevan rikosilmoituksen johdosta aloitetusta rikosoikeudellisesta menettelystä ja uhrin on pyynnöstään saatava nämä tiedot: a) päätös olla aloittamatta rikostutkintaa tai lopettaa se taikka jättää syyte nostamatta rikoksenteikijää vastaan; b) tuomioistuinkäsittelyn aika ja paikka sekä rikoksenteikijää vastaan esitettyjen syytteiden luonne.

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan artiklan 1 kohdan a) alakohdassa tarkoitetut päätökset annetaan tiedoksi asianomistajalle (esitutkintalaki 11 luku 1 § ja ROL 1 luku 9 §). Artiklan 1 kohdassa edellytetään lisäksi, että uhrille ilmoitetaan hänen oikeudestaan saada tieto näistä päätöksistä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle tästä oikeudesta säädetään ehdotetun uuden esitutkintalain 4 luvun 18 §:n 7 kohdassa.

Artiklan 1 kohdan b) alakohdassa edellytetään, että uhrilla on oikeus pyynnöstään saada tieto tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikoksenteikijää vastaan esitettyjen syytteiden luonteesta. Lisäksi edellytetään, että uhrille ilmoitetaan tästä oikeudesta. Esityksessä ehdotetaan, että ROL 5 luvun 15 §:ään lisättäisiin säännös siitä, että asianomistajalla olisi oikeus pyynnöstään saada tuomioistuimelta istunnon aikaa ja paikkaa koskeva ilmoitus. Asianomistajan, joka haluaisi saada tällaisen ilmoituksen, olisi esitettävä sitä koskeva pyyntö tuomioistuimelle. Esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle tästä oikeudesta säädetäisiin ehdotetun uuden esitutkintalain 4 luvun 18 §:n 9 kohdassa.

Artiklan 2 kohdan mukaan uhrille on ilmoitettava hänen asianomaisen rikosoikeudellisen järjestelmän mukaisen asemansa mukaisesti ilman aiheetonta viivytystä hänen oikeudestaan saada seuraavat tiedot häneen kohdistunutta rikosta koskevan rikosilmoituksen perusteella aloitetusta rikosoikeudellisesta menettelystä ja uhrin on pyynnöstään saatava nämä tiedot: a) oikeudenkäynnissä annettu lopullinen tuomio; b) tiedot, joiden avulla uhri voi seurata rikosoikeudellisen menettelyn etenemistä, paitsi poikkeustapauksissa, joissa näiden tietojen ilmoittaminen saattaa haitata asian asianmukaista käsittelyä.

Artiklan 2 kohdan a) alakohdassa edellytetään, että uhrilla on oikeus pyynnöstään saada tieto oikeudenkäynnissä annetusta lopullisesta tuomiosta. Lisäksi edellytetään, että uhrille ilmoitetaan tästä oikeudesta. ROL 11 luvun 12 §:n mukaan asianosaiselle annetaan toimituskirjana jäljennös tuomiosta. Velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle tästä oikeudesta säädetäisiin ehdotetun uuden esitutkintalain 4 luvun 18 §:n 9 kohdassa.

Asianomistajan tiedonsaantioikeudesta esitutkinnassa säädetään esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä ja oikeudenkäynnissä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 12 §:ssä. Esitutkintalain 11 luvun 9 §:n mukaan esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle mahdollisuuksien mukaan siitä, mihin toimenpiteisiin rikoksesta tehdyn ilmoituksen tai esitutkintaviranomaisen tietoon muuten tulleen rikoksen johdosta ryhdytään. Säännökset täyttävät artiklan 2 kohdan b) alakohdan vaatimukset tiedonsaannin osalta. Artiklan 2 kohdassa edellytetään lisäksi, että asianomistajalle ilmoitetaan hänen oikeudestaan saada b) alakohdassa tarkoitetut tiedot. Esityksessä ehdotetaan, että tästä ilmoitusvelvollisuudesta säädetään ehdotetun uuden esitutkintalain 4 luvun 18 §:n 9 kohdassa.

Artiklan 3 kohdassa edellytetään, että 1 kohdan a) alakohdassa ja 2 kohdan a) alakohdassa tarkoitetut tiedot sisältävät päätöksen perustelut tai lyhyen yhteenvedon päätöksen perusteluita, paitsi jos kyseessä on valamiehistön päätös tai päätös, jonka perustelut ovat salassa pidettäviä, jolloin perusteluja ei ilmoiteta kansallisen oikeuden nojalla.

Artiklan 4 kohdan mukaan uhrin toivomus saada tai olla saamatta tietoja sitoo toimivaltaista viranomaista, paitsi jos kyseiset tiedot on annettava sen vuoksi, että uhrilla on oikeus osallistua aktiivisesti rikosoikeudellisiin menettelyihin. Jäsenvaltioiden on annettava uhrille mahdollisuus muuttaa milloin tahansa toivomustaan ja otettava tämä muutos sen jälkeen huomioon.

Artiklan 5 kohdassa edellytetään, että uhrille tarjotaan mahdollisuus saada ilman aiheetonta viivytystä tieto siitä, että häneen kohdistuneesta rikoksesta tutkintavankeuteen määrätty, syytteen pantu tai tuomittu henkilö vapautetaan tai on paennut vankeudesta. Uhrille on lisäksi ilmoitettava mahdollisista asiaankuuluvista toimenpiteistä, joita hänen suojakseen on rikosentekijän vapauttamisen tai pakenemisen johdosta määrätty. Uhrille on 6 kohdan mukaan pyynnöstä annettava 5 kohdassa tarkoitettut tiedot ainakin tapauksissa, joissa on olemassa uhriin kohdistuva vaara tai tunnistettu vahingon riski, paitsi jos on olemassa tällaisesta ilmoituksesta aiheutuva tunnistettu rikosentekijään kohdistuvan vahingon riski. Johdanto-osan kappaleen 32 mukaan viittauksen ”tunnistettu uhriin kohdistuvan vahingon riski” olisi katettava sellaiset seikat kuten rikoksen luonne ja vakavuus sekä kostotoimien riski. Sitä ei näin ollen pitäisi soveltaa tilanteisiin, joissa on tehty vähäisiä rikoksia ja joissa on vain pieni uhriin kohdistuvan vahingon riski.

Vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta tehtävistä ilmoituksista säädetään vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:ssä. Tutkintavankeuslain (768/2005) 16 luvun 1 §:n 9 kohdan nojalla tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan vastaavasti, mitä vankeuslain 19 luvussa vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään ilmoituksista. Vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle, jos vangin tai tutkintavangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä vangin tai tutkintavangin syyllistyvän asianomistajan tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla tai tutkintavangilla on lähestymiskielto.

Voimassa olevan vankeuslain 19 luvun 4 §:n esitöiden (HE 217/2001 vp s. 8) mukaan säännöksen soveltaminen edellyttää, että ilmenee jokin konkreettinen syy epäillä, että vanki tulee vapauduttuaan tekemään asianomistajan tai muun henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen. Pelkäästään se, että vanki on tuomittu väkivaltarikoksesta, ei yksinään ole riittävä. Voimassa olevan säännöksen mukaan viranomaisilla ei myöskään ole velvollisuutta ilmoittaa vapauttamisesta asianomistajalle, vaan ainoastaan oikeus ilmoittamiseen. Vastaavia säännöksiä sovelletaan tutkintavangin vapauttamiseen.

Esityksessä ehdotetaan esitutkintalakiin lisättäväksi uusi 4 luvun 19 §, jolla pantaisiin täytäntöön direktiivin 6 artiklan 5 kohdan vaatimus siitä, että uhrille on tarjottava mahdollisuus saada tieto vangin tai tutkintavangin vapautumisesta. Lisäksi ehdotetaan, että vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännöksiä täydennettäisiin siten, että Rikosseuraamuslaitoksella olisi direktiivin 6 artiklan 6 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa velvollisuus ilmoittaa asianomistajalle vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja tietyin edellytyksin muusta vankilasta poistumisesta (ehdotettu vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentti ja tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentti). Vastaava velvollisuus olisi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain nojalla poliisilla silloin, kun poliisin tiloissa säilytetään tutkintavankia (ehdotettu poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentti).

Esityksessä ehdotetaan, että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999), esitutkintalakiin ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin otettaisiin asianomistajan vapautumisilmoitusta koskevan pyynnön ja vapautumisilmoitusten salassapitoa koskevat säännökset. Rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoittamista koskevan henkilötietolain (523/1999) 27 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla vangilla tai tut-

kintavangilla ei olisi tarkastusoikeutta näihin tietoihin. Esityksessä ehdotetaan, että rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoittamisesta otettaisiin lisäksi selvyyden vuoksi erityissäännös henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin (1069/2015).

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä/suosituksilla ja viestinnällä (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

7 artikla. *Oikeus tulkkaukseen ja käännöksiin.* Artiklan 1 kohdan mukaan uhrille, joka ei ymmärrä tai puhu rikosoikeudellisessa menettelyssä käytettävää kieltä, on annettava hänellä rikosoikeudellisessa menettelyssä noudatettavan asianomaisen rikosoikeudellisen järjestelmän mukaan olevan asemansa mukaisesti pyynnöstä maksuton tulkkaus ainakin tutkinta- tai lainkäyttöviranomaisten rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä suorittamissa uhrin kuulusteluissa, mukaan lukien poliisikuulustelut, sekä tulkkaus sitä varten, että uhri voi osallistua aktiivisesti oikeuden istuntoihin ja tarvittaviin välikäsittelyihin. Esitutkintalain 4 luvun 12 §:n 4 momentin mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä on oikeus esitutkinnassa käyttää kieltä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi. Esitutkintaviranomaisen on selvitettävä, tarvitseeko asianosainen tulkkausta ja huolehdittava siitä, että asianosainen saa tarvitsemansa tulkkauksen. ROL 6 a luvun 2 §:n 3 momentin mukaan muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä asianomistajalla syyttäjän ajamassa rikosasiassa on oikeus maksuttomaan tulkkaukseen rikosasian käsittelyssä. Tuomioistuimen on viran puolesta huolehdittava siitä, että asianomistaja saa tarvitsemansa tulkkauksen. Edellä olevat säännökset kattavat esitutkinnan ja oikeudenkäynnin kokonaisuudessaan, mukaan lukien kohdassa erikseen mainitut kuulustelut, oikeuden istunnot ja tarvittavat välikäsittelyt. Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää kohdan vaatimukset.

Artiklan 2 kohta sisältää ns. etätulkkausta koskevan säännöksen. Kohdan mukaan puolustukselle kuuluvia oikeuksia rajoittamatta ja oikeudellista harkintavaltaa koskevien sääntöjen mukaisesti voidaan käyttää viestintäteknologiaa, kuten videoneuvottelua, puhelinta tai internetiä, jollei tulkin fyysinen läsnäolo ole välttämätöntä sen varmistamiseksi, että uhri kykenee käyttämään oikeuksiaan asianmukaisesti tai ymmärtämään menettelyn kulun. Säännös vastaa pitkälti epäiltyjä ja syytettyjä koskevan tulkkausdirektiivin (2010/64/EU) 2 artiklan 6 kohtaa. Etätulkkauksen käyttäminen on mahdollista sekä esitutkinnan että oikeudenkäynnin aikana. Kaikissa yleisissä tuomioistuimissa on käytössä videoneuvottelulaitteet. Myös puhelintulkkausta käytetään sekä tuomioistuimissa että poliisin toiminnassa. Esitutkintaviranomaisen tai tuomioistuimen harkinnassa kuitenkin on, voidaanko etätulkkausta käyttää vai edellyttääkö oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen tulkin fyysistä läsnäoloa. Tulkkausdirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä lakiin lisättiin nimenomainen säännös etätulkkauksen käyttämisestä oikeudenkäynnissä (ROL 6 a luku 2 § 5 momentti). Jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi, tulkkaus voidaan järjestää käyttämällä videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, taikka puhelimitse. Kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohta koskee uhrin oikeutta käännöksiin keskeisistä asiakirjoista. Artiklan 6 kohdan nojalla asiakirja voidaan kääntää myös suullisesti edellyttäen, että tämä ei loukkaa menettelyn oikeudenmukaisuutta. Artiklan 3 kohdan mukaan uhrin, joka ei ymmärrä tai puhu rikosoikeudellisessa menettelyssä käytettävää kieltä, on saatava hänellä rikosoikeudellisessa menettelyssä noudatettavan asiaankuuluvan rikosoikeudellisen järjestelmän mukaisesti olevan asemansa mukaisesti pyynnöstään ja maksutta hänen ymmärtämällään kielellä laaditut käännökset niistä tiedoista, jotka ovat välttämättömiä, jotta uhri voi käyttää oikeuksiaan rikosoikeudellisessa menettelyssä, ja siinä laajuudessa kuin nämä tiedot ilmoitetaan uhrille. Tällaisten tietojen käännosten on sisällettävä ainakin päätös lopettaa uhriin kohdistuneeseen rikokseen liitty-

vä rikosoikeudellinen menettely ja, uhrin pyynnöstä, tällaisen päätöksen perustelut tai lyhyt yhteenveto niistä, paitsi jos kyseessä on valamiehistön päätös tai päätös, jonka perustelut ovat salassa pidettäviä, jolloin perusteluja ei kansallisen oikeuden nojalla ilmoiteta. Johdanto-osan kappaleessa 34 todetaan, että uhria kuulusteltaessa olisi oltava maksuton tulkkaus, jotta uhri voi osallistua aktiivisesti oikeuden istuntoon sen mukaan, mikä on uhrin asema asianomaisessa rikosoikeudellisessa järjestelmässä. Rikosoikeudellisen menettelyn muissa vaiheissa tulkkauksen ja kääntämisen tarve voi vaihdella käsiteltävän asian mukaan ja sen perusteella, mikä on uhrin asema asianomaisessa rikosoikeudellisessa järjestelmässä, miten uhri osallistuu menettelyyn ja mitä erityisiä oikeuksia uhrilla mahdollisesti on. Näin ollen tulkkaus ja kääntäminen olisi järjestettävä tällaisissa muissa tapauksissa ainoastaan siinä laajuudessa, kuin on tarpeen, jotta uhri voi käyttää oikeuksiaan.

Artiklan 6 kohta sisältää suullista käännöstä tai suullista yhteenvetoa koskevan säännöksen. Kohdan mukaan sen estämättä, mitä 1 ja 3 kohdassa säädetään, kirjallisen käännöksen sijasta voidaan antaa suullinen käännös tai suullinen yhteenveto keskeisistä asiakirjoista edellyttäen, ettei tällainen suullinen käännös tai suullinen yhteenveto loukkaa menettelyn oikeudenmukaisuutta.

Esitutkintalain 4 luvun 13 §:n 1 momentin nojalla asian kannalta olennainen esitutkintaineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa on käännettävä kohtuullisessa ajassa kirjallisesti asianomistajan käyttämälle kielelle, jos kääntäminen on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan asianomistajalle voidaan 1 momentista poiketen kääntää suullisesti olennainen asiakirja tai sen osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianomistajan oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti. ROL 6 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaan asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös tuomiosta häntä koskevilta osin sekä käännös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä tai sen osasta, jos käännös päätöksestä on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Pykälän 2 momentin nojalla asianomistajalle voidaan 1 momentista poiketen kääntää suullisesti edellä mainittu asiakirja taikka asiakirjan osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianomistajan oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.

Edellä mainitut säännökset pitkälti vastaavat artiklan 3 ja 6 kohtien vaatimuksia. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan asianomistajalla ei kuitenkaan ole oikeudenkäynnissä oikeutta käännökseen muusta olennaisesta asiakirjasta kuin tuomiosta ja rikosasiassa tehtävästä päätöksestä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan tuomioistuimen kääntämisvelvollisuutta koskevaa säännöstä (ROL 6 a luku 3 § 1 momentti) täydennettäväksi siten, että asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa olisi annettava pyynnöstä käännös myös muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käännös olisi tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi.

Artiklan 3 kohdassa käännettävinä asiakirjoina mainitaan erikseen rikosoikeudellisen menettelyn lopettamisesta tehty päätös. Tällaisia päätöksiä ovat direktiivin 6 artiklan 1 kohdan a) alakohdassa tarkoitettut päätökset olla aloittamatta rikostutkintaa tai lopettaa se taikka jättää syyte nostamatta rikosentekijää vastaan. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säännöksiä näiden päätösten kääntämisestä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että esitutkintalain 4 lukuun ja ROL 1 lukuun lisättäisiin näiden päätösten kääntämistä koskevat säännökset (ehdotettu esitutkintalain 4 luvun 13 §:n 1 momentti ja ROL 1 luvun 9 §:n 2 momentti).

Jäsenvaltioiden on artiklan 4 kohdan mukaan huolehdittava siitä, että uhri, jolla on oikeus saada tietoja tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta 6 artiklan 1 kohdan b) alakohdan mukaisesti ja joka ei ymmärrä toimivaltaisen viranomaisen kieltä, saa pyynnöstään käännöksen niistä tiedoista, joihin hänellä on oikeus. Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly kohtaa vastaavaa säännöstä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan tuomioistuimen kääntämisvelvollisuutta kos-

kevaa ROL 6 a luvun 3 §:n 1 momentin säännöstä täydennettäväksi siten, että asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa olisi annettava pyynnöstä käännös istunnon aikaa ja paikkaa koskevasta ilmoituksesta.

Artiklan 5 kohdan mukaan uhri voi toimittaa perustellun pyynnön siitä, että asiakirja katsotaan keskeiseksi. Keskeisten asiakirjojen sellaisia kohtia, jotka eivät ole välttämättömiä sitä varten, että uhri voi osallistua aktiivisesti rikosoikeudelliseen menettelyyn, ei tarvitse kääntää. Edellä mainitut esitutkintalain 4 luvun 13 §:n ja ROL 6 a luvun 3 §:n säännökset täyttävät kohdan vaatimukset.

Artiklan 7 kohta koskee uhrin oikeutta riitauttaa päätös tulkkauksen tai käännöksen antamatta jättämisestä. Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että toimivaltainen viranomainen arvioi 1 ja 3 kohdan nojalla, tarvitseeko uhri tulkkaus- tai käännösapua. Uhri voi riitauttaa päätöksen tulkkauksen tai käännöksen antamatta jättämisestä. Menettelysäännöt tällaista riitautusta varten määritetään kansallisessa oikeudessa. Johdanto-osan kappaleen 35 mukaan uhrin oikeuteen riitauttaa päätös, jonka mukaan tulkkausta tai kääntämistä ei tarvita, ei sisälly jäsenvaltioiden velvollisuutta tarjota erillinen mekanismi tai valitusmenettely, jossa tällainen päätös voidaan riitauttaa, eikä se saisi kohtuuttomasti pitkittää rikosoikeudellista menettelyä. Päätöksen uudelleen käsittely olemassa olevien kansallisten menettelyjen mukaisesti olisi riittävää.

Esitutkintalain 4 luvun 12 §:n nojalla asianomistajalla on esitutkinnassa oikeus tulkkaukseen. Esitutkintaviranomaisen on selvítettävä, tarvitseeko asianosainen tulkkausta ja huolehdittava siitä, että asianosainen saa tarvitsemansa tulkkauksen (esitutkintalaki 4 luku 12 § 4 momentti). Esitutkintalain 4 luvun 13 §:n nojalla olennainen asiakirja on käännettävä asianomistajan käyttämälle kielelle, jos kääntäminen on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Mainittujen säännösten nojalla asianomistaja voi pyytää tulkkauksen järjestämistä tai asiakirjan käännöstä. Jos asianomistaja on esitutkintaviranomaisen päätökseen tyytymätön, hän voi tehdä hallintokantelun päätöksentekijän esimiehelle. Asia voidaan saattaa myös syyttäjän käsiteltäväksi. Lisäksi asianomistaja voisi vedota tulkkauksen tai käännöksen puuttumiseen asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä, koska tuomioistuin on viime kädessä vastuussa oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuudesta.

ROL 6 a luvun 2 §:n nojalla asianomistajalla on oikeus tulkkaukseen oikeudenkäynnissä. Tuomioistuimen on viran puolesta huolehdittava siitä, että asianomistaja saa tarvitsemansa tulkkauksen (ROL 6 a luku 2 § 3 momentti). ROL 6 a luvun 3 §:ssä säädetään asianomistajan oikeudesta käännökseen oikeudenkäynnissä. Mainittujen säännösten nojalla asianomistaja voi vaatia tulkkauksen järjestämistä tai asiakirjan käännöstä. Tällöin tuomioistuimen tulee tehdä asiasta päätös, josta voidaan valittaa pääasian yhteydessä. Päätös on perusteltava, jos tuomioistuin hylkää asianomistajan vaatimuksen (ROL 11 luku 13 § 2 momentti).

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan 7 kohdan vaatimukset eikä kohta näin ollen edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 8 kohdan mukaan tulkkaus ja käännös sekä sellaisen päätöksen, jonka mukaan tulkkausta tai käännöstä ei anneta, riitauttamista koskeva käsittely ei saa kohtuuttomasti pitkittää rikosoikeudellista menettelyä. Kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

10 artikla. Oikeus tulla kuulluksi. Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että uhria voidaan kuulla rikosoikeudellisissa menettelyissä ja että hän voi esittää todisteita. Kun on määrä kuulla lapsiuhria, lapsen ikä ja kypsyys on otettava asianmukaisesti huomioon. Artiklan 2 kohdan mukaan menettelymääräykset, joiden nojalla uhria voidaan kuulla rikosoikeudellisissa menettelyissä ja joiden nojalla uhri voi esittää todisteita, määritetään kansallisessa oikeudessa.

Asianomistajalla on oikeus yhtyä syytteeseen ja vedota uuteen seikkaan syytteen tueksi (ROL 1 luku 14 § 3 momentti). Syytteeseen yhtyneellä asianomistajalla on oikeus esittää asiassa todistelua. Asianomistajan kuulemisesta pääkäsittelyssä säädetään ROL 6 luvun 7 §:ssä. Pääkäsittelyssä asianomistaja voi esittää vaatimuksensa ja niiden perustelut, todisteensa sekä esittää loppulausuntonsa ja siinä tarvittaessa käsityksensä vastaajan syyllisyydestä ja rikoksen seuraamuksesta. Asianomistajaa voidaan kuulla todistelutarkoituksessa.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

11 artikla. *Oikeudet syyttämättäjättämispäätöksen yhteydessä.* Artiklan 1 kohdassa edellytetään, että uhrilla on hänen asiaankuuluvan rikosoikeudellisen järjestelmän mukaisen asemansa mukaisesti oikeus saattaa syyttämättäjättämispäätös uudelleen käsiteltäväksi. Tällaista uudelleen käsittelyä koskevat menettelymääräykset määritetään kansallisessa oikeudessa. Johdantoosan kappaleesta 43 ilmenee, että artiklassa tarkoitettu oikeus syyttämättäjättämispäätöksen uudelleen käsittelyyn koskee syyttäjien ja tutkintatuomarien taikka lainvalvontaviranomaisten, esimerkiksi poliisien, tekemiä päätöksiä, mutta ei tuomioistuinten tekemiä päätöksiä.

Artiklan 2 kohta koskee tilanteita, joissa rikosoikeudellisen järjestelmän mukainen uhrin asema ratkaistaan kansallisen oikeuden mukaisesti vasta sen jälkeen, kun on tehty päätös syytteen nostamisesta rikoksentehtijää vastaan. Näissä tilanteissa ainakin vakavan rikoksen uhrilla on oltava oikeus syyttämättäjättämispäätöksen uudelleen käsittelyyn. Menettelymääräykset tällaista uudelleen käsittelyä varten määritetään kansallisessa oikeudessa. Uhrille on artiklan 3 kohdan mukaan ilmoitettava ilman aiheetonta viivytystä hänen oikeudestaan saada riittävät tiedot päätöksen tekemiseksi siitä, pyytääkö hän syyttämättäjättämispäätöksen uudelleen käsittelyä, ja uhrin on pyynnöstään saatava nämä tiedot. Artiklan 4 kohta koskee tilanteita, joissa syyttämättäjättämispäätöksen on tehnyt ylin syyttäjäviranomainen, jonka päätökseen ei voi kansallisen oikeuden nojalla hakea muutosta. Näissä tilanteissa uudelleen käsittelyyn voi suorittaa sama viranomainen. Artiklan 5 kohta sisältää poikkeussäännöksen, jonka mukaan 1, 3 ja 4 kohtaa ei sovelleta syyttäjän syyttämättäjättämispäätökseen, jos tällaisesta päätöksestä seuraa tuomioistuimen ulkopuolinen ratkaisu, mikäli tästä on määrätty kansallisessa oikeudessa.

ROL 1 luvun 9 §:n mukaan päätös syyttämättä jättämisestä on annettava tiedoksi asianomistajalle. Syyttämättäjättämispäätöksestä on mahdollista kannella ylemmälle syyttäjälle, jolla on luvun 11 §:n mukaan oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi.

Esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Päätös annetaan esitutkinnassa läsnä olevalle asianosaiselle tai lähetetään postitse hänen ilmoittamaansa taikka muuten tiedossa olevaan osoitteeseen. Päätöksestä voidaan tehdä hallintokantelu päätöksentekijän esimiehelle tai asia voidaan toimittaa syyttäjän käsiteltäväksi (LaVM 44/2010 vp).

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

12 artikla. *Oikeus suojatoimiin korjaavan oikeuden palvelujen yhteydessä.* Artiklan 1 kohdassa säädetään oikeussuojan vähimmäistakeista tarjottaessa korjaavan oikeuden palveluita. Jäsenvaltioiden on uhrin suojelemiseksi toissijaiselta ja toistuvalla uhriksi joutumiselta, pelottelulta ja kostotoimilta toteutettava toimenpiteitä, joita sovelletaan tarjottaessa mahdollisia korjaavan oikeuden palveluja. Tällaisilla toimenpiteillä on huolehdittava siitä, että uhrilla, joka päättää haluta osallistua korjaavan oikeuden menettelyihin, on pyynnöstä oikeus turvallisiin ja päteviin korjaavan oikeuden palveluihin, edellyttäen, että ainakin alakohdissa a)–e) säädetyt edellytykset täyttyvät.

Alakohdassa a) edellytetään, että korjaavan oikeuden palveluja käytetään ainoastaan, jos ne ovat uhrin edun mukaisia, niissä otetaan huomioon turvallisuusnäkökohdat ja uhri on antanut niiden osalta vapaaehtoisen ja tietoon perustuvan suostumuksensa, joka voidaan peruuttaa milloin tahansa.

Alakohdassa b) edellytetään, että ennen kuin uhri on antanut suostumuksensa korjaavan oikeuden menettelyyn osallistumiseen, hänelle annetaan perusteelliset ja puolueettomat tiedot tästä menettelystä ja sen mahdollisista tuloksista sekä tiedot niistä menettelyistä, joiden avulla mahdollisen sopimuksen täyttämistä valvotaan. Alakohdan c) mukaan edellytyksenä on, että rikoksenteijä on tunnustanut tapaukseen liittyvät tosiseikat pääpiirteissään. Alakohdan d) mukaan edellytyksenä on, että sopimus saadaan aikaan vapaaehtoisesti, ja se voidaan ottaa huomioon mahdollisissa myöhemmissä rikosoikeudellisissa menettelyissä. Alakohdassa e) edellytetään, että korjaavan oikeuden menettelyn yhteydessä käytävät keskustelut, joita ei käydä julkisesti, ovat luottamuksellisia eikä niiden sisältöä paljasteta myöhemminkään muutoin kuin osapuolten suostumuksella tai jos kansallisessa oikeudessa sitä edellytetään erittäin tärkeän yleisen edun vuoksi.

Sovittelulain 2 §:n 1 momentin mukaan sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana. Edellä mainitut säännökset vastaavat alakohdan a) vaatimusta siitä, että uhri on antanut sovitteluun vapaaehtoisen ja tietoon perustuvan suostumuksensa, joka voidaan peruuttaa milloin tahansa.

Sovittelulain 2 §:n 1 momentissa edellytetään, että ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Säännös vastaa alakohdan b) vaatimuksia.

Sovittelun toteuttaminen edellyttää sovittelulain 2 §:n 1 momentin mukaisesti sovitteluun osallistuvan osapuolen vapaaehtoista suostumusta sovitteluun. Sovittelulain 19 §:n 1 momentin mukaan sovittelu on keskeytettävä välittömästi, jos osapuoli peruuttaa suostumuksensa tai jos on syytä epäillä, ettei suostumus ole vapaaehtoinen.

Rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto on syyttämättäjättämisperuste (ROL 1 luku 8 § 1 momentti 1 kohta) ja rangaistuksen lieventämisperuste (rikoslaki 6 luku 6 § 3 kohta). Sovinto voi olla myös tuomitsematta jättämisen perusteena (rikoslaki 6 luku 12 § 4 kohta). Voimassa oleva lainsäädäntö täyttää alakohdan d) vaatimukset sovittelussa tehtävän sopimuksen vapaaehtoisuudesta ja sovittelun huomioon ottamisesta mahdollisissa myöhemmissä rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Sovittelulain 1 §:n 1 momentin mukaan sovittelu tapahtuu luottamuksellisesti. Lain 18 §:n 1 momentin mukaan sovittelu toimitetaan yleisön läsnä olematta. Lain 20 §:n mukaan asiakirjojen julkisuuteen ja sovitteluasian käsittelyyn osallistuvan henkilön vaitiolovelvollisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisien toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään. Lain 21 §:ssä säädetään lisäksi todistamis- ja vetoamiskiellosta. Edellä mainitut säännökset täyttävät alakohdan e) vaatimukset sovittelun luottamuksellisuudesta.

Sovittelulain 3 §:n 1 momentin mukaan sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve. Sovittelun lähtökohtana on, että sovittelu on sekä uhrin että

tekijän edun mukaista. Sovittelulakiin ei kuitenkaan sisälly nimenomaista, alakohdan a) mukaista säännöstä siitä, että sovittelun edellytyksenä on, että sovittelu on uhrin edun mukaista. Voimassa olevassa sovittelulaissa ei myöskään ole alakohdan c) mukaista säännöstä siitä, että sovittelun edellytyksenä on, että rikosentekijä on tunnustanut tapaukseen liittyvät tosiseikat pääpiirteissään. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan sovittelussa käsiteltäviä asioita koskevan sovittelulain 3 §:n tarkentamista.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on helpotettava tapausten siirtämistä tilanteen mukaan korjaavan oikeuden palveluihin muun muassa vahvistamalla tällaisen siirtämisen edellytyksiä koskevat menettelyt tai suuntaviivat. Sovittelulain 13 §:ssä säädetään asioiden ohjautumisesta sovitteluun. Pykälän 3 momentin mukaan arvioidessaan käsiteltävänä olevan asian soveltuvan sovitteluun, poliisi- tai syyttäjäviranomaisen tulee tiedottaa rikoksesta epäillylle ja rikoksen uhrille sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun. Pykälän 2 momentin mukaan sovittelua koskevan aloitteen voi kuitenkin tehdä vain poliisi- tai syyttäjäviranomainen, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen. Kohdasta ei aiheudu tarvetta muuttaa lainsäädäntöä.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää uhrin etuja suojaavien standardien ja menettelytapojen kehittämällä sekä koulutuksella (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

13 artikla. *Oikeus oikeusapuun.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhrilla on mahdollisuus oikeusapuun, jos hänellä on rikosoikeudellisen menettelyn osapuolen asema. Edellytykset tai menettelymääräykset, joiden nojalla uhri voi saada oikeusapua, määritetään kansallisessa oikeudessa.

Oikeusapulain (257/2002) nojalla asianomistajalle voidaan antaa oikeusapua ja määrätä avustaja, jos asianomistaja ei taloudellisen asemansa vuoksi kykene suorittamaan asian hoitamisen vaatimia menoja. Oikeusapulain nojalla määrätyn avustajan palkkio maksetaan asianomistajan taloudellisesta asemasta riippuen kokonaan tai osittain valtion varoista. ROL 2 luvun 1 a §:n nojalla asianomistajalle voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten seksuaalirikosta, lähisuhdeväkivaltaa taikka henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa. Oikeus asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaan ei riipu asianomistajan taloudellisesta asemasta, toisin kuin oikeus oikeusapulain mukaiseen oikeusapuun. Oikeudenkäyntiavustajan palkkio maksetaan luvun 10 §:n nojalla aina valtion varoista.

Artiklassa ei edellytetä, että uhrilla olisi oikeus kaikissa asioissa valtion varoista maksettavaan oikeusapuun, vaan oikeusavun myöntämisen edellytykset on jätetty jäsenvaltioiden päätettäväksi. Edellä mainitut säännökset täyttävät siten artiklan vaatimukset eikä artikla edellytä lainsäädännön muuttamista.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää viestinnällä (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

14 artikla. *Oikeus saada korvausta kuluista.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on myönnettävä rikosoikeudelliseen menettelyyn osallistuvalla uhrille mahdollisuus saada korvausta kuluista, joita hänelle on aiheutunut aktiivisesta osallistumisesta rikosoikeudelliseen menettelyyn hänen asiaankuuluvan rikosoikeudellisen järjestelmän mukaisen asemansa mukaisesti. Edellytykset tai menettelymääräykset, joiden nojalla uhri voi saada korvausta, määritetään kansallisessa oikeudessa.

Johdanto-osan kappaleen 47 mukaan uhrille ei saisi aiheutua kuluja rikosoikeudelliseen menettelyyn osallistumisestaan. Jäsenvaltioiden olisi edellytettävä korvaavan ainoastaan välttämättömät kulut, jotka uhrille aiheutuvat rikosoikeudelliseen menettelyyn osallistumisestaan, ja niiden ei olisi edellytettävä korvaavan uhrin oikeudenkäyntikuluja. Jäsenvaltioiden olisi voitava asettaa kansallisessa lainsäädännössä kulujen korvaamista koskevia ehtoja, kuten korvauksen hakemista koskevat määräajat, päivärahojen ja matkakorvausten vakiomäärät sekä ansiomenetyksestä maksettavat päivittäiset enimmäismäärät. Oikeus saada rikosoikeudellisessa menettelyssä korvausta kuluista ei saisi johtua tilanteesta, jossa uhri antaa lausunnon ilmoittaessaan rikoksesta. Kulut olisi katettava vain siinä määrin, kuin toimivaltaiset viranomaiset velvoittavat tai pyytävät uhria olemaan läsnä ja osallistumaan aktiivisesti rikosoikeudelliseen menettelyyn.

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/1972) 1 ja 3 §:n mukaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen kutsutulla asianomistajalla on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä. Säännökset täyttävät artiklan vaatimukset eikä artikla siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

15 artikla. *Oikeus omaisuuden palauttamiseen.* Artiklan mukaan rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa takavarikoitu uhrin omaisuus, joka on palautettavissa, on palautettava hänelle viipymättä toimivaltaisen viranomaisen päätöksellä, jollei sitä tarvita rikosoikeudellista menettelyä varten. Edellytykset tai menettelymääräykset, joiden nojalla tällainen omaisuus palautetaan uhrille, määritetään kansallisessa oikeudessa. Johdanto-osan kappaleessa 48 todetaan, että omaisuus olisi palautettava uhrille viipymättä, jollei ole olemassa poikkeuksellisia olosuhteita, kuten riita omistusoikeudesta taikka jos omaisuuden hallussapito tai omaisuus itsessään on laitonta. Oikeus saada omaisuus palautetuksi ei saisi vaikuttaa sen lainmukaiseen pidättämiseen muita oikeudellisia menettelyjä varten.

Voimassa olevan pakkokeinolain (806/2011) 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että 1) sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa; 2) se on rikoksella joltakulta viety; tai 3) se tuomitaan menetetyksi. Säännöksen perustelujen mukaan rikoksella joltakulta viety esine, omaisuus tai asiakirja voidaan välittömästi ilman takavarikoimista palauttaa omistajalleen, jos momentin 1 tai 3 kohdassa tarkoitettuja takavarikoimisen edellytyksiä ei ole ja jos ei ole aihetta olettaa, että kohteeseen liittyy riitaisuuksia, joiden ratkaisemisesta säädetään luvun 23 §:n 1 ja 2 momentissa. Luvun 14 §:n mukaan takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen. Luvun 23 §:ssä säädetään takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamisesta. Pykälässä on säännökset menettelystä tilanteissa, joissa useat vaativat takavarikoitua palautettavaa esinettä, omaisuutta tai asiakirjaa itselleen. Pykälän perusteluissa todetaan, että takavarikoidut esineet on palautettava viivytyksettä, kun takavarikko on kumottu ja palauttamisen edellytykset ovat olemassa (HE 222/2010 vp s. 287).

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

16 artikla. *Oikeus rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa tehtävään päätökseen rikosentekijän velvoittamisesta korvauksen maksamiseen.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhrilla on oikeus saada rikosoikeudellisen menettelyn kuluessa kohtuullisessa ajassa päätös rikosentekijän velvoittamisesta korvauksen maksamiseen, paitsi jos tällainen päätös kansallisen oikeuden mukaan tehdään toisessa oikeudellisessa menettelyssä. Johdanto-osan kappaleen 49 mukaan oikeutta saada päätös rikosentekijän velvoittamisesta maksamaan korvaus ja sitä koskevaa menettelyä olisi sovellettava myös uhreihin, jotka asuvat muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa rikos tehtiin.

Syyteasian yhteydessä voidaan ajaa syytteessä tarkoitettusta rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta (ROL 3:1). Syyttäjän on asianomistajan pyynnöstä ajettava asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta vireille panemansa syyteasian yhteydessä, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton (ROL 3:9). Tuomioistuimien voi kuitenkin erottaa syyteasian yhteydessä esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsiteltäväksi erikseen riita-asiain oikeudenkäynnistä säädettyssä järjestyksessä (ROL 3:3). Edellä mainitut säännökset vastaavat artiklan 1 kohdan vaatimuksia eikä kohta siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on edistettävä toimenpiteitä, joilla rikoksenteikijää kannustetaan maksamaan uhrille asianmukainen korvaus.

Rikoslain 6 luvun 6 §:n mukaan rangaistuksen lieventämisperusteena on tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia. Hallituksen esityksen HE 44/2002 vp perustelujen mukaan vahinkojen korvaaminen on tyypillinen lieventämisperusteen tarkoittama soveltamistilanne. Tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia voi luvun 12 §:n 4 kohdan nojalla olla perusteena myös tuomitsematta jättämiselle. Edellä mainittujen säännösten taustasyynä on muun muassa pyrkimys rohkaista tekijää toimiin, joilla pienennetään rikoksesta uhrille aiheutuvia haittoja. Säännökset täyttävät artiklan 2 kohdan vaatimukset eikä kohta siten edellytä lainsäädännön muuttamista.

17 artikla. *Toisessa jäsenvaltiossa asuvien uhrien oikeudet.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että niiden toimivaltaiset viranomaiset voivat toteuttaa aiheellisia toimenpiteitä niiden vaikeuksien lieventämiseksi, jotka aiheutuvat uhrin asumisesta muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa rikos on tehty, erityisesti kun on kyse oikeudellisten menettelyjen järjestämisestä. Sen jäsenvaltion viranomaisten, jossa rikos on tehty, on tätä varten voitava a) ottaa uhrilta lausunto välittömästi sen jälkeen, kun toimivaltaiselle viranomaiselle on tehty rikosilmoitus; sekä b) soveltaa ulkomailla asuvien uhrien kuulemisessa mahdollisuuksien mukaan keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen määräyksiä video- ja puhelinneuvotteluista.

Johdanto-osan kappaleessa 51 todetaan, että jos uhri on poistunut sen jäsenvaltion alueelta, jossa rikos tehtiin, tätä jäsenvaltiota ei olisi enää velvoitettava tarjoamaan apua, tukea ja suojelua paitsi siltä osin, kuin ne liittyvät suoraan kyseisen rikoksen osalta jäsenvaltiossa meneillään oleviin rikosoikeudellisiin menettelyihin, kuten erityiset suojelutoimenpiteet tuomioistuinkäsittelyn aikana. Uhrin asuinjäsenvaltion olisi annettava uhrin toipumiseen tarvittavaa apua, tukea ja suojelua.

Esitutkintalain 7 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla asianomistaja saa antaa lausumansa asiamiehen välityksellä taikka puhelimitse tai muulla tiedonsiirtovälineellä, jos tutkija katsoo, ettei siitä aiheudu haittaa ja ettei se vaaranna tutkinnan luotettavuutta. Luvun 2 §:n nojalla esitutkintaviranomainen voi pyytää asianomistajalta syytteestä päättämistä ja oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat jo rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä, jolloin asianomistaja voidaan jättää esitutkinnassa kuulustelematta.

Keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 29 päivänä toukokuuta 2000 tehty yleissopimus (SopS 88/2005) on Suomessa saatettu kansallisesti voimaan lailla keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja yleissopimuksen soveltamisesta (148/2004). Sopimuksen voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen perusteluissa on katsottu sopimuksen video- ja puhelinneuvottelua koskevien

määräysten soveltuvan Suomen lainsäädännön mukaisten asianomistajien kuulemiseen, koska heitä useissa jäsenvaltioissa pidetään todistajan asemassa olevina (HE 31/2003 vp s. 36 ja 46).

Artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että rikoksen uhriksi muussa kuin asuinjäsenvaltiossaan joutunut henkilö voi tehdä rikosilmoituksen asuinjäsenvaltionsa toimivaltaisille viranomaisille, jos hän ei ole voinut tehdä rikosilmoitusta jäsenvaltiossa, jossa rikos tehtiin, tai, jos kyse on tuon jäsenvaltion kansallisessa oikeudessa vakavaksi määritellystä rikoksesta, hän ei ole halunnut tehdä rikosilmoitusta tuossa jäsenvaltiossa. Esitutkintaviranomainen on esitutkintalain 3 luvun 1 §:n nojalla velvollinen kirjaamaan sille tehdyn rikosilmoituksen. Kohdasta ei siten aiheudu tarvetta muuttaa lainsäädäntöä.

Artiklan 3 kohdan mukaan toimivaltaisen viranomaisen, jolle uhri tekee rikosilmoituksen, on toimitettava se viipymättä sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos se jäsenvaltio, jossa rikosilmoitus on tehty, ei ole käyttänyt toimivaltaa aloittaa menettely. Esitutkintalain 3 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava rikosilmoitus sen jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle, jonka alueella rikos on tehty, jos esitutkintaviranomainen ei tutki rikosta. Toimittamisvelvollisuus on olemassa artiklan 2 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa eli silloin, kun asianomistaja ei ole voinut tehdä ilmoitusta ja esittää vaatimuksiaan tekopaikan valtiossa tai vakavan rikoksen ollessa kysymyksessä hän ei ole halunnut menetellä niin. Säännös täyttää siten artiklan 3 kohdan vaatimukset.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä, viestinnällä ja koulutuksella sekä jäsenvaltioiden välisillä yhteistyösopimuksilla ja verkostoilla (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

18 artikla. Oikeus suojeluun. Artiklan mukaan puolustukselle kuuluvia oikeuksia rajoittamatta jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että niillä on käytössään toimenpiteitä uhrin ja hänen perheenjäsentensä suojelemiseksi toissijaiselta ja toistuvalla uhriksi joutumiselta, pelottelulta ja kostotoimilta, myös siltä riskiltä, että heille aiheutuu emotionaalista tai psyykkistä haittaa, ja uhrin ihmisarvon suojelemiseksi kuulustelun ja hänen todistelutarkoituksessa antamansa lausunnon antamisen yhteydessä. Tällaiset toimenpiteet käsittävät tarvittaessa myös kansallisen oikeuden mukaisia menettelyjä uhrin ja hänen perheenjäsentensä fyysiseksi suojelemiseksi. Johdanto-osan kappaleessa 52 mainitaan esimerkkeinä tällaisista toimenpiteistä väliaikaiset kieltotuomiot, suojelumääräykset tai lähestymiskiellot.

Voimassa oleva lainsäädäntö sisältää useita keinoja, joilla uhria ja hänen perheenjäseniään voidaan suojella toissijaiselta ja toistuvalla uhriksi joutumiselta, pelottelulta ja kostotoimilta. Näitä ovat asianomistajan kuuleminen pääkäsittelyssä videoneuvottelun avulla, asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta taikka yleisön läsnä olematta, yhteystietojen salassapito, turvakielto, nimen ja kotipaikan muuttaminen, henkilötunnuksen muuttaminen, lähestymiskielto, oikeudenkäynnissä kuultavan uhkaamisen kriminalisoiminen (rikoslaki 15 luku 9 §) sekä poliisilain (872/2011) säännökset rikoksilta ja häiriöiltä suojaamisesta. Edellä mainittuja keinoja on selostettu tarkemmin todistelulainsäädännön uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 46/2014 vp s. 16—17) sekä todistajansuojeluohjelmaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 65/2014 vp s. 5—9).

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä ja koulutuksella (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

19 artikla. *Uhrin oikeus välttää rikoksentehtäjän kohtaaminen.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on luotava tarvittavat olosuhteet, joilla tehdään mahdolliseksi uhrin ja tarvittaessa hänen perheenjäsentensä sekä rikoksentehtäjän kohtaamisen välttäminen tiloissa, joissa rikosoikeudellinen menettely käydään, jollei rikosoikeudellinen menettely edellytä tällaista kohtaamista. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uusissa tuomioistuintiloissa on erilliset odotustilat uhreja varten.

Johdanto-osan kappaleen 53 mukaan oikeusalalla toimivien käyttöön olisi asetettava mahdollisimman laaja toimenpidevalikoima, jotta voidaan välttää aiheuttamasta uhrille tuomioistuin-käsittelyn aikana ahdistusta erityisesti sen johdosta, että hän joutuu katsekontaktiin rikoksentehtäjän tai tämän perheen tai rikoskumppanien taikka yleisöön kuuluvien kanssa. Tätä varten jäsenvaltioita olisi rohkaistava ottamaan erityisesti tuomioistuinrakennuksissa ja poliisiasemilla käyttöön toteuttamiskelpoisia ja käytännönläheisiä toimenpiteitä, joiden avulla tilat voidaan varustaa erillisten sisäänkäyntien ja uhreja varten olevien odotustilojen kaltaisilla ominaisuuksilla. Lisäksi jäsenvaltioiden olisi mahdollisuuksien mukaan järjestettävä rikosoikeudelliset menettelyt siten, että vältetään uhrin ja hänen perheenjäsentensä sekä rikoksentehtäjien kohtaaminen, esimerkiksi kutsumalla uhrin ja rikoksentehtäjät kuultavaksi eri aikoina.

Uusimmissa oikeustaloissa on erillisiä odotustiloja uhreja varten. Artiklan vaatimukset tulee jatkossakin ottaa huomioon uusia tuomioistuintiloja suunniteltaessa. Niissä oikeustaloissa, joissa ei vielä ole erillisiä odotustiloja, uhri ja vastaaja tulee tarvittaessa ohjata eri paikkoihin odottamaan oikeudenkäynnin alkamista.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä ja koulutuksella sekä toimitilakonsepteilla (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

20 artikla. *Uhrin oikeus suojeluun rikostutkinnan aikana.* Artikla sisältää säännökset uhrin oikeudesta suojeluun rikostutkinnan aikana. Artiklaa on sovellettava puolustukselle kuuluvia oikeuksia rajoittamatta ja oikeudellista harkintavaltaa koskevien sääntöjen mukaisesti. Artiklan säännöksiä sovelletaan kaikkiin uhreihin, ei ainoastaan erityissuojelun tarpeessa oleviin, haavoittuviin uhreihin. Erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien oikeudesta suojeluun säädetään 23—24 artikloissa.

Alakohdan a) mukaan rikostutkinnan aikana uhrin kuulustelut on suoritettava ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun toimivaltaiselle viranomaiselle on tehty rikosilmoitus. Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä.

Alakohdassa b) edellytetään, että rikostutkinnan aikana uhrin kuulustelujen lukumäärä pidetään mahdollisimman pienenä, ja kuulusteluja järjestetään vain, jos se on ehdottoman välttämätöntä rikostutkinnan kannalta. Esitutkinnassa noudatettavan, esitutkintalain 4 luvun 5 §:stä ilmenevän vähimmän haitan periaatteen mukaan esitutkinnassa ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi. Esitutkintatoimenpiteellä ei saa aiheuttaa kenellekään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Tähän periaatteen sisältyä alakohdassa b) tarkoitettu tarpeettomien kuulustelujen välttäminen.

Alakohdassa c) edellytetään, että rikostutkinnan aikana uhrin mukana voi olla hänen oikeudellinen edustajansa ja hänen valitsemansa henkilö, jollei perustellusta syystä ole tehty päinvastaisista päätöistä. Esitutkintalain 7 luvun 12 §:n mukaan asianomistajan avustajalla ja tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä asianomistajan kuulustelussa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Tutkija voi pyynnöstä sallia muunkin asianomistajaa tuke-

van henkilön läsnäolon kuulustelussa, jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä tai vaaranna salassapitovelvollisuutta. Esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä säädetään vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolosta kuulustelussa. Edellä mainitut säännökset täyttävät alakohdan c) vaatimukset.

Alakohdassa d) edellytetään, että rikostutkinnan aikana lääketieteellisten tutkimusten määrä pidetään mahdollisimman pienenä ja niitä suoritetaan vain, jos se on ehdottoman välttämätöntä rikosoikeudellisen menettelyn kannalta. Edellä mainittuun vähimmän haitan periaatteeseen sisältyy myös alakohdassa d) tarkoitettu tarpeettomien lääketieteellisten tutkimusten välttäminen.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä ja koulutuksella (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 73).

21 artikla. *Oikeus yksityisyyden suojaan.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että toimivaltaiset viranomaiset voivat rikosoikeudellisen menettelyn aikana toteuttaa asianmukaisia toimenpiteitä uhrin ja hänen perheenjäsentensä yksityisyyden, mukaan lukien 22 artiklan mukaisessa henkilökohtaisessa arvioinnissa huomioon otettavat uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, ja kuvien suojaamiseksi. Jäsenvaltioiden on lisäksi huolehdittava siitä, että toimivaltaiset viranomaiset voivat toteuttaa kaikki lainmukaiset toimenpiteet estääkseen kaiken sellaisen tiedon julkisen levittämisen, joka voisi mahdollistaa lapsiuhrien tunnistamisen.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltioiden on sananvapautta ja tiedonvälityksen vapautta sekä tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioittaen rohkaistava tiedotusvälineitä toteuttamaan itsesääntelytoimenpiteitä uhrien yksityisyyden, henkilökohtaisen koskemattomuuden ja henkilötietojen suojaamiseksi.

Johdanto-osan kappaleessa 54 todetaan, että uhrin yksityisyyden suojan turvaaminen voi olla tärkeä keino toissijaisen ja toistuvan uhriksi joutumisen, pelottelun sekä kostotoimien välttämiseksi, ja tämä voidaan toteuttaa erilaisilla toimenpiteillä, kuten salaamalla uhrin henkilöllisyyttä ja olinpaikkaa koskevat tiedot tai rajoittamalla niiden paljastamista. Tällainen suojeleminen on erityisen tärkeää, jos uhri on lapsi, ja se käsittää myös lapsen nimen salaamisen. Poikkeustapauksissa tiedon paljastamisesta tai jopa laajasta julkistamisesta saattaa kuitenkin olla lapselle hyötyä esimerkiksi silloin, kun lapsi on kaapattu. Uhrien ja heidän perheenjäsentensä yksityisyyden ja kuvien suojaamiseksi toteutettavissa toimenpiteissä olisi aina kunnioitettava oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, sellaisena kuin se on tunnustettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa, ja sananvapautta, sellaisena kuin se on tunnustettu mainitun yleissopimuksen 10 artiklassa.

Esitutkinnassa ja syyteasian käsittelyssä sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia. Lain 24 §:n mukaan salassa pidettäviä asiakirjoja ovat muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja asianomistajan yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista, samoin kuin sellaiset asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään, jollei tiedon antaminen ole tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi.

Esitutkintalain 11 luvun 7 §:ssä säädetään esitutkinnasta tiedottamisesta. Pykälän mukaan henkilön nimen tai kuvan saa antaa julkisuuteen vain, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi, rikoksesta epäillyn tavoittamiseksi, uuden rikoksen estämiseksi tai rikoksesta aiheutuvan vahingon estämiseksi.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 6 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä salassa pidettäväksi asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa. Lain 9 §:n nojalla oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista taikka tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Lain 15 §:n nojalla tuomioistuin voi päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista.

Joukkoviestinnän itsesääntelyn perustana ovat Julkisen sanan neuvoston vahvistamat Journalistin ohjeet. Ohjeiden mukaan yksityiselämään kuuluvia erityisen arkaluonteisia seikkoja voi julkaista vain asianomaisen suostumuksella tai jos niillä on poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä. Yksityiselämän suoja on otettava huomioon myös kuvia käytettäessä. Rikosten uhreista tietoja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta. Julkistakin aineistoa julkaitaessa pitää ottaa huomioon yksityiselämän suoja. Kaikki julkinen ei välttämättä ole julkaistavissa. Erityistä varovaisuutta on noudatettava, kun käsitellään alaikäisiä koskevia asioita. Tietoja rikosentekijästä, syytetystä tai epäillystä ei yleensä pidä julkaista, jos ne paljastavat erityisen arkaluonteisen rikoksen uhrin. Arkaluonteisen rikoksen uhrin henkilöllisyys on suojattava, ellei sillä ole poikkeuksellista yhteiskunnallista merkitystä.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

22 artikla. *Uhrin henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi.* Artiklan 1 kohta edellyttää, että uhrista tehdään hyvissä ajoin henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden selvittämiseksi ja sen määrittämiseksi, hyötyisikö uhri ja missä määrin 23 ja 24 artiklan mukaisista erityistoimenpiteistä sen johdosta, että uhri on erityisen altis toissijaiselle ja toistuvalla uhriksi joutumiselle, pelottelulle ja kostotoimille. Artiklan 2 kohdan mukaan henkilökohtaisessa arvioinnissa on otettava huomioon erityisesti uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet, rikoksen tyyppi tai luonne ja rikoksen olosuhteet. Artiklan 3 kohdassa luettelaa uhriryhmiä, joihin henkilökohtaisessa arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Artiklan 4 kohdan mukaan direktiiviä sovellettaessa lapsiuhrien oletetaan olevan erityissuojelun tarpeessa johtuen heidän alttiudestaan toissijaiselle ja toistuvalla uhriksi joutumiselle, pelottelulle ja kostotoimille. Lapsiuhriksi on tehtävä artiklan 1 kohdassa säädetty henkilökohtainen arviointi sen määrittämiseksi, hyötyisikö lapsiuhri ja missä määrin 23 ja 24 artiklassa säädettyjä erityistoimenpiteistä.

Henkilökohtaisen arvioinnin laajuutta voidaan artiklan 5 kohdan mukaan mukauttaa rikoksen vakavuuden ja uhrin kärsimän ilmeisen vahingon määrän perusteella. Henkilökohtainen arviointi on artiklan 6 kohdan mukaan tehtävä läheisessä yhteistyössä uhrin kanssa, ja siinä on otettava huomioon hänen toiveensa, myös siinä tapauksessa, että hän ei halua käyttää hyväkseen 23 ja 24 artiklassa säädettyjä erityistoimenpiteitä. Artiklan 7 kohdassa edellytetään, että jos seikat, joihin henkilökohtainen arviointi perustuu, ovat muuttuneet merkittävästi, arviointi saatetaan ajan tasalle koko rikosoikeudellisen menettelyn ajan.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säännöksiä artiklan edellyttämästä uhrin henkilökohtaisesta arvioinnista, jonka tarkoituksena on selvittää, tarvitaanko uhrin suojelemiseksi esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä 23 ja 24 artiklassa tarkoitettuja erityistoimenpiteitä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että esitutkintalakiin lisättäisiin säännökset asianomistajan henkilökohtaisesta arvioinnista. Ehdotetun uuden esitutkintalain 11 luvun 9 a §:n mukaan esi-

tutkintaviranomaisen olisi ilman aiheetonta viivytystä arvioitava, onko asianomistaja asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä erityisen suojelun tarpeessa sekä arvioitava, mitkä erityistoimenpiteet asianomistajan suojelemiseksi voivat olla tarpeen. Arvioinnissa olisi otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu.

Sisäministeriö asetti 13.8.2015 työryhmän uhrin suojelutarpeen arviointimenettelyn kehittämiseksi. Työryhmän toimikausi päättyy 31.12.2015. Uhripoliittinen toimikunta on lisäksi arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä ja koulutuksella (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 74).

23 artikla. *Erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien oikeus suojeluun rikosoikeudellisten menettelyjen aikana.* Artiklassa säädetään erityistoimenpiteistä, joita erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien käytettävissä tulee olla esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhrin, joiden arvioidaan 22 artiklan 1 kohdassa säädetyn henkilökohtaisen arvioinnin perusteella olevan erityissuojelun tarpeessa, voivat käyttää hyväkseen nyt kysymyksessä olevan artiklan 2 ja 3 kohdassa säädettyjä toimenpiteitä. Säännöstä on sovellettava puolustukselle kuuluvia oikeuksia rajoittamatta ja noudattaen oikeudellista harkintavaltaa koskevia sääntöjä. Mahdollisuutta henkilökohtaisen arvioinnin perusteella suunniteltuun erityistoimenpiteeseen ei ole annettava, jos se on mahdotonta toiminnallisten tai käytännön rajoitteiden takia tai jos uhrin kuulustelu kiireellisesti on tarpeen ja sen toteuttamatta jättäminen voisi olla vahingoksi uhrille tai toiselle henkilölle tai haitata menettelyn kulkua.

Rikostutkinnan aikana erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien käytettävissä tulee artiklan 2 kohdan mukaan olla seuraavia erityistoimenpiteitä: a) uhria kuulustellaan tähän tarkoitukseen suunnitelluissa tai muunnetuissa tiloissa; b) uhria kuulustelevat ammattihenkilöt, joilla on tähän sopiva koulutus, tai kuulustelu tapahtuu tällaisten ammattihenkilöiden välityksellä; c) samat henkilöt suorittavat kaikki uhrin kuulustelut, jollei tämä ole hyvän oikeudenkäytön vastaista; d) seksuaalisen väkivallan, sukupuoleen perustuvan väkivallan tai läheisväkivallan uhrien kaikki kuulustelut, joita ei suorita syyttäjä tai tuomari, suorittaa uhrin kanssa samaa sukupuolta oleva henkilö, jos uhri näin toivoo, edellyttäen että tästä ei aiheudu haittaa rikosoikeudellisen menettelyn kululle.

Esityksessä ehdotetaan esitutkintalain 7 lukuun lisättäväksi uusi 21 §, jossa säädetään artiklan 2 kohdan a), c) ja d) alakohdassa tarkoitetuista erityistoimenpiteistä.

Artiklan 2 kohdan b) alakohdan vaatimusta siitä, että uhria kuulustelevat ammattihenkilöt, sovelletaan kaikkiin uhreihin. Tämän lisäksi esitutkintalaisissa on lapsen kuulustelua koskeva erityissäännös. Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan alle 18-vuotiaisiin kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. Poliisihallituksen ohjeen ”Lapsi asianomistajana ja todistajana poliisitömminnässä ja esitutkinnassa” (2020/2013/5071) mukaan lapsen kuulustelun suorittaa tähän tehtävään perehtynyt tutkija. Poliisin tekemän virka-apupyynnön perusteella lapsen haastattelun saa suorittaa myös lapsen haastatteluihin perehtynyt terveydenhuollon ammattihenkilö.

Oikeudenkäyntimenettelyn aikana erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien käytettävissä tulee artiklan 3 kohdan mukaan olla seuraavia erityistoimenpiteitä: a) toimenpiteet uhrin ja rikosentekijän välisen katsekontaktin välttämiseksi muun muassa todistelun aikana ja tarkoituksemukaisin keinoin, kuten viestintätekniikkaa käyttämällä; b) toimenpiteet sen varmistamiseksi, että uhria voidaan kuulla oikeudessa ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan erityisesti asianmukaisen viestintätekniikan avulla; c) toimenpiteet sellaisten uhrin yksityiselämää

koskevien tarpeettomien kysymysten välttämiseksi, jotka eivät liity rikokseen; ja d) toimenpiteet sen mahdollistamiseksi, että asia käsitellään yleisön läsnä olematta.

Voimassa olevassa laissa asianomistajan tai muun asianosaisen kuulemisesta pääkäsittelyssä asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 §:ssä. Vastaava säännös on vuoden 2016 alussa voimaan tulevassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä (732/2015). Uudessa pykälässä on myös nimenomainen maininta siitä, että henkilöä voidaan kuulla näkösuojan, kuten sermin, takaa siten, ettei kuultavan ja asianosaisen tai muun henkilön välillä ole näköyhteyttä. Uuden pykälän mukaan todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista voidaan kuulla pääkäsittelyssä näkösuojan takaa taikka asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen 1) kuultavan taikka tämän läheisen suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta; 2) jos kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää; tai 3) jos henkilö häiritsee tai koettaa eksyttää kuultavaa tämän puhuessa.

Vuoden 2016 alusta voimaan tulevan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisätyn viittaussäännöksen (ROL 6 luku 7 § 2 momentti, 733/2015) nojalla asianomistajan osallistuminen käsittelyyn voidaan toteuttaa asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä säädetään. Viittaussäännöksen nojalla asianomistaja voi siten myös muilta osin kuin antaessaan kertomusta todistelutarkoituksessa osallistua oikeudenkäyntiin asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta.

Esityksessä ehdotetaan uuden oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:n täydentämistä siten, että menettelyä voitaisiin käyttää myös silloin, kun rikosasiassa kuultava on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu. Ehdotetut säännökset täyttävät artiklan 3 kohdan a) alakohdan vaatimukset.

Voimassa olevassa laissa asianomistajan kuulemisesta pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 34 a §:ssä. Vastaava säännös on vuoden 2016 alussa voimaan tulevassa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä (732/2015). Uuden pykälän mukaan todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi ja jos 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn; 2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa; 3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä; 4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tämän läheisen suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta; tai 5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt. Kuulemisessa voidaan 1)–3) kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa käyttää myös puhelinta.

Vuoden 2016 alusta voimaan tulevan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisätyn viittaussäännöksen (ROL 6 luku 7 § 2 momentti, 733/2015) nojalla asianomistajan osallistuminen käsittelyyn voidaan toteuttaa käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetään. Viittaussäännöksen nojalla asianomistaja voi siten myös muilta osin kuin antaessaan kertomusta todistelutarkoituksessa osallistua oikeudenkäyntiin videoyhteyden välityksellä.

Esityksessä ehdotetaan uuden oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n täydentämistä siten, että menettelyä voitaisiin käyttää myös silloin, kun rikosasiassa kuultava on erityisen suojelun tar-

peessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu. Ehdotetut säännökset täyttävät artiklan 3 kohdan b) alakohdan vaatimukset.

Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:n 5 momentin mukaan tuomioistuimen tulee evätä ilmeisesti asiaan kuulumattomat taikka eksyttävät tai muuten sopimattomat kysymykset. Vastaava säännös on vuoden 2016 alusta voimaan tulevassa uudessa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 48 §:ssä. Tuomioistuimen tulee siten evätä artiklan 3 kohdan c) alakohdassa tarkoitettujen uhrin yksityiselämää koskevat tarpeettomat kysymykset, jotka eivät liity rikokseen. Säännöstä on jo nykyisin sovellettava kaikkiin uhreihin, ei pelkästään artiklassa tarkoitettuihin erityissuojelun tarpeessa oleviin uhreihin. Artiklan 3 kohdan c) alakohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 20 §:n mukaan uhria voidaan hänen suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta kuulla yleisön läsnä olematta. Mainitun lain 15 §:n mukaan suullinen käsittely voidaan toimittaa yleisön läsnä olematta, jos asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Esityksessä ehdotetaan lain 15 §:ää täydennettäväksi siten, että suullinen käsittely voitaisiin toimittaa yleisön läsnä olematta myös silloin, kun rikosasiassa kuullaan henkilöä, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu. Ehdotettu säännös täyttää artiklan 3 kohdan d) alakohdan vaatimukset.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä ja koulutuksella (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 74).

24 artikla. *Lapsiuhrin oikeus suojeluun rikosoikeudellisten menettelyjen kuluessa.* Artiklan 1 kohdassa säädetään erityistoimenpiteistä, joita 23 artiklassa säädettyjen toimenpiteiden lisäksi on oltava käytettävissä, jos uhri on lapsi.

Jäsenvaltioiden on artiklan 1 kohdan a) alakohdan mukaan huolehdittava siitä, että rikostutkinnassa kaikki lapsiuhrin kuulustelut voidaan tallentaa audiovisuaalisin välinein ja kuulustelujen tallenteita voidaan käyttää todistusaineistona rikosoikeudenkäynnissä. Alakohdassa a) tarkoitettuja audiovisuaalisia tallenteita ja niiden käyttöä koskevat menettelymääräykset määrittää kansallisessa oikeudessa. Vastaavanlainen määräys on myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/36/EU (ihmiskauppa) 15 artiklassa ja direktiivin 2011/93/EU (lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsipornografia) 20 artiklassa sekä Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (CETS 201) 35 artiklassa (L 539/2011; SopS 87/2011).

Esitutkinnassa asianomistajan kuulustelu on tallennettava ääni- ja kuvatallenteeseen, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteena oikeudenkäynnissä eikä kuulusteltavaa tämän nuoren iän vuoksi todennäköisesti voida kuulla henkilökohtaisesti aiheuttamatta haittaa kuulusteltavalle (esitutkintalaki 9 luku 4 § 1 momentti). Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan esitutkinnassa annettua ääni- ja kuvatallenteelle tallennettua kertomusta saadaan käyttää tuomioistuimessa todisteena, jos kertomuksen antaja ei ole täyttänyt 15 vuotta ja jos syytetylle on varattu mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Vastaava säännös on vuoden 2016 alusta voimaan tulevassa uudessa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 1 kohdassa. Direktiivissä sen 2 artiklan 1 kohdan c) alakohdan mukaisesti lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Tämän vuoksi edellä mainittuun pykälään on otettu uusi säännös, jolla mahdollisuus käyttää esitutkinnassa tallennettua kertomusta todisteena on laajennettu koskemaan myös 15—17 -vuotiaita asianomista-

jia. Uuden säännöksen (oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 2 kohta, 732/2015) mukaan 15—17 -vuotiaan asianomistajan videolle tallennettua kertomusta voidaan käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Edellytyksenä on, että asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu. Edellä mainitut säännökset vastaavat artiklan 1 kohdan a) alakohdan vaatimuksia.

Artiklan 1 kohdan b) alakohdan mukaan rikostutkinnassa ja rikosoikeudenkäynnissä toimivaltaiset viranomaiset nimeävät lapsiuhrille uhrin asianomaisen rikosoikeudellisen järjestelmän mukaisen uhrin aseman mukaisesti erityisedustajan, jos vanhempainvastuunkantajat eivät kansallisen oikeuden mukaan voi edustaa lapsiuhrin heidän ja lapsiuhrin välisen eturistiriidan vuoksi tai jos lapsiuhri on ilman huoltajaa tai joutunut eroon perheestään. Artiklan 1 kohdan b) alakohta vastaa direktiivin 2011/93/EU (lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsipornografia) 20 artiklan 1 kohtaa. Edunvalvojan määräämisestä lapselle esitutkintaa varten säädetään esitutkintalain 4 luvun 8 §:ssä. Tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle esitutkintaa varten edunvalvoja, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja, edunvalvoja tai muu laillinen edustaja ei voi puolueettomasti valvoa asianosaisen etua asiassa ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, holhousviranomaisena toimiva maistraatti tai sosiaaliviranomainen. Tuomioistuinkäsittelyn osalta edunvalvojan määräämisestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 4 a §:ssä. Artiklan 1 kohdan b) alakohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Jos lapsiuhrilla on oikeus oikeusavustajaan, hänellä on artiklan 1 kohdan c) alakohdan mukaan oikeus saada oikeudellisia neuvoja ja tulla edustetuksi omissa nimissään menettelyissä, joissa lapsiuhrin ja vanhempainvastuunkantajan tai muiden osapuolten välillä on tai saattaa olla eturistiriita. ROL 2 luvun 1 a §:n nojalla lapsiuhrille voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten seksuaalirikosta, lähisuhdeväkivaltaa taikka henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa. Oikeudenkäyntiavustajan palkkio maksetaan luvun 10 §:n nojalla valtion varoista. Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on esitutkintalain 4 luvun 10 §:n mukaan tehtävä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan määräämisestä, jos ROL 2 luvussa säädetyt edellytykset täyttyvät. Lapsiuhrille voidaan myöntää oikeusapua ja määrätä avustaja myös oikeusapulain nojalla. Artiklan 1 kohdan c) alakohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdassa edellytetään, että jos uhrin iästä ei ole varmuutta ja on syytä epäillä, että uhri on lapsi, hänen oletetaan tätä direktiiviä sovellettaessa olevan lapsi. Lähtökohtana Suomen viranomaistoiminnassa voidaan pitää sitä, että jos henkilön iästä ei ole varmuutta, mutta on syytä epäillä kyseessä olevan lapsi, häntä kohdellaan lapsena, kunnes toisin osoitetaan. Kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista, mutta kohdassa asetettu velvoite tulee ottaa huomioon viranomaistoiminnassa. Vastaava säännös on myös direktiivin 2011/36/EU (ihmiskauppa) 13 artiklan 2 kohdassa ja direktiivin 2011/93/EU (lasten seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsipornografia) 18 artiklan 3 kohdassa. Myös näiden direktiivien täytäntöönpanon yhteydessä on katsottu, ettei säännös edellytä lainsäädännön muuttamista.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää menettelytapojen kehittämällä ja koulutuksella (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 74).

25 artikla. *Oikeusalalla toimivien koulutus.* Artikla sisältää säännökset oikeusalalla toimivien, uhrien kanssa tekemisissä olevien henkilöiden koulutuksesta. Artiklan 1 kohdan mukaan viranomaisten, jotka todennäköisesti joutuvat kohtaamaan uhreja, kuten poliisimiehet ja tuomio-

istuinten henkilöstö, on saatava sekä yleistä koulutusta että erityiskoulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä uhriin edellyttävät, jotta heidän tietoisuutensa uhrien tarpeista lisääntyy ja jotta he osaavat kohdella uhreja puolueettomasti, kunnioittavasti ja ammattitaitoisesti.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on pyydettävä, että rikosoikeudellisiin menettelyihin osallistuvien tuomarien ja syyttäjien koulutuksesta vastaavat tahot tarjoavat sekä yleistä koulutusta että erityiskoulutusta, jotta lisätään tuomarien ja syyttäjien tietoisuutta uhrien tarpeista, sanotun kuitenkin rajoittamatta tuomioistuinten riippumattomuutta ja eri tapoja, joilla oikeuslaitokset ovat järjestäytyneet eri puolilla unionia.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on oikeudellisten ammattien harjoittajien riippumattomuutta asianmukaisesti kunnioittaen suositeltava, että lakimieskunnan koulutuksesta vastaavat tahot tarjoavat sekä yleistä koulutusta että erityiskoulutusta, jotta lisätään lakimiesten tietoisuutta uhrien tarpeista.

Artiklan 4 kohta koskee uhrien tukipalveluja ja korjaavan oikeuden palveluja tarjoavien tahojen koulutusta. Kohdan mukaan jäsenvaltioiden on julkisten palvelujensa kautta tai rahoittamalla uhrien tukijärjestöjä edistettävä aloitteita, jotka mahdollistavat sen, että uhrien tukipalveluja ja korjaavan oikeuden palveluja tarjoavat tahot saavat asianmukaista koulutusta sellaiselle tasolle asti, jota heidän yhteytensä uhriin edellyttävät, ja sen, että ne noudattavat ammatillisia vaatimuksia sen varmistamiseksi, että näitä palveluja tarjotaan puolueettomasti, kunnioittavasti ja ammattitaitoisesti.

Artiklan 5 kohdassa edellytetään, että työtehtävien sekä oikeusalalla toimivan ja uhrin välisten yhteyksien luonteen ja tason mukaan koulutuksessa on pyrittävä antamaan oikeusalalla toimiville valmiudet tunnistaa uhri ja kohdella häntä kunnioittavasti, ammattimaisesti ja syrjimättömästi.

Johdanto-osan kappaleen 61 mukaan henkilöiden, jotka todennäköisesti joutuvat osallistumaan henkilökohtaiseen arviointiin erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi, olisi saatava tällaisen arvioinnin suorittamista koskevaa erityiskoulutusta.

Artiklassa tarkoitettua koulutusta on käsitelty uhripoliittisen toimikunnan loppuraportissa. Raportin mukaan uhriasioihin liittyvää viranomaiskoulutusta on annettu ja ohjeistusta laadittu yhteistyössä järjestöjen kanssa. Sensitiivisyyskoulutus juridiikan ammattilaisille -projektissa luotu Senja-malli antaa tietoa lähisuuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhriksi joutumisen vaikutuksista sekä toimintaohjeita uhrien kanssa toimimisesta kaikille, jotka ovat oikeusprosessissa yhteydessä uhriin. (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 75)

Uhripoliittinen toimikunta katsoi, että koulutusta ja osaamista uhrin kohtaamisessa olisi edelleen edistettävä viranomaisten ja järjestöjen yhteistyönä (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 78). Toimikunta ehdotti loppuraportissaan, että uhridirektiivin tavoitteiden mukaisten uhrin oikeuksien turvaamiseksi kehitetään hyviä käytäntöjä ja menettelytapoja, joissa kiinnitetään erityisesti huomiota uhrien erityistarpeisiin. Osaaminen varmistetaan koulutuksella, ohjeilla ja moniammatillisella yhteistyöllä. Toimikunta ehdotti, että uhrin asemaa parantavia hyviä käytäntöjä edistämään ja yhteensovittamaan asetetaan poikkihallinnollinen työryhmä tai toimikunta, vastuuministeriönä oikeusministeriö. (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 81).

26 artikla. *Yhteistyö ja palvelujen sovittaminen yhteen.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimia helpottaakseen jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä,

jotta uhrien mahdollisuuksia käyttää tässä direktiivissä ja kansallisessa oikeudessa vahvistettuja oikeuksia parannetaan. Tällaisen yhteistyön tarkoituksena on oltava ainakin a) parhaiden käytäntöjen vaihto; b) neuvottelu yksittäisissä tapauksissa; ja c) apu eurooppalaisille verkostoille, jotka työskentelevät suoraan uhrin oikeuksien kannalta merkityksellisten asioiden parissa.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava asianmukaisia toimia, myös internetin kautta, joilla pyritään lisäämään tietoisuutta tässä direktiivissä vahvistetuista oikeuksista ja vähennetään uhriksi joutumisen riskiä ja minimoidaan rikoksen kielteiset vaikutukset sekä toissijaisen ja toistuvan uhriksi joutumisen, pelottelun ja kostotoimien riskejä, erityisesti kohdentamalla toimet riskiryhmiin, kuten lapsiin sekä sukupuoleen perustuvan väkivallan tai läheisväkivallan uhreihin. Tällaiset toimet voivat sisältää tiedotus- ja valistuskampanjoita sekä tutkimus- ja koulutusohjelmia tarvittaessa yhteistyössä asiaankuuluvien kansalaisyhteiskunnan järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa.

Viranomaisten välisessä kansainvälisessä oikeusapuyhteistyössä kiinnitetään huomiota rikoksen uhrin oikeuksien toteutumiseen. Yhteistyössä pyritään muun muassa toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen turvaamiseksi. Yleistä uhritukea tarjoava Rikosuhripäivystys on Victim Support Europen jäsen ja tekee yhteistyötä muissa EU:n jäsenvaltioissa olevien uhrien tukijärjestöjen kanssa.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut, että artiklan tavoitteiden toteutumista voidaan edistää tiedotus- ja valistuskampanjoilla, tutkimus- ja koulutusohjelmilla sekä yhteistyöllä asiaankuuluvien järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa (Uhripoliittisen toimikunnan loppuraportti s. 74). Uhripoliittinen toimikunta on ehdottanut poikkihallinnollisen työryhmän tai toimikunnan asettamista edistämään yhteistyötä ja yhteensovittamaan uhrin asemaa parantavia hyviä käytäntöjä, joissa huomiota kiinnitetään uhrien erityistarpeisiin (s. 79 ja 81).

28 artikla. *Tietojen ja tilastojen toimittaminen.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on viimeistään 16 päivänä marraskuuta 2017 ja sen jälkeen joka kolmas vuosi toimitettava komissiolle saatavilla olevat tiedot, joista ilmenee, miten uhrit ovat käyttäneet tässä direktiivissä vahvistettuja oikeuksia.

Johdanto-osan kappaleessa 64 yksilöidään tarkemmin, minkälaisia tietoja artiklassa tarkoitetaan. Jäsenvaltioiden olisi toimitettava komissiolle rikosten uhreja koskevien kansallisten menettelyjen soveltamista koskevat merkitykselliset tilastotiedot, mukaan luettuina ainakin ilmoitettujen rikosten lukumäärä ja laji sekä, sikäli kuin kyseiset tiedot ovat tiedossa ja saatavilla, uhrien lukumäärä, ikä ja sukupuoli. Artiklassa tarkoitettujen tilastotiedot voivat sisältää oikeusviranomaisten ja lainvalvontaviranomaisten kirjaamia tietoja sekä mahdollisuuksien mukaan terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelujen, julkisten ja valtiosta riippumattomien uhrin tukipalvelujen ja korjaavan oikeuden palvelujen sekä muiden, rikosten uhrien kanssa työskentelevien järjestöjen kokoamia hallinnollisia tietoja. Oikeudellisista tiedoista esimerkkinä mainitaan niiden tapausten määrä, joista on suoritettu tutkinta, sekä syytettyjen ja tuomittujen henkilöiden määrät. Hallinnollisista tiedoista esimerkkinä mainitaan niiden tapausten lukumäärä, joissa poliisi on ohjannut henkilön uhrin tukipalveluihin, sekä niiden uhrien määrä, jotka pyytävät, saavat tai eivät saa tukea tai korjaavan oikeuden palveluita.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Esitutkintalaki

3 luku Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

1 §. *Rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaaminen.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin asianomistajan tekemästä rikosilmoituksesta annettavasta kirjallisesta vahvistuksesta. Ehdotetulla momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 5 artiklan 1 kohta. Kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhri saa jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle tekemästään virallisesta rikosilmoituksesta kirjallisen vahvistuksen, jossa todetaan asianomaista rikosta koskevat perusteet. Johdanto-osan kappaleen 24 mukaan kirjallisessa vahvistuksessa olisi oltava rikoksen perustiedot, kuten rikoksen tyyppi, aika ja paikka sekä rikoksen aiheuttama vahinko tai haitta. Vahvistuksen olisi sisällettävä asianumero ja rikosilmoituksen teko-aika ja -paikka, jotta vahvistusta voidaan käyttää todisteena rikosilmoituksen tekemisestä esimerkiksi vakuutusyhtiöille tehtäviä korvaushakemuksia varten.

Ehdotetun momentin mukaan asianomistajalle olisi annettava hänen tekemästään rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, joka sisältää perustiedot ilmoituksen tekemisestä sekä rikoksesta tai tapahtumasta, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi. Perustiedoilla ilmoituksen tekemisestä tarkoitetaan rikosilmoituksen teko-aikaa ja -paikkaa sekä rikosilmoituksen tekijänä olevaa asianomistajaa koskevia tietoja. Kirjallisen vahvistuksen olisi sisällettävä perustietoina ilmoitettua rikoksesta ainakin tiedot rikoksen tyypistä, ajasta ja paikasta sekä rikoksella aiheutetusta vahingosta tai vahinkoa koskevasta alustavasta arviosta. Kirjallisessa vahvistuksessa olisi oltava myös esitutkintaviranomaisen yhteystiedot.

4 luku Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

10 §. *Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa.* Voimassa olevan pykälän 2 momentissa on säännös asianomistajan ohjaamisesta tukipalveluihin. Esitutkintaviranomaisen on nykyisin rikoksen luonteen sitä edellyttäessä tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko tämä yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä. Momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että yhteystietojen välittämistä koskeva tiedusteluvollisuus ja tietojen välittämisevelvollisuus olisi aina tilanteissa, joissa asianomistajan arvioidaan ehdotetun 11 luvun 9 a §:n nojalla olevan erityisen suojelun tarpeessa. Ehdotettu 11 luvun 9 a §:n säännös asianomistajan henkilökohtaisesta arvioinnista perustuu direktiivin 22 artiklaan. Tässä arvioinnissa ei arvioida asianomistajan tarvetta saada tukipalveluja, vaan tarvetta ryhtyä erityistoimenpiteisiin asianomistajan suojelemiseksi lisäkärsimykseltä, pelottelulta tai kostotoimilta asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä. Jos asianomistajan arvioidaan olevan tällaisen erityisen suojelun tarpeessa, asianomistajan voidaan kuitenkin arvioida olevan myös tukipalvelujen tarpeessa. Tämän vuoksi esitutkintaviranomaisen olisi näissä tilanteissa tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko tämä yhteystietojensa välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä.

Asianomistaja voi olla tukipalvelujen tarpeessa, vaikka tarvetta 11 luvun 9 a §:ssä tarkoitettuihin erityistoimenpiteisiin ei olisi. Jo voimassa olevan momentin mukainen velvollisuus tukipalveluihin ohjaamiseen on siten laajempi kuin 11 luvun 9 a §:ssä tarkoitettujen erityistoi-

menpiteiden soveltamisala. Kuten nykyisinkin, yhteystietojen välittämistä koskeva tiedusteluvelvollisuus ja tietojen välittämisvelvollisuus tukipalveluiden tarjoajalle olisi myös silloin, kun rikoksen luonne sitä muuten edellyttää. Voimassa olevan säännöksen perusteluiden mukaan (HE 14/2013 vp. s. 36) rikoslain 20, 21 tai 25 luvussa rangaistavaksi säädetty rikokset kuuluvat olennaisesti säännöksen soveltamisalaan, mutta myös muu, esimerkiksi kotirauhaan kohdistuva rikos voi luonteensa perusteella edellyttää yhteystietoja koskeviin toimenpiteisiin ryhtymistä. Tällöin asian arvioinnissa olennaisia ovat, paitsi rikoksen vakavuus, sen havaittavat vaikutukset asianomistajaan. Säännöksen sanamuotoa tarkennettaisiin tältä osin siten, että siinä nimenomaisesti mainittaisiin myös asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet seikkana, joka voisi edellyttää yhteystietojen tiedustelemista ja tietojen välittämistä tukipalveluiden tarjoajalle.

13 §. Asiakirjan kääntäminen. Voimassa olevan pykälän 1 momentissa säädetään asianosaisen eli epäillyn ja asianomistajan oikeudesta olennaisen esitutkinta-aineistoon kuuluvan asiakirjan kirjalliseen käännökseen. Uhidirektiivin vaatimukset eroavat epäiltyjä ja syytettyjä koskevan tulkkauksidirektiivin vaatimuksista sekä käännettävien asiakirjojen suhteen että sen suhteen, edellyttääkö kääntäminen asianosaisen pyyntöä vai ei. Tämän vuoksi momenttia ehdotetaan asianomistajan osalta muutettavaksi vastaamaan direktiivin 7 artiklan 3 kohdan vaatimuksia. Kohdassa edellytetään, että uhri saa pyynnöstään ja maksutta hänen ymmärtämälleen kielellä laaditut käännökset niistä tiedoista, jotka ovat välttämättömiä, jotta uhri voi käyttää oikeuksiaan rikosoikeudellisessa menettelyssä. Tällaisten tietojen käännösten on sisällettävä ainakin päätös lopettaa uhriin kohdistuneeseen rikokseen liittyvä rikosoikeudellinen menettely ja, uhrin pyynnöstä, tällaisen päätöksen perustelut tai lyhyt yhteenvedo niistä.

Momenttia ehdotetaan asianomistajan osalta muutettavaksi siten, että käännös olennaisesta asiakirjasta olisi annettava asianomistajan pyynnöstä. Epäillyn osalta momenttia ei ehdoteta muutettavaksi. Voimassa olevan momentin mukaan asiakirjan kääntäminen ei asianomistajan osalta ole edellyttänyt nimenomaista pyyntöä, vaan käännöksen tarpeellisuus on tullut harkita viran puolesta. Tässä harkinnassa on kuitenkin otettu huomioon se, onko asianomistaja pyytänyt käännöstä. Koska asianomistajalla on oikeus päättää, haluaako hän osallistua rikosoikeudelliseen menettelyyn ja saada tietoja asian käsittelystä, asianomistajan pyynnöllä on jo nykyisin suuri merkitys käännöksen tarpeellisuutta arvioitaessa. Ehdotus ei siten käytännössä tarkoittaisi tältä osin merkittävää muutosta nykytilaan.

Voimassa olevan momentin mukaan asianosaiselle on käännettävä asian kannalta olennainen esitutkinta-aineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa, jos kääntäminen on tarpeen asianosaisen oikeuden valvomiseksi. Kääntämisvelvollisuutta ehdotetaan asianomistajan osalta laajennettavaksi ensinnäkin siten, että asianomistajalle olisi pyynnöstä käännettävä 11 luvun 1 §:ssä tarkoitettu päätös, joka koskee esitutkinnan toimittamatta jättämistä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, tai tällaisen päätöksen yhteenvedo.

Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi direktiivin 5 artiklan 3 kohtaa vastaava säännös asianomistajan tekemästä rikosilmoituksesta annettavan kirjallisen vahvistuksen kääntämisestä. Asianomistajalle olisi siten pyynnöstä käännettävä myös esitutkintalain 3 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu kirjallinen vahvistus.

Kuten nykyisinkin, momentissa tarkoitettu asiakirja olisi käännettävä 12 §:ssä tarkoitettulle asianomistajan käyttämälle kielelle. Mainitun pykälän 4 momentin mukaisesti muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisen osalta tällä tarkoitetaan kieltä, jota asianomistaja ymmärtää ja osaa puhua riittävästi. Muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisellä ei siten ole oikeutta käännöksiin omalla kielellään (ks. HE 222/2010 vp s. 53 ja 203).

Voimassa olevan pykälän 2 momentin mukaan asianosaiselle voidaan 1 momentissa säädetyistä poiketen kääntää suullisesti olennainen asiakirja tai sen osa tai yhteenveto asiakirjasta, jolle asianosaisen oikeusturva edellyttää asiakirjan kääntämistä kirjallisesti. Momentin sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentti koskisi kaikkia 1 momentissa tarkoitettuja asiakirjoja. Näin ollen myös 1 momenttiin lisättäväksi ehdotettu päätös esitutinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta tai päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi sekä rikosilmoituksesta annettava kirjallinen vahvistus voitaisiin kääntää asianomistajalle suullisesti tai asiakirjasta voitaisiin antaa suullinen yhteenveto, jollei asianomistajan oikeusturva edellyttäisi asiakirjan kääntämistä kirjallisesti. Ehdotettu momentti vastaa direktiivin 7 artiklan 6 kohdan vaatimuksia. Kohdan mukaan kirjallisen käännöksen sijasta voidaan antaa suullinen käännös tai suullinen yhteenveto keskeisistä asiakirjoista edellyttäen, ettei tällainen suullinen käännös tai suullinen yhteenveto loukkaa menettelyn oikeudenmukaisuutta.

Voimassa olevan pykälän 3 momentissa on säännös käännöstä koskevasta oikeudesta luopumisesta. Säännös lisättiin lakiin epäiltyjä ja syytettyjä koskevan tulkkausdirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä. Säännöksellä pantiin täytäntöön tulkkausdirektiivin 3 artiklan 8 kohdan vaatimukset siitä, millä edellytyksillä epäilty voi luopua oikeudestaan käännökseen. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä ei enää viitattaisi asianosaisiin, vaan ainoastaan epäiltyyn. Käännösoikeudesta luopumista koskevalla säännöksellä on merkitystä vain silloin, kun esitutkintaviranomaisen on harkittava käännöksen tarvetta viran puolesta. Koska 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi asianomistajan osalta siten, että asiakirjan kääntäminen edellyttäisi asianomistajan pyyntöä, pykälän 3 momentilla ei jatkossa olisi merkitystä asianomistajan kannalta. Käännösoikeudesta luopuminen edellyttää, että asianosainen on tietoinen oikeudestaan käännökseen. Tämän vuoksi voimassa olevan momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että asianosainen saa riittävät tiedot oikeudestaan asiakirjan käännökseen ja tarvittaessa varmistettava asianosaiselta, haluaako hän käännöksen. Vaikka momenttia ei enää sovellettaisi asianomistajaan, esitutkintaviranomaisen olisi jatkossakin huolehdittava myös asianomistajan osalta siitä, että tämä saa riittävät tiedot oikeudestaan asiakirjan käännökseen. Esityksessä ehdotetaan, että esitutkintaviranomaisen tiedonantovelvollisuudesta tältä osin säädettäisiin ehdotetussa uudessa 4 luvun 18 §:ssä. Ehdotetun säännöksen mukaan esitutkintaviranomaisen olisi ilmoitettava asianomistajalle ilman aiheutonta viivytystä siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen muun ohella oikeudesta tulkkaukseen ja asiakirjojen käännökseen.

Pykälässä ehdotetuilla säännöksillä ei rajoiteta niitä oikeuksia, joita henkilöllä on kielilain tai saamen kielilain nojalla.

15 §. *Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa.* Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan selvyiden vuoksi lisättäväksi viittaus esityksessä ehdotettuun julkisuuslain 11 §:n 2 momentin uuteen 7 a kohtaan. Esitutinnan asianosaisella ei siten olisi oikeutta saada tietoa esityksessä ehdotetussa esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettuun asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta eikä mainituista asianomistajalle tehdyistä vapautumisilmoituksista.

18 §. *Ilmoitus asianomistajan oikeuksista.* Ehdotetulla uudella pykälällä laajennettaisiin velvollisuutta ilmoittaa asianomistajalle tämän oikeuksista direktiivin 4 ja 6 artiklassa edellytetyllä tavalla. Useista pykälässä mainituista oikeuksista ilmoitetaan asianomistajalle jo nykyisin, mutta ilmoitusvelvollisuudesta ei säädetä laissa.

Esitutkintaviranomaisen olisi ilmoitettava pykälässä tarkoitetuista oikeuksista asianomistajalle ilman aiheutonta viivytystä. Ilmoitusvelvollisuuden ajankohta vastaisi direktiivin 4 artiklan 1

kohtaa ja 6 artiklan 1 kohtaa. Pykälässä luetelluista oikeuksista olisi ilmoitettava asianomistajalle siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen. Tietojenantovelvollisuuden laajuus vastaisi direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa, jonka mukaan tietojen määrä tai yksityiskohtaisuus voi vaihdella uhrin erityistarpeiden ja henkilökohtaisten olosuhteiden ja rikoksen tyyppin tai luonteen perusteella. Lisätietoja voidaan antaa myös myöhemmissä vaiheissa riippuen uhrin tarpeista ja näiden tietojen merkityksellisyydestä kussakin menettelyn vaiheessa. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 26 mukaan tiedot olisi annettava riittävän yksityiskohtaisina sen varmistamiseksi, että uhreja kohdellaan kunnioittavasti ja että he voivat tehdä tietoon perustuvia päätöksiä osallistumisestaan asian käsittelyyn.

Pykälän *1 kohdan* mukaan asianomistajalle olisi ilmoitettava käytettävissä olevista tukipalveluista. Kohta vastaa direktiivin 4 artiklan 1 kohdan a) alakohtaa, jonka mukaan uhrille on ilmoitettava, minkälaista tukea tämä voi saada ja keneltä, tarpeen mukaan myös perustiedot lääketieteellisen avun, erityistuen, mukaan lukien psykologinen tuki, saatavuudesta, sekä vaihtoehtoista majoituksesta. Kohdan nojalla olisi tarpeen mukaan ilmoitettava sekä viranomaisten että järjestöjen tarjoamista 4 artiklan 1 kohdan a) alakohdassa tarkoitetuista palveluista. Esitutkintaviranomaisen olisi tarvittaessa annettava tietoa myös turvakotipalveluista.

Pykälän *2 kohta* koskisi velvollisuutta ilmoittaa asianomistajalle oikeudesta oikeudenkäyntiavustajaan tai tukihenkilöön oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädetyillä edellytyksillä. Voimassa olevan 7 luvun 10 §:n nojalla näistä oikeuksista on ilmoitettava viimeistään ennen kuulustelua. Kuten nykyisinkin, oikeudesta oikeudenkäyntiavustajaan tai tukihenkilöön voidaan ilmoittaa jo aikaisemmin kuin kuulustelun yhteydessä, esimerkiksi ennen alustavaa puhuttelua. Sen vuoksi säännös ilmoittamisvelvollisuudesta otettaisiin myös tähän pykälään.

Pykälän *3 kohdan* mukaan asianomistajalle olisi ilmoitettava mahdollisesta oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa säädetyillä edellytyksillä. Pykälän 2 ja 3 kohdilla pannaan täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan d) alakohta.

Pykälän *4 kohta* koskisi velvollisuutta ilmoittaa asianomistajalle oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin 4 luvun 13 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädetyillä edellytyksillä. Kohta vastaa direktiivin 4 artiklan 1 kohdan f) alakohtaa.

Pykälän *5 kohdan* mukaan asianomistajalle olisi ilmoitettava oikeudesta esittää yksityisoikeudellinen vaatimus syyteasian käsittelyn yhteydessä ja mahdollisuudesta siihen, että syyttäjä ajaa vaatimusta tuomioistuimessa. ROL 3 luvun 9 §:n nojalla syyttäjä on asianomistajan pyynnöstä velvollinen ajamaan asianomistajan korvausvaatimusta, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Ehdotetun kohdan nojalla esitutkintaviranomaisen olisi kerrottava asianomistajalle myös tästä ROL 3 luvun 9 §:ssä säädetyistä edellytyksestä sille, että syyttäjä ajaa asianomistajan korvausvaatimusta. Kohdalla pannaan osittain täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan e) alakohta, jonka mukaan asianomistajalle on ilmoitettava, miten ja millä edellytyksin tämä voi saada korvausta. Ehdotetun kohdan lisäksi voimassa olevassa 11 luvun 9 §:ssä säädetään esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle oikeudesta rikosvahinkolain nojalla maksettavaan korvaukseen.

Pykälän *6 kohdassa* säädettäisiin velvollisuudesta ilmoittaa käytettävissä olevista keinoista asianomistajan suojelemiseksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalta uhalta. Kohdalla pannaan täytäntöön direktiivin 4 artiklan 1 kohdan c) alakohta, jonka mukaan uhrille on ilmoitettava, miten ja millä edellytyksillä hän voi saada suojelua, mukaan lukien suojelutoimenpi-

teet. Kohdassa tarkoitettuja keinoja olisivat asianomistajan kuuleminen pääkäsittelyssä videoneuvottelun avulla, asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta taikka yleisön läsnä olematta, asianomistajan yhteystietojen salassapito, turvakielto, nimen ja kotipaikan muuttaminen, henkilötunnuksen muuttaminen sekä lähestymiskiello. Esitutkintaviranomaisen olisi tarvittaessa ilmoitettava asianomistajalle myös mahdollisuudesta hakea eurooppalaista suojelumääräystä. Eurooppalaisen suojelumääräyksen antamisesta säädetään eurooppalaisesta suojelumääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/99/EU täytäntöönpanolaissa (226/2015).

Pykälän 7 kohdan mukaan esitutkintaviranomaisen olisi ilmoitettava asianomistajalle oikeudesta saada tieto päätöksestä, joka koskee esitutkinnan toimittamista jättämistä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi taikka syyttämättä jättämistä. Direktiivin 6 artiklan 1 kohdan a) alakohdassa edellytetään, että uhrille ensin ilman aiheetonta viivytystä ilmoitetaan oikeudesta saada tieto tutkinnan lopettamispäätöksestä tai syyttämättä jättämispäätöksestä ja sen jälkeen uhrille hänen pyynnöstään annetaan tieto päätöksen sisällöstä. Ehdotetulla kohdalla pannaan täytäntöön 6 artiklan 1 kohdan a) alakohdan vaatimus siitä, että asianomistajalle ilmoitetaan siitä, että hänellä on oikeus saada tieto kohdassa tarkoitettua päätöksestä. Asianomistajan oikeudesta saada tieto päätöksen sisällöstä säädetään jo voimassa olevassa lainsäädännössä (esitutkintalaki 11 luku 1 § ja ROL 1 luku 9 §).

Pykälän 8 kohdan mukaan asianomistajalle olisi ilmoitettava oikeudesta saada valtion varoista korvausta oikeuteen saapumisesta aiheutuneista kustannuksista, jos asianomistaja kutsutaan asian selvittämiseksi tuomioistuimeen. Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 3 §:n nojalla asianomistajalla, joka on määrätty tai kutsuttu henkilökohtaisesti saapumaan tuomioistuimeen asian selvittämiseksi, on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä. Ehdotettu kohta vastaa direktiivin 4 artiklan 1 kohdan k) alakohtaa.

Pykälän 9 kohta koskisi velvollisuutta ilmoittaa asianomistajalle oikeudesta saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta. Ehdotetulla kohdalla pannaan täytäntöön 6 artiklan 1 kohdan b) alakohdan vaatimus siitä, että asianomistajalle ilmoitetaan siitä, että hänellä on oikeus saada tieto tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikoksenteijää vastaan nostettujen syytteiden luonteesta. Kohdalla pannaan täytäntöön myös 6 artiklan 2 kohdan a) alakohdan vaatimus siitä, että asianomistajalle ilmoitetaan oikeudesta saada tieto tuomiosta ja b) alakohdan vaatimus siitä, että asianomistajalle ilmoitetaan oikeudesta saada tiedot, joiden avulla hän voi seurata rikosoikeudellisen menettelyn etenemistä.

Voimassa olevassa lainsäädännössä säädetään asianomistajan oikeudesta saada tieto asian käsittelystä (esitutkintalaki 4 luku 15 § ja 11 luku 9 § sekä laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 12 §) ja oikeudesta saada tieto tuomiosta (ROL 11 luku 12 §). Esi-tyksessä ehdotetaan lisäksi, että ROL 5 luvun 15 §:ään lisättäisiin säännös tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle tämän pyynnöstä istunnon ajasta ja paikasta. Nyt kysymyksessä olevan 9 kohdan nojalla esitutkintaviranomaisen olisi ilmoitettava asianomistajalle siitä, että tällä on edellä mainitut oikeudet.

19 §. Ilmoitus asianomistajalle oikeudesta saada ilmoitus vapauttamisesta. Ehdotetussa uudessa pykälässä säädettäisiin esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa asianomistajalle oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan ilmoitusvelvollisuus olisi rajattu momentissa lueteltuihin henkeen, terveyteen, vapauteen ja rauhaan kohdistuneisiin rikoksiin ja seksuaalirikoksiin. Momentin mukaan esitutkintaviranomaisen olisi ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle oikeudesta saada

ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta, kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu, vaimoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen. Momentilla pannaan osittain täytäntöön direktiivin 6 artiklan 5 ja 6 kohdat.

Esityksessä ehdotetaan, että direktiivissä edellytetystä asianomistajan oikeudesta saada tietoa vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta säädettäisiin vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa. Mainittujen säännösten mukaan asianomistajalle olisi ilmoitettava edellä mainitusta henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneesta rikoksesta tai seksuaalirikoksesta tuomitun vangin tai tällaisen rikoksen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja tietyin edellytyksin muusta vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta, jos asianomistaja olisi ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Asianomistajan oikeus saada vapautumisilmoitus ja nyt kysymyksessä olevan momentin mukainen esitutkintaviranomaisen velvollisuus ilmoittaa tästä oikeudesta olisi rajattu momentissa lueteltuihin rikoksiin. Näiden rikosten voidaan katsoa olevan luonteeltaan ja vakavuudeltaan sellaisia, joissa on direktiivin 6 artiklan 6 kohdassa tarkoitettu uhriin kohdistuva vaara tai tunnistettu vahingon riski.

Edellä mainituissa vankeuslain, tutkintavankeuslain ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain säännöksissä edellytyksenä ilmoittamiselle olisi, että ilmoittamisesta ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin tai tutkintavangin hengelle tai terveydelle. Esitutkintaviranomaisen olisi ilmoittaessaan asianomistajalle oikeudesta saada vapautumisilmoitus kerrottava asianomistajalle myös tästä direktiivin 6 artiklan 6 kohdan mukaisesta edellytyksestä. Asianomistaja ei siten pyynnöstään huolimatta saisi tietoa vapautumisesta tilanteissa, joissa Rikosseuraamuslaitos tai, sovellettaessa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia, poliisi tapauskohtaisesti arvioi vangin tai tutkintavangin turvallisuuden edellyttävän, että ilmoitusta ei tehdä.

Pykälän 2 momentin mukaan asianomistajan, joka haluaisi saada 1 momentissa tarkoitetun vapautumista koskevan ilmoituksen, olisi ilmoitettava tästä esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Asianomistajan olisi ilmoitettava tarvittavat yhteystiedot ilmoituksen tekemistä varten. Asianomistajan tulisi siten ilmoittaa postiosoite tai sähköpostiosoite, johon haluaisi ilmoituksen saada. Asianomistajan tulisi ilmoittaa myös puhelinnumerosa, jotta ilmoitus voitaisiin tarvittaessa tehdä puhelimitse. Puhelimitse ilmoittaminen olisi tarpeen erityisesti kiiretilanteissa, esimerkiksi vangin karkaamisesta ilmoitettaessa. Asianomistajan olisi ilmoitettava myös yhteystietojensa muutoksista.

Asianomistaja voisi halutessaan pyytää vapautumista koskevaa ilmoitusta jo siinä yhteydessä, kun hänelle kerrotaan tästä oikeudesta. Kyse on kuitenkin asiasta, jonka harkitsemiseen asianomistaja voi tarvita aikaa ja johon asianomistajan voi olla vaikea ottaa kantaa esitutkinnan alkuvaiheessa. Tämän vuoksi asianomistaja voisi pyytää vapautumista koskevaa ilmoitusta myös myöhemmin rikosoikeudellisen menettelyn aikana ilmoittamalla tästä esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle.

Esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän tulisi ilmoittaa asianomistajan pyynnöstä tuomioistuimelle. Tuomioistuimen tulisi päättäessään vangitsemisesta tai tuomitessaan vastaajan eh-

dottomaan vankeusrangaistukseen viipymättä välittää tieto asianomistajan pyynnöstä ja yhteystiedoista Rikosseuraamuslaitokselle.

7 luku **Kuulustelut**

21 §. *Erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelu.* Lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 21 §, jossa säädettäisiin kuulustelutiloja ja kuulustelijan henkilöä koskevista erityistoimenpiteistä, joilla erityisen suojelun tarpeessa olevaa asianomistajaa voitaisiin suojella rikosoikeudellisen menettelyn aiheuttamalta lisäkärsimykseltä asiaa esitutkinnassa käsiteltäessä. Ehdotetulla pykälällä pannaan täytäntöön direktiivin 23 artiklan 2 kohdan a), c) ja d) alakohtat.

Ehdotetun 11 luvun 9 a §:n nojalla esitutkintaviranomaisen olisi asianomistajalle tehtävässä henkilökohtaisessa arvioinnissa arvioitava, onko asianomistaja erityisen suojelun tarpeessa ja onko nyt kysymyksessä olevassa pykälässä säädetyille erityistoimenpiteille tarvetta. Erityisen suojelun tarvetta harkittaessa olisi otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu siten kuin 11 luvun 9 a §:n 1 momentin yksityiskohtaisista perusteista ilmenee.

Pykälän 1 kohdan nojalla asianomistajan kuulustelu olisi suoritettava suojelun tarpeessa olevien henkilöiden kuulusteluun suunnitelluissa tiloissa, jos asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Säännöksen tarkoituksena on suojella asianomistajaa, joka esimerkiksi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai rikoksen tyyppin tai luonteen vuoksi kokee kuulustelutilanteen erityisen ahdistavaksi. Kohdassa tarkoitettuja suojelun tarpeessa olevien henkilöiden kuulusteluun suunniteltuja tiloja olisivat esimerkiksi videokuulusteluhuoneet, joissa kuulustelu suoritetaan silloin, kun se tallennetaan 9 luvun 3 tai 4 §:n nojalla ääni- ja kuvatallenteeseen. Näitä huoneita käytetään nykyään pääasiassa silloin, kun asianomistaja on lapsi ja kuulustelutilaisuus tallennetaan videotallenteelle todisteena käyttämistä varten. Ne soveltuvat myös muun erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuin lapsen kuulustelemiseen silloin, kun on erityinen tarve lieventää kuulustelutilanteesta asianomistajalle aiheutuvaa pelkoa tai ahdistusta.

Pykälän 2 kohdan nojalla saman henkilön tai samojen henkilöiden olisi suoritettava kaikki asianomistajan kuulustelut, jos asianomistaja niin pyytää ja asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Säännöksen tarkoituksena on suojella asianomistajaa, jolle esimerkiksi rikoksen luonteen vuoksi olisi vaikeaa puhua asiasta ja jolle aiheutuisi lisäkärsimystä siitä, että joutuisi kertomaan tapahtumista uudelleen eri kuulustelijoille.

Pykälän 3 kohdan nojalla rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa seksuaalirikosta koskevassa rikosasiassa ja muussa rikosasiassa, jossa asianomistajalla on siihen rikoksen luonteen vuoksi perusteltu tarve, kuulustelijan olisi oltava asianomistajan kanssa samaa sukupuolta oleva henkilö, jos asianomistaja niin pyytää ja asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa. Säännöksellä suojeltaisiin asianomistajaa, joka rikoksen luonteen vuoksi kokee kuulustelun erityisen ahdistavaksi, jos kuulustelija on eri sukupuolta oleva henkilö. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi asianomistajan pyyntöä. Säännöksen soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa esitutkintaviranomaisen tulisi 11 luvun 9 a §:n nojalla tehtävässä henkilökohtaisessa arvioinnissa selvittää, haluaako asianomistaja, että häntä kuulustelee samaa sukupuolta oleva henkilö.

Kohtaa sovellettaisiin seksuaalirikosasiassa ja muussa rikosasiassa, jossa asianomistajalla on siihen rikoksen luonteen vuoksi perusteltu tarve. Kohdassa tarkoitettu perusteltu tarve siihen, että kuulustelun suorittaa samaa sukupuolta oleva henkilö, olisi direktiivin 23 artiklan 2 kohdan d) alakohdassa edellytetyllä tavalla seksuaalirikosasian asianomistajan lisäksi sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa ja läheisväkivaltaa koskevan rikosasian asianomistajalla.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettujen toimenpiteiden toteuttaminen edellyttäisi lisäksi, että se ei merkittävästi viivyttäisi asian käsittelyä eikä siitä aiheutuisi muuta haittaa. Tämä vastaisi direktiivin 23 artiklan 1 kohdan säännöstä, jonka mukaan mahdollisuutta henkilökohtaisen arvioinnin perusteella suunniteltuun erityistoimenpiteeseen ei ole annettava, jos se on mahdotonta toiminnallisten tai käytännön rajoitteiden takia tai jos uhrin kuulustelu kiireellisesti on tarpeen ja sen toteuttamatta jättäminen voisi olla vahingoksi uhrille tai toiselle henkilölle tai haitata menettelyn kulkua. Johdanto-osan kappaleessa 59 mainitaan esimerkkinä tällaisista toiminnallisista tai käytännön rajoitteista poliisivirkailijan sairaus-, äitiys- tai vanhempainloma. Kuulustelutilan osalta esimerkkinä mainitaan se, että uhrien kuulustelua varten erityisesti suunniteltuja tiloja ei välttämättä ole saatavilla esimerkiksi kunnostustöiden vuoksi.

11 luku Erinäiset säännökset

9 a §. Asianomistajan henkilökohtainen arviointi. Ehdotetussa uudessa pykälässä säädettäisiin velvollisuudesta tehdä asianomistajasta henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi. Asianomistajan henkilökohtaisen arvioinnin tarkoituksena olisi asianomistajan haavoittuvuuden ja erityisen suojelun tarpeen tunnistaminen sekä asianomistajan mahdollisesti tarvitsemien erityistoimenpiteiden määrittäminen. Ehdotetulla pykälällä pannaan täytäntöön direktiivin 22 artikla. Pykälän tarkoittamassa henkilökohtaisessa arvioinnissa arvioitaisiin, onko tarvetta ryhtyä erityistoimenpiteisiin asianomistajan suojelemiseksi lisäkärsimykseltä, pelottelulta tai kostotoimilta asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä. Arvio toimenpiteen tarpeellisuudesta ei kuitenkaan olisi sitova. Kuten direktiivin 23 artiklan 1 kohdasta ilmenee, mahdollisuutta henkilökohtaisen arvioinnin perusteella suunniteltuun erityistoimenpiteeseen ei olisi annettava, jos se on mahdotonta toiminnallisten tai käytännön rajoitteiden vuoksi taikka jos uhrilla on kuulusteltava kiireellisesti. Ehdotetulla pykälällä ei myöskään rajoiteta tuomioistuimen harkintavaltaa. Ehdotettu pykälä ei koskisi mahdollisia muita asianomistajan suojelemiseksi tarvittavia toimenpiteitä, joiden tarve arvioitaisiin erikseen, kuten nykyisinkin.

Pykälän *1 momentin* mukaan esitutkintaviranomaisen olisi ilman aiheetonta viivytystä arvioitava, onko asianomistaja asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä erityisen suojelun tarpeessa sekä arvioitava, mitkä erityiset toimenpiteet asianomistajan suojelemiseksi voivat olla tarpeen. Näistä erityisistä toimenpiteistä säädetään pykälän 2 momentissa. Arvioinnissa olisi otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Direktiivissä edellytetyn mukaisesti arviointi olisi suoritettava kaikille asianomistajille sen määrittämiseksi, ovatko he vaarassa joutua toissijaisesti tai toistuvasti uhriksi taikka pelottelun tai kostotoimien kohteeksi ja mitä erityisiä suojelutoimenpiteitä he tarvitsevat (22 artiklan 1 kohta ja johdanto-osan kappale 55).

Artiklan 4 kohdan mukaisesti alle 18-vuotiaiden asianomistajien osalta oletama on, että he ovat haavoittuvia uhreja ja voivat sen vuoksi tarvita erityisiä suojelutoimenpiteitä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että alle 18-vuotiaiden asianomistajien osalta tulisi aina toteuttaa erityistoimenpiteitä, vaan heidänkin osaltaan tulee arvioida, ovatko tässä pykälässä tarkoitettut eri-

tyistoimenpiteet yksittäistapauksessa tarpeen ottaen huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu.

Ehdotetun momentin mukaan esitutkintaviranomaisen olisi arvioidessaan, onko asianomistaja erityisen suojelun tarpeessa, otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Säännös vastaa direktiivin 22 artiklan 2 kohtaa. Arvioinnissa olisi otettava huomioon asianomistajan henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu, etninen alkuperä, rotu, uskonto, sukupuolinen suuntautuminen, terveydentila, vammaisuus, oleskeluoikeus, kommunikaatiovaikeudet, suhde tai riippuvuussuhde rikoksentehtijään ja aiemmat kokemukset rikoksista (johdanto-osan kappale 56). Arvioinnissa olisi otettava huomioon myös rikostyyppi ja rikoksen teko-olosuhteet. Rikostyypeistä erityisen suojelun tarpeen voi aiheuttaa etenkin seksuaalinen väkivalta tai hyväksikäyttö, läheisväkivalta, sukupuoleen perustuva väkivalta, viharikos, ihmiskauppa, järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät rikokset ja terrorismirikokset (22 artiklan 3 kohta).

Arvioinnissa olisi direktiivin 22 artiklan 3 kohdan mukaisesti kiinnitettävä erityistä huomiota asianomistajaan, joka on erityisen haavoittuvainen johtuen suhteestaan tai riippuvuudestaan rikoksentehtijään sekä asianomistajaan, jolle on rikoksen vakavuuden johdosta aiheutunut huomattavaa vahinkoa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä myös asianomistajaan, johon kohdistuneen rikoksen motiivi on asianomistajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin perustuva syrjintä tai ennakkoluulo. Lisäksi erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsiin ja vammaisiin.

Ehdotetussa henkilökohtaisessa arvioinnissa esitutkintaviranomaisen olisi tapauskohtaisesti arvioitava, onko asianomistaja asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä erityisen suojelun tarpeessa ja tarvitaanko hänen suojelemisekseen 2 momentissa tarkoitettuja toimenpiteitä. Vaikka arviointi olisi tehtävä kaikille asianomistajille, arvioinnin laajuutta voitaisiin direktiivin 22 artiklan 5 kohdan mukaisesti mukauttaa rikoksen vakavuuden ja uhrin kärsimän ilmeisen vahingon määrän perusteella. Arvioinnin laajuuteen ja perusteellisuuteen vaikuttaisi siten se, mistä ja kuinka vakavasta rikoksesta on kysymys. Direktiivin 22 artiklan 3 kohdassa lueteltujen uhriryhmien osalta arviointi olisi tehtävä erityisen huolellisesti. Sen sijaan esimerkiksi omaisuusrikosten uhrien osalta ei pääsääntöisesti olisi tarvetta 2 momentissa tarkoitettuihin erityistoimenpiteisiin, minkä vuoksi arviointi voitaisiin heidän osaltaan tehdä kevyemmässä menettelyssä.

Momentin mukaan asianomistajan henkilökohtainen arviointi olisi tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Tämä vastaa direktiivin 22 artiklan 1 kohdan vaatimusta siitä, että arviointi on tehtävä hyvissä ajoin. Asianomistajan henkilökohtaisessa arvioinnissa olisi arvioitava erityistoimenpiteiden tarvetta sekä esitutkinnan että oikeudenkäynnin osalta. Esitutkinnan osalta arviointiin muun muassa sitä, kuka kuulustelee asianomistajaa ja missä tiloissa kuulustelu tapahtuu. Tämän vuoksi arviointi olisi ainakin näiden 23 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden osalta tehtävä ennen kuulustelun aloittamista.

Momentin mukaan arviointia tehtäessä olisi otettava huomioon asianomistajan käsitys toimenpiteen tarpeellisuudesta. Säännös vastaa direktiivin 22 artiklan 6 kohtaa, jonka mukaan henkilökohtainen arviointi on tehtävä läheisessä yhteistyössä uhrin kanssa, ja siinä on otettava huomioon hänen toiveensa, myös siinä tapauksessa, että hän ei halua käyttää hyväkseen 23 ja 24 artiklassa säädettyjä erityistoimenpiteitä. Kun esitutkintaviranomainen kertoisi asianomistajalle tuomioistuimessa käytettävissä olevista erityistoimenpiteistä, esitutkintaviranomaisen tulisi kertoa asianomistajalle myös, että esitutkintaviranomaisen arvio ei sido tuomioistuinta ja tuomioistuimen ratkaisu voisi siten poiketa tästä arviosta.

Jos asianomistajan arvioidaan olevan pykälän 2 momentissa tarkoitettujen erityistoimenpiteiden tarpeessa asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä, arvioinnin lopputuloksesta olisi tehtävä merkintä esitutkintapöytäkirjaan ja syyttäjän tulisi ilmoittaa siitä tuomioistuimelle.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, mitkä toimenpiteet kuuluisivat tämän arviointimenettelyn piiriin. Momentin 1 kohdan nojalla asianomistajan henkilökohtaisessa arvioinnissa olisi arvioitava, onko tarvetta asianomistajan kuulustelua koskeviin erityistoimenpiteisiin, joista säädetään 7 luvun 21 §:ssä. Kohdan nojalla olisi arvioitava, onko tarvetta siihen, että asianomistajaa kuulustellaan suojelun tarpeessa olevien henkilöiden kuulusteluun suunnitelluissa tiloissa, että samat henkilöt suorittavat kaikki asianomistajan kuulustelut tai että kuulustelija on asianomistajan kanssa samaa sukupuolta oleva henkilö.

Momentin 2 kohdan nojalla olisi arvioitava, onko tarvetta tallentaa asianomistajan kuulustelu todisteena käyttämistä varten 9 luvun 4 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Mainitun pykälän nojalla esitutkintaviranomaisen on arvioitava tätä jo nykyisin. Direktiivin 22 artiklan 1 kohdassa edellytetyllä tavalla asianomistajan osalta tarvetta kuulustelun tallentamiseen olisi jatkossa arvioitava osana pykälässä tarkoitettua asianomistajasta tehtävää henkilökohtaista arviointia.

Momentin 3 kohdan mukaan olisi arvioitava tarvetta asianomistajan kuulemiseen pääkäsitelyssä vastaajan läsnä olematta tai näkösuojan takaa.

Momentin 4 kohdan mukaan olisi arvioitava tarvetta siihen, että asianomistajaa kuultaisiin pääkäsitelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta videoyhteyden avulla tai muulla vastaavalla tavalla.

Momentin 5 kohdan nojalla olisi arvioitava tarvetta siihen, että rikosasian suullinen käsittely tuomioistuimessa toimitetaan asianomistajan erityisen suojelun tarpeen vuoksi yleisön läsnä olematta.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös syyttäjän kuulemisesta arviointia tehtäessä. Ehdotetun momentin mukaan esitutkintaviranomaisen olisi kuultava syyttäjää erityisen suojelun tarpeesta ja 2 momentin 2—5 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden tarpeellisuudesta, jos asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet tai rikoksen laatu edellyttäisi kuulemistä. Esitutkintaviranomaisen olisi kuultava syyttäjää direktiivin 22 artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitettussa rikosasiassa, jos tutkittavaksi tulleesta rikoksesta on 5 luvun 1 §:n nojalla ilmoitettava syyttäjälle. Valtakunnansyyttäjänvirasto (VKS:2013:4) ja Poliisihallitus (2020/2013/1369) ovat antaneet yhtenäiset ohjeet syyttäjälle ilmoitettavista rikosasioista. Kuulemisvelvoite koskisi siten muun muassa ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvia seksuaalirikoksia, ihmiskaupparikoksia, lähisuuhdeväkivaltaa ja lapsiin kohdistuneita rikoksia. Esitutkintaviranomaisen olisi tarvittaessa kuultava syyttäjää myös muussa rikosasiassa, jossa esitutkintaviranomaisen arvion mukaan voisi olla tarvetta pääkäsitelyssä toteutettaviin erityistoimenpiteisiin. Esitutkintaviranomainen voisi sen sijaan kuulematta syyttäjää arvioida 7 luvun 21 §:ssä tarkoitettujen kuulustelutiloja ja kuulustelijan henkilöä koskevien toimenpiteiden tarpeellisuutta.

Pykälän 4 momentin mukaan asianomistajan henkilökohtainen arviointi olisi tehtävä uudelleen, jos arvioinnin perusteena olevat seikat muuttuvat merkittävästi. Arviointi voitaisiin tehdä uudelleen myös, jos siihen olisi muuten kuin olosuhteiden muuttumisen vuoksi perusteltua aihetta. Esitutkinnan päättämisen jälkeen uudelleenarvioinnin tekemisestä päättäisi syyttäjää.

Henkilökohtainen arviointi olisi tehtävä uudelleen esimerkiksi silloin, jos asianomistajaan vasta arvioinnin tekemisen jälkeen kohdistuisi uhkaus, jonka vuoksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 tai 52 §:ssä tarkoitettut toimenpiteet asianomistajan suojelemiseksi pääkäsitelyssä

olisivat tarpeen. Uudelleenarviointiin voisi olla tarvetta muusta syystä kuin olosuhteiden muuttumisen vuoksi esimerkiksi silloin, jos erityissuojelun tarve ei olisi tullut ilmi alkuperäisessä arvioinnissa tai jos syyttäjä esitutkintaviranomaisen arviosta poiketen katsoisi asianomistajan olevan erityisen suojelun tarpeessa.

Momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 22 artiklan 7 kohta, jossa edellytetään henkilökohtaisen arvioinnin ajan tasalle saattamista koko rikosoikeudellisen menettelyn ajan, jos arvioinnin perusteena olevat seikat muuttuvat merkittävästi.

2.2 Oikeudenkäymiskaari

17 luku Todistelusta

51 §. Pykälän *1 momentissa* säädetään todistelutarkoituksessa kuultavan asianosaisen sekä todistajan ja asiantuntijan kuulemisesta pääkäsittelyssä näkösuojan takaa taikka asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta. Säännöksen mukaan menettely on mahdollinen, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen 1) kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalla uhalta, 2) jos kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää tai 3) jos henkilö häiritsee tai koettaa eksyttää kuultavaa tämän puhuessa. Momenttiin lisätäisiin uusi *4 kohta*, jonka mukaan menettelyä voitaisiin käyttää, jos rikosasiassa kuultava on muusta kuin 1 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu. Muilta osin momenttia ei ehdoteta muutettavaksi. Ehdotettu uusi 4 kohta täyttäisi direktiivin 23 artiklan 3 kohdan a) alakohdan vaatimukset.

Ehdotetun uuden 4 kohdan nojalla menettelyä voitaisiin käyttää tilanteissa, joissa rikosasiassa kuultava esimerkiksi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai rikoksen luonteen vuoksi kokee kuulemisen erityisen ahdistavaksi, jos vastaaja tai muu henkilö on istuntosalissa paikalla kuulemisen aikana. Kohta kattaisi siten tilanteet, joissa ei ole kuultavan henkeen tai terveyteen kohdistuvaa uhkaa, mutta menettely on tarpeen kuultavan suojelemiseksi kuulemisen aiheuttamalta ahdistukselta ja lisäkärsimykseltä.

Asianomistajan osalta momentissa tarkoitettujen menettelyn tarvetta arvioitaisiin jo esitutkinnan aikana ehdotetun esitutkintalain 11 luvun 9 a §:n nojalla asianomistajalle tehtävässä henkilökohtaisessa arvioinnissa. Esitutkintaviranomaisen arvio menettelyn tarpeellisuudesta ei kuitenkaan sitoisi tuomioistuinta, vaan menettelyn käyttäminen olisi tuomioistuimen tapauskohtaisessa harkinnassa. Voimassa olevassa momentissa edellytetään, että tuomioistuimien harkitsee menettelyn soveliaaksi. Soveliasuusharkintaa tehdessään tuomioistuimen tulee punnita tilannetta kokonaisuudessaan. Tämä vastaa myös direktiivin 23 artiklan 1 kohdan vaatimuksia. Mainitun kohdan mukaan direktiivin säännöksiä artiklassa tarkoitetuista erityistoimenpiteistä on sovellettava puolustukselle kuuluvia oikeuksia rajoittamatta ja noudattaen oikeudellista harkintavaltaa koskevia sääntöjä. Tuomioistuimen olisi harkitessaan, onko asianomistaja erityisen suojelun tarpeessa, otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Säännös perustuu direktiivin 22 artiklaan. Erityisen suojelun tarvetta arvioitaessa huomioon otettavia seikkoja on käsitelty tarkemmin ehdotetun asianomistajan henkilökohtaista arviointia koskevan esitutkintalain 11 luvun 9 a §:n 1 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Ehdotettu uusi 4 kohta tulisi pääasiallisesti sovellettavaksi silloin, kun rikosasiassa kuullaan erityisen suojelun tarpeessa olevaa asianomistajaa. Soveltamisalaa kuuluisi kuitenkin myös muu rikosasiassa kuultava henkilö, kuten todistaja. Myös muu henkilö kuin asianomistaja voisi esimerkiksi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa, kuten iän tai terveydentilan, vuoksi kokea kuulemisen erityisen ahdistavaksi, jos vastaaja on istuntosalissa paikalla. Henkilöä voitaisiin tällöin kuulla vastaajan läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsisi menettelyn olevan tarpeen henkilön suojelemiseksi ja menettelyn kokonaisuutena arvioiden soveliaaksi.

52 §. Pykälän *1 momentissa* säädetään todistelutarkoituksessa kuultavan asianosaisen sekä todistajan ja asiantuntijan kuulemisesta pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään. Säännöksen mukaan menettely on mahdollinen, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, 2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa, 3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä, 4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta, tai 5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt. Momenttiin lisättäisiin uusi *6 kohta*, jonka mukaan menettelyä voitaisiin käyttää, jos rikosasiassa kuultava on muusta kuin 4 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu. Muilta osin momenttia ei ehdoteta muutettavaksi. Ehdotettu uusi 6 kohta täyttäisi direktiivin 23 artiklan 3 kohdan b) alakohdan vaatimukset.

Ehdotettu uusi 6 kohta vastaisi edellä ehdotettua 51 §:n 1 momentin 4 kohtaa. Menettelyä voitaisiin siten käyttää tilanteissa, joissa rikosasiassa kuultava esimerkiksi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai rikoksen luonteen vuoksi kokee kuulemisen istuntosalissa erityisen ahdistavaksi. Kohta kattaisi siten tilanteet, joissa ei ole kuultavan henkeen tai terveyteen kohdistuvaa uhkaa, mutta menettely on tarpeen kuultavan suojelemiseksi kuulemisen aiheuttamalta ahdistukselta ja lisäkärsimykseltä. Kohta tulisi pääasiallisesti sovellettavaksi silloin, kun rikosasiassa kuullaan erityisen suojelun tarpeessa olevaa asianomistajaa. Kohtaa voitaisiin kuitenkin tarvittaessa soveltaa myös muuhun rikosasiassa kuultavaan henkilöön, kuten todistajaan. Menettelyn käyttämisen edellytyksiä on käsitelty tarkemmin edellä 51 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteluissa.

2.3 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 luku Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

9 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*, johon otettaisiin säännös syyttämättäjäyttämispäätöksen kääntämisestä. Ehdotetulla säännöksellä pannaan osittain täytäntöön direktiivin 7 artiklan 3 kohta, jossa edellytetään rikosoikeudellisen menettelyn lopettamisesta tehdyn päätöksen kääntämistä.

Ehdotetun säännöksen mukaan muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle asianomistajalle olisi annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton käännös syyttämättäjäyttämispäätöksestä tai sen yhteenvedosta. Syyttämättäjäyttämispäätöksen perusteluja ei tarvitsisi kääntää asianomistajalle kokonaisuudessaan. Direktiivin 7 artiklan 3 kohdan ja johdanto-osan kap-

paleen 30 mukaisesti riittävää olisi, että käännös sisältäisi lyhyen yhteenvedon päätöksen perusteluista.

Käytännössä syyttäjänvirastoissa käännetään syyttämättäjättämispäätöksiä jo nykyisin, jos asianosainen ei ymmärrä kieltä, jolla päätös on laadittu. Tällöin päätöksestä käännetään asianosaisen ymmärtämälle kielelle syyttäjän laatima tiivistelmä, josta olennainen asia ilmenee. Tämä käytäntö vastaa direktiivin vaatimuksia. Ehdotettu säännös ei siten merkitsisi suurta muutosta nykytilaan.

Suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten osalta sovellettaisiin, mitä kielilaisissa ja saamen kielilaisissa säädetään. Oikeudesta toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen säädetään kielilain 20 §:ssä ja saamen kielilain 20 §:ssä.

5 luku Syytteen vireillepanosta

15 §. Pykälään lisättäisiin uusi *4 momentti*, joka koskisi velvollisuutta ilmoittaa asianomistajalle istunnon ajasta ja paikasta. Momentilla pantaisiin täytäntöön direktiivin 6 artiklan 1 kohdan b) alakohdan vaatimus siitä, että uhrilla on oikeus pyynnöstään saada tieto tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikoksentehtyjää vastaan esitettyjen syytteiden luonteesta.

Voimassa olevan pykälän 1 momentin mukaan pääkäsittelyyn on kutsuttava ainoastaan sellainen asianomistaja, joka on tuomioistuimelle ilmoittanut esittävänsä vaatimuksia ja jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja. Muita asianomistajia ei voimassa olevan säännöksen mukaan tarvitse kutsua istuntoon. Säännöksen perustelujen mukaan sellaisellekin asianomistajalle, jota ei kutsuta pääkäsittelyyn, voidaan kuitenkin tarvittaessa ilmoittaa esimerkiksi tavallisella kirjeellä pääkäsittelyn ajankohta (HE 271/2004 vp s. 41).

Ehdotetun uuden 4 momentin mukaan asianomistajalle olisi ilmoitettava istunnon ajasta ja paikasta, jos asianomistaja olisi sitä pyytänyt. Ehdotetun säännöksen nojalla istunnon ajasta ja paikasta olisi pyynnöstä ilmoitettava myös sellaiselle asianomistajalle, jolla ei ole asiassa vaatimuksia ja jota ei myöskään kutsuta tuomioistuimeen asian selvittämistä varten. Jos asianomistaja haluaisi saada momentissa tarkoitetun ilmoituksen, hänen tulisi esittää sitä koskeva pyyntö tuomioistuimelle. Direktiivin 6 artiklan 1 kohdan b) alakohdan mukaisesti ilmoituksessa tulisi olla myös tieto syytteenalaisen teon rikosnimikkeestä.

Ehdotetun esitutkintalain 4 luvun 18 §:n 9 kohdan nojalla asianomistajalle olisi esitutkinnassa ilmoitettava momentissa tarkoitetusta oikeudesta saada tieto tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta.

6 a luku Oikeudenkäynnin kieli ja tulkkaus

3 §. Pykälän *1 momentissa* säädetään muun kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisen vastajan ja asianomistajan oikeudesta kirjallisiin käännöksiin. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös asianomistajan oikeudesta käännökseen istunnon aikaa ja paikkaa koskevasta ilmoituksesta sekä muusta olennaisesta asiakirjasta kuin tuomiosta tai päätöksestä.

Voimassa olevan momentin mukaan muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa on annettava pyynnöstä käännös tuomiosta häntä

koskevilta osin sekä käänös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä tai sen osasta, jos käänös päätöksestä on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että asianomistajalle olisi annettava pyynnöstä käänös istunnon aikaa ja paikkaa koskevasta ilmoituksesta. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 7 artiklan 4 kohta.

Momenttia ehdotetaan lisäksi täydennettäväksi siten, että asianomistajalle olisi annettava pyynnöstä käänös myös muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käänös on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 7 artiklan 3 kohta.

Voimassa olevan pykälän 2 momentissa on direktiivin 7 artiklan 6 kohtaa vastaava suullista käänöstä tai suullista yhteenvetoa koskeva säännös. Pykälän 2 momentin mukaan vastaajalle tai asianomistajalle voidaan 1 momentissa säädetyistä poiketen kääntää suullisesti haastehakemus, tuomio tai muu olennainen asiakirja taikka asiakirjan osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianosaisen oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti. Säännöstä suullisesta käänöksestä tai suullisesta yhteenvedosta voitaisiin jatkossa soveltaa myös asianomistajalle käännettävään muuhun olennaiseen asiakirjaan kuin tuomioon tai päätökseen. Asianomistajalle voitaisiin siten kääntää suullisesti 1 momenttiin lisättäväksi ehdotettu muu olennainen asiakirja taikka asiakirjan osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianomistajan oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.

Ehdotetuilla säännöksillä ei rajoiteta niitä oikeuksia, joita henkilöllä on kielilain tai saamen kielilain nojalla.

2.4 Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa

9 §. *Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja.* Pykälän 1 momentin 5 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus esityksessä ehdotettuun julkisuuslain 11 §:n 2 momentin uuteen 7 a kohtaan ja 24 §:n 1 momentin uuteen 31 b kohtaan. Asianomistajan turvallisuuden takaamiseksi salassa pidettäviä olisivat siten tiedot esityksessä ehdotetussa esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

Nyt kysymyksessä olevan kohdan nojalla julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa ja 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettut asianomistajan yhteystiedot ovat salassa pidettäviä jo nykyisin. Vapautusilmoitusta pyytänyt asianomistaja voi siten pyytää yhteystietojensa salassapittoa jo voimassa olevan lain nojalla, jos hänellä on syytä epäillä turvallisuutensa tulevan uhatuksi.

12 §. *Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin.* Pykälän 2 momentin 1 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus esityksessä ehdotettuun julkisuuslain 11 §:n 2 momentin uuteen 7 a kohtaan. Asianomistajan turvallisuuden takaamiseksi oikeudenkäynnin asianosaisella ei siten olisi oikeutta saada tietoa esityksessä ehdotetussa esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

Nyt kysymyksessä olevan kohdan nojalla oikeudenkäynnin asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa julkisuuslain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitetuista asianomistajan yhteystiedoista. Jos vapautusilmoitusta pyytäneellä asianomistajalla on syytä pelätä turvallisuutensa ole-

van vaarassa, pyyntöön liittyvät asianomistajan yhteystiedot on siten jo voimassa olevan lain nojalla pidettävä salassa.

15 §. Suljettu käsittely. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuus käsitellä rikosasia suljetuin ovin, kun asiassa kuullaan erityisen suojelun tarpeessa olevaa henkilöä. Voimassa olevan pykälän 6 kohdan mukaan tuomioistuin voi päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Kohtaa ehdotetaan täydennettäväksi siten, että rikosasia voitaisiin käsitellä yleisön läsnä olematta myös, jos asiassa kuullaan henkilöä, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu. Ehdotetulla säännöksellä pannaan täytäntöön direktiivin 23 artiklan 3 kohdan d) alakohta.

Asianomistajan osalta tarvetta asian käsittelyyn yleisön läsnä olematta arvioitaisiin jo esitutinnan aikana ehdotetun esitutkintalain 11 luvun 9 a §:n nojalla asianomistajalle tehtävässä henkilökohtaisessa arvioinnissa. Esitutkintaviranomaisen arvio suljetun käsittelyn tarpeellisuudesta ei sitoiisi tuomioistuinta. Tuomioistuimen tulisi, kuten nykyisinkin, tapauskohtaisesti harkita suljetun käsittelyn edellytysten olemassaoloa. Tämä vastaa myös direktiivin 23 artiklan 1 kohdan vaatimuksia. Kohdan mukaan direktiivin säännöksiä artiklassa tarkoitetuista erityistoimenpiteistä on sovellettava puolustukselle kuuluvia oikeuksia rajoittamatta ja noudattaen oikeudellista harkintavaltaa koskevia sääntöjä.

Ehdotetun säännöksen nojalla tuomioistuin voisi päättää käsitellä asian suljetuin ovin, jos asianomistaja esimerkiksi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai rikoksen luonteen vuoksi koki kuulemisen erityisen ahdistavaksi, jos istuntosalissa olisi paikalla yleisöä. Säännös asianomistajan erityisen suojelun tarpeesta perustuu direktiivin 22 artiklaan. Edellä asianomistajan henkilökohtaista arviointia koskevan esitutkintalain 11 luvun 9 a §:n 1 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on käsitelty tarkemmin sitä, mitä seikkoja asianomistajan erityisen suojelun tarvetta arvioitaessa on otettava huomioon.

Ehdotettu uusi säännös tulisi pääasiallisesti sovellettavaksi silloin, kun rikosasiassa kuullaan erityisen suojelun tarpeessa olevaa asianomistajaa. Säännöstä voitaisiin kuitenkin tarvittaessa soveltaa myös muuhun rikosasiassa kuultavaan henkilöön, kuten todistajaan, joka esimerkiksi henkilökohtaisten ominaisuuksiensa vuoksi olisi vastaavan suojan tarpeessa kuin asianomistaja.

2.5 Vankeuslaki

2 luku Täytäntöönpanon aloittaminen

1 a §. Täytäntöönpanokirja ja tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuus. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin säännös tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle esityksessä ehdotetussa esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta. Ehdotetun uuden 3 momentin mukaan tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän tai Oikeusrekisterikeskuksen kautta. Voimassa olevan pykälän 2 momentissa oleva viittaus oikeushallinnon valtakunnallista tietojärjestelmää koskevan lainsäädännön soveltamiseen siirtyisi uudeksi 4 momentiksi. Muilta osin voimassa olevaa pykälää ei muutettaisi.

19 luku **Ilmoitukset ja tiedon antaminen**

4 §. *Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta.* Pykälässä säädetään vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta ilmoittamisesta asianomistajalle tai muulle henkilölle. Pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi pykälän sisältöä paremmin vastaavaksi.

Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi siten, että siihen lisättäisiin velvollisuus ilmoittaa vangin vapautumisesta tällaista ilmoitusta etukäteen pyytäneelle asianomistajalle direktiivin 6 artiklan 6 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa. Uusi säännös ilmoitusvelvollisuudesta otettaisiin pykälän 2 momenttiin.

Voimassa olevan pykälän *1 momentin* harkinnanvaraista ja myös muita henkilöitä kuin asianomistajaa koskevaa säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi. Myös sellaiselle asianomistajalle, joka ei ole tällaista ilmoitusta etukäteen pyytänyt, saataisiin jatkossakin ilmoittaa vapautumisesta, jos asianomistajaan kohdistuu momentissa tarkoitettu uhka.

Ehdotetussa *2 momentissa* säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen velvollisuudesta ilmoittaa vangin vapauttamisesta tai vankilasta poistumisesta asianomistajalle, joka on ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Momentin mukaan ilmoitusvelvollisuus vapauttamisesta olisi, jos vanki olisi tuomittu momentissa tarkoitettua henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneesta rikoksesta tai seksuaalirikoksesta. Ilmoitusvelvollisuus koskisi seuraavia rikoksia: raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmis-kauppa, panttivanjin ottaminen, panttivanjin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritykset tai osallisuus sellaiseen rikokseen.

Momentissa luetellusta rikoksesta tuomitun vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta olisi ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Mainitun pykälän mukaan asianomistajan tulisi ilmoittaa asiasta esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle.

Momentin mukaan asianomistajalle olisi ilmoitettava vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta sekä vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyä ajankohtana. Vangin vapauttamisella tarkoitetaan vangin vapauttamista hänen suorittuaan koko rangaistusajansa taikka vangin päästämistä ehdonalaiseen vapauteen tai valvottuun koevapauteen.

Asianomistajalle olisi ilmoitettava myös poistumisluvasta, joka myönnetään vangille ennen vankeuslain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa. Ilmoitusvelvollisuus koskisi poistumislupia, jotka myönnetään ilman valvontaa tai 14 luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua pantavalvonnalla. Vankeuslain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ajankohta on pääsääntöisesti silloin, kun rangaistusajasta vangin ehdonalaiseen vapauteen päästämiseen tai koko rangaistuksesta vapauttamiseen on suoritettu kaksi kolmasosaa. Asianomistajalle olisi ilmoitettava myös muusta ennen 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta, kuten poistumisesta siviilityöluvan tai opintoluvan perusteella. Poistumisluvasta saatettuna tai muun valvonnan kuin pantavalvonnan alaisena olisi sen sijaan ilmoitettava vain, jos vanki ei ole palannut poistumisluvassa määrättyä ajankohtana takaisin vankilaan. Ilmoitusvelvollisuus ei

koskisi tilanteita, joissa vanki palaa myöhässä vankilaan, ennen kuin ilmoittaminen on ehditty tehdä.

Ehdotetun momentin mukaan asianomistajalle olisi lisäksi ilmoitettava edellä mainitusta 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua rangaistusajan pituuden perusteella myönnettävän poistumisluvan aikaisimmasta ajankohdasta sekä ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta. Asianomistajalle ei sen sijaan olisi tämän ajankohdan jälkeen enää ilmoitettava jokaisesta yksittäisestä poistumisluvasta erikseen. Tämän ajankohdan jälkeen poistumisluvan myöntäminen ei edellytä erityistä syytä, vaan vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella enintään kolme vuorokautta kahden kuukauden ajanjaksoa kohden. Koska vangille voidaan siten rangaistuksen täytäntöönpanon tässä vaiheessa myöntää poistumislupia lukumääräisesti paljon ja lyhyin väliajoin, jokaisesta yksittäisestä poistumisluvasta ilmoittaminen ei olisi tarkoituksenmukaista asianomistajankaan kannalta.

Momentin mukaan edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen kuitenkin edellyttäisi, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle. Säännös vastaisi direktiivin 6 artiklan 6 kohtaa, jossa ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle on rajattu tilanteet, joissa on olemassa tällaisesta ilmoituksesta aiheutuva tunnistettu rikosentekijään kohdistuva vahingon riski.

Voimassa olevan pykälän 2 momentti siirtyisi pykälän 3 *momentiksi*. Momenttia muutettaisiin siten, että se koskisi jatkossa 1 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten lisäksi uudessa 2 momentissa tarkoitettuja ilmoituksia.

Pykälässä tarkoitettu ilmoitus olisi tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saisi tehdä vastoin asianomistajan tai muun pykälässä tarkoitettua vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa. Pykälän 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten osalta tämä tarkoittaisi, että vapautumisilmoitusta etukäteen pyytänyt asianomistaja voisi ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle, ettei enää halua saada ilmoitusta.

2.6 Tutkintavankeuslaki

2 luku Saapuminen vankilaan

2 §. Vankilaan ottaminen. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin säännös tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle esityksessä ehdotetussa esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta. Ehdotetun uuden 2 *momentin* mukaan tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän tai Oikeusrekisterikeskuksen kautta. Voimassa olevan pykälän 1 *momentissa* oleva viittaus oikeushallinnon valtakunnallista tietojärjestelmää koskevan lainsäädännön soveltamiseen merkintää tehtäessä siirtyisi uudeksi 3 *momentiksi*. Nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyisivät 4 ja 5 *momentiksi*. Muilta osin voimassa olevaa pykälää ei muutettaisi.

16 luku **Erinäiset säännökset**

1 §. *Vankeuslain soveltaminen.* Pykälän 1 momentin 9 kohdan mukaan tutkintavankeuden toimeenpanossa sovelletaan, mitä vankeuden täytäntöönpanon osalta säädetään vankeuslain 19 luvussa ilmoituksista, tiedon antamisesta ja vaihtolo-oikeudesta. Viittaussäännöksen nojalla tutkintavankien vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta ilmoittamiseen sovelletaan vankeuslain 19 luvun 4 §:n vankeja koskevia säännöksiä.

Esityksessä ehdotetaan, että vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momenttiin lisättäisiin uusi säännös, joka koskisi henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneesta rikoksesta tai seksuaalirikoksesta tuomitun vangin vapauttamisesta ilmoittamista. Selvyyden vuoksi nyt kysymyksessä olevaan pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*, jonka mukaan vastaavia säännöksiä sovellettaisiin edellä mainitun rikoksen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ilmoittamiseen. Ehdotetun momentin mukaan vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettun rikoksen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta ilmoittamiseen sovellettaisiin, mitä mainitussa pykälässä tällaisesta rikoksesta tuomitun osalta säädetään. Momentissa olevan viittaussäännöksen nojalla päätösvallan osalta sovellettaisiin, mitä vankeuslain 19 luvun 11 §:ssä säädetään. Ilmoituksen tekemisestä päättäisi siten vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies.

2.7 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

16 luku **Ilmoituksen ja tiedon antaminen**

2 §. *Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta.* Pykälässä säädetään vapautensa menettäneen vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta ilmoittamisesta asianomistajalle tai muulle henkilölle. Pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi pykälän sisältöä paremmin vastaavaksi.

Direktiivin täytäntöönpano edellyttää pykälän täydentämistä poliisin säilyttämien tutkintavankien osalta. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi velvollisuus ilmoittaa tutkintavangin vapautumisesta tällaista ilmoitusta etukäteen pyytäneelle asianomistajalle direktiivin 6 artiklan 6 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa. Uusi säännös ilmoitusvelvollisuudesta otettaisiin pykälän 2 momenttiin.

Voimassa olevan pykälän *1 momentin* säännöstä ei ehdoteta muutettavaksi. Säännös koskee myös muiden vapautensa menettäneiden kuin tutkintavankien vapauttamisesta ilmoittamista. Säännös on lisäksi harkinnanvarainen ja koskee myös muille henkilöille kuin asianomistajalle tehtäviä ilmoituksia. Säännöksen nojalla myös sellaiselle asianomistajalle, joka ei ole vapautumisilmoitusta etukäteen pyytänyt, saataisiin jatkossakin ilmoittaa pidätetyn tai tutkintavangin vapautumisesta, jos asianomistajaan kohdistuu momentissa tarkoitettu uhka.

Ehdotetussa *2 momentissa* säädettäisiin poliisin velvollisuudesta ilmoittaa tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta asianomistajalle, joka on ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Momentin mukaan vapauttamisesta ja karkaamisesta olisi ilmoitettava, jos tutkintavanki olisi vangittu momentissa tarkoitettun henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneen rikoksen tai seksuaalirikoksen johdosta. Ilmoitusvelvollisuus koskisi seuraavia rikoksia: raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen val-

mistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritykset tai osallisuus sellaiseen rikokseen.

Momentissa luetellun rikoksen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta olisi ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen.

Momentin mukaan ilmoituksen tekeminen kuitenkin edellyttäisi, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle. Säännös vastaisi direktiivin 6 artiklan 6 kohtaa, jossa ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle on rajattu tilanteet, joissa on olemassa tällaisesta ilmoituksesta aiheutuva tunnistettu rikoksentehtäviin kohdistuva vahingon riski.

Voimassa olevan pykälän 2 momentti siirtyisi pykälän 3 momentiksi. Momenttia muutettaisiin siten, että se koskisi jatkossa 1 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten lisäksi uudessa 2 momentissa tarkoitettuja ilmoituksia.

Pykälässä tarkoitettu ilmoitus olisi tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saisi tehdä vastoin asianomistajan tai muun pykälässä tarkoitettujen vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa. Pykälän 2 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten osalta tämä tarkoittaisi, että vapautumisilmoitusta etukäteen pyytänyt asianomistaja voisi ilmoittaa esitutkintaviranomaiselle, ettei enää halua saada ilmoitusta.

2.8 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

7 §. Valvonta- ja toimintarekisteri. Pykälässä säädetään valvonta- ja toimintarekisteristä, joka sisältää laitosten ylläpitämistä sekä vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen valvontaa ja toimintaan osallistumista varten tarpeelliset tiedot. Rekisteri sisältää muun ohella poistumislupaa ja karkaamista koskevia tietoja.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 10 kohta, jonka mukaan rekisteriin voitaisiin tallentaa valvontaa ja toimintaan osallistumista varten tarpeellisia tietoja vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta ilmoittamisesta asianomistajalle sekä sitä koskevasta asianomistajan pyynnöstä ja yhteystiedoista. Tällaisia tietoja olisivat esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettu asianomistajan pyyntö saada vapautumisilmoitus ja asianomistajan ilmoituksen tekemistä varten ilmoittamat yhteystiedot sekä tiedot asianomistajalle tehdyistä vapautumisilmoituksista.

31 §. Tarkastusoikeuden rajoitukset. Pykälässä säädetään rekisteröidyn tarkastusoikeuden rajoituksista. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta valvonta- ja toimintarekisterin sisältämiin 7 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettuihin asianomistajan tietoihin. Tarkastusoikeuden rajoittaminen on välttämätöntä asianomistajan turvallisuuden varmistamiseksi. Vangilla tai tutkintavangilla ei siten olisi tarkastusoikeutta tietoihin asianomistajan pyynnöstä saada vapautumisilmoitus, asianomistajan yhteystietoihin eikä tietoihin asianomistajalle tehdyistä vapautumisilmoituksista.

2.9 Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta

3 §. *Sovittelussa käsiteltävät asiat.* Pykälän 1 momentin säännöksiä rikoksen soviteltavaksi ottamisen edellytyksistä ehdotetaan täydennettäväksi direktiivin 12 artiklan 1 kohdan a) ja c) alakohdassa edellytetyllä tavalla.

Direktiivin 12 artiklan 1 kohdan c) alakohdan mukaan korjaavan oikeuden palveluja tarjottaessa edellytyksenä on, että rikoksentehtäjä on tunnustanut tapaukseen liittyvät tosiseikat pääpiirteissään. Vaatimus vastaa rikosasian sovittelussa jo nykyisin noudatettavaa käytäntöä. Rikoksen sovittelun tavoitteena on, että rikoksentehtäjä ottaa vastuun teostaan. Sovittelun onnistuminen edellyttää, että osapuolet ovat olennaisilta osiltaan yhtä mieltä siitä, mitä on tapahtunut. Tämä edellytys ei nimenomaisesti ilmene laista. Momenttia ehdotetaan sen vuoksi täydennettäväksi siten, että rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty tunnustaa olennaisilta osiltaan teon tapahtumainkulun. Sovittelun tarkoituksena ei kuitenkaan ole syyllisyyskysymyksen ratkaiseminen eikä epäillyn sovittelussa antamaa lausumaa voida käyttää rikosprosessissa näyttönä epäillyn syyllisyydestä.

Direktiivin 12 artiklan 1 kohdan a) alakohdassa edellytetään, että korjaavan oikeuden palveluja käytetään ainoastaan, jos ne ovat uhrin edun mukaisia ja uhri on antanut niiden osalta vapaaehtoisen ja tietoon perustuvan suostumuksensa, joka voidaan peruuttaa milloin tahansa. Direktiivin johdanto-osan kappaleen 46 mukaan sellaiset tekijät kuin rikoksen luonne ja vakavuus, siitä seuranneen vamman aste, uhrin fyysisen, seksuaalisen tai henkisen koskemattomuuden toistuva loukkaaminen, vallan epätasapaino ja uhrin ikä, kypsyys tai älyllinen kapasiteetti, jotka voisivat rajoittaa tai vähentää uhrin kykyä tehdä tietoon perustuva valinta tai vaarantaa uhrin kannalta myönteisen lopputuloksen, olisi otettava huomioon siirrettäessä asia korjaavan oikeuden palveluihin ja korjaavan oikeuden toteutuksessa.

Sovittelu edellyttää aina uhrin vapaaehtoisesti antamaa suostumusta ja sitä, että uhri pystyy ymmärtämään sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen (sovittelulaki 2 § 1 momentti). Nyt kysymyksessä olevan momentin mukaan lisäksi edellytetään, että rikoksen arvioidaan soveltuvan soviteltavaksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Arvioitaessa rikoksen soveltuvuutta soviteltavaksi on otettava huomioon muun muassa pyrkimys heikomman osapuolen suojaamiseen, joka voi johtaa siihen, että asian ei katsota soveltuvan soviteltavaksi, vaikka osapuolet suostuvat sovitteluun ja pystyvät ymmärtämään siinä tehtyjen ratkaisujen merkityksen (HE 93/2005 vp s. 16). Lakivaliokunnan kannan mukaan sovittelulle ei ole edellytyksiä esimerkiksi silloin, jos tekijä käyttää hyväkseen uhrin suojatonta asemaa niin, että uhri pelkää häntä. Lähisuuhdeväkivaltaa ei pidä ottaa soviteltavaksi esimerkiksi silloin, kun väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa tai tekijä pitää väkivallan käyttöä hyväksyttävänä keinona lähisuhteessa ilmenevien ristiriitojen ratkaisemiseksi (LaVM 13/2005 s. 5).

Näin ollen jo voimassa olevan momentin nojalla voidaan joissakin tilanteissa katsoa, että sovittelu ei ole uhrin edun mukaista eikä rikoksen soviteltavaksi ottamiselle ole edellytyksiä, vaikka uhri suostuisi sovitteluun ja pystyisi ymmärtämään siinä tehtyjen ratkaisujen merkityksen. Direktiivin 12 artiklan 1 kohdan a) alakohdassa edellytettyä vaatimusta uhrin edun huomioon ottamisesta ei kuitenkaan ole nimenomaisesti mainittu laissa. Tämän vuoksi momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että rikoksen sovittelu edellyttää, että sovittelu on uhrin edun mukaista. Uhrin etua arvioitaessa olisi otettava huomioon edellä mainittuja seikkoja, jotka voivat rajoittaa tai vähentää uhrin kykyä tehdä tietoon perustuva valinta tai vaarantaa uhrin kannalta myönteisen lopputuloksen, kuten vallan epätasapaino ja uhrin ikä, kypsyys tai älyllinen kapasiteetti. Uhrin edulla ei sen sijaan tarkoitettaisi sitä, että uhrin tulisi hyötyä sovittelusta taloudellisesti verrattuna siihen, että asia käsiteltäisiin tuomioistuimessa.

2.10 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta

11 §. *Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 a kohta, jonka mukaan asianosaisella, hänen edustajallaan tai avustajallaan ei ole oikeutta tiedonsaantiin asiakirjoista, jotka sisältävät tietoja esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta taikka tietoja mainituista ilmoituksista. Asianomistajan turvallisuuden takaamiseksi salassa pidettäviä olisivat siten tiedot asianomistajan pyynnöstä saada vapautumisilmoitus sekä tiedot asianomistajalle tehdyistä vapautumisilmoituksista.

Voimassa olevan esitutkintalain 4 luvun 15 §:n 3 momentin ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 12 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa nyt kysymyksessä olevan momentin 7 kohdassa tarkoitetuista asianomistajan yhteystiedoista. Jos vapautumisilmoitusta pyytäneellä asianomistajalla on syytä pelätä turvallisuutensa olevan vaarassa, pyyntöön liittyvät asianomistajan yhteystiedot on siten jo voimassa olevan lain nojalla pidettävä salassa.

24 §. *Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 31 b kohta, jonka mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja olisivat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta taikka tietoja mainituista ilmoituksista. Asianomistajan turvallisuuden takaamiseksi salassa pidettäviä olisivat siten tiedot asianomistajan pyynnöstä saada vapautumisilmoitus sekä tiedot asianomistajalle tehdyistä vapautumisilmoituksista.

Voimassa olevan momentin 31 kohdan nojalla asianomistaja voi pyytää yhteystietojensa salassapitoa, jos hänellä on syytä epäillä turvallisuutensa tulevan uhatuksi. Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 9 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla mainitussa 31 kohdassa tarkoitettut yhteystiedot ovat salassa pidettäviä myös oikeudenkäynnissä. Vapautumisilmoitusta pyytäneen asianomistajan yhteystiedot voidaan siten hänen pyynnöstään määrätä salassa pidettäviksi viranomaisten asiakirjoissa jo voimassa olevan lain nojalla. Asianomistajan turvallisuuden takaamiseksi on kuitenkin tarpeen, että asianomistajan yhteystiedot ovat salassa pidettäviä Rikosseuraamuslaitoksen asiakirjoissa silloinkin, kun asianomistaja ei ole rikosasian käsittelyssä pyytänyt yhteystietojensa salassapitoa. Asianomistajan ajantasaiset yhteystiedot tallennettaisiin jatkossa Rikosseuraamuslaitoksen rekisteriin vapautumisilmoitusten tekemistä varten. Jotta tieto asianomistajan pyynnöstä pysyisi salassa, myös pyyntöön liittyvät yhteystiedot on syytä pitää Rikosseuraamuslaitoksessa salassa. Tämän vuoksi ehdotetussa 31 b kohdassa säädettäisiin lisäksi, että vapautumisilmoitusta koskevaan pyyntöön liittyvät asianomistajan yhteystiedot olisivat Rikosseuraamuslaitoksen asiakirjoissa aina salassa pidettäviä.

Ehdotetun 31 b kohdan nojalla salassa pidettävien asiakirjojen salassapitoaika määräytyisi sen mukaan, mitä lain 31 §:n 2 momentissa salassapidosta yksityiselämän suojaamiseksi säädetään.

3 Voimaantulo

Esitys liittyy todistelulainsäädännön uudistukseen, jolla oikeudenkäymiskaaren 17 luku on uudistettu kokonaisuudessaan. Lait ehdotetaan tulemaan voimaan samanaikaisesti todistelulainsäädännön uudistuksen kanssa 1 päivänä tammikuuta 2016.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 10 §:n 2 momentti, 13 §:n 1—3 momentti ja 15 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 4 luvun 10 §:n 2 momentti laissa 1145/2013, 13 §:n 1—3 momentti laissa 770/2013 ja 15 §:n 3 momentti laissa 736/2015, sekä
lisätään 3 luvun 1 §:ään uusi 3 momentti, 4 lukuun uusi 18 ja 19 §, 7 lukuun uusi 21 § ja 11 lukuun uusi 9 a § seuraavasti:

3 luku

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

1 §

Rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaaminen

Asianomistajalle on annettava hänen tekemästään rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, joka sisältää ilmoituksen tekemistä ja ilmoitettua rikosta tai tapahtumaa koskevat perustiedot.

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

10 §

Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, jos siihen on aihetta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla, ja puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle, jos siihen on aihetta mainitun luvun 1 §:n 3 momentin nojalla. Jos asianomistajan 11 luvun 9 a §:n nojalla arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa taikka rikoksen luonne tai asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sitä muuten edellyttävät, esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä.

13 §

Asiakirjan kääntäminen

Epäilylle on käännettävä kohtuullisessa ajassa kirjallisesti 12 §:ssä tarkoitetulle epäillyn käyttämälle kielelle asian kannalta olennainen esitutkinta-aineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa, jos kääntäminen on tarpeen epäillyn oikeuden valvomiseksi. Asianomistajalle on pyynnöstä käännettävä kohtuullisessa ajassa kirjallisesti 12 §:ssä tarkoitetulle asianomistajan käyttämälle kielelle asian kannalta olennainen esitutkinta-aineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa, jos kääntäminen on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi, 3 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu kirjallinen vahvistus sekä 11 luvun 1 §:ssä tarkoitettu päätös, joka koskee esitutkinnan toimittamatta jättämistä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, taikka tällaisen päätöksen yhteenveto.

Asianosaiselle voidaan 1 momentissa säädetystä poiketen kääntää suullisesti asiakirja tai sen osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianosaisen oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.

Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että epäilty saa riittävät tiedot oikeudestaan asiakirjan käännökseen ja tarvittaessa varmistettava, haluaako epäilty tässä pykälässä tarkoitusta asiakirjasta käännöksen. Epäilylle voidaan jättää antamatta käännös asiakirjasta, jos epäilty luopuu oikeudestaan käännökseen.

15 §

Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 6a, 7 tai 7a kohdassa tarkoitetuista tiedoista.

18 §

Ilmoitus asianomistajan oikeuksista

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle ilman aiheetonta viivytystä siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen:

- 1) käytettävissä olevista tukipalveluista;
- 2) oikeudesta oikeudenkäyntiavustajaan tai tukihenkilöön oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädettyillä edellytyksillä;
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;
- 4) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin 13 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;
- 5) oikeudesta esittää yksityisoikeudellinen vaatimus syyteasian yhteydessä sekä mahdollisuudesta siihen, että syyttäjä ajaa vaatimusta, jos oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät;
- 6) käytettävissä olevista keinoista asianomistajan suojelemiseksi terveyden tai turvallisuuden kohdistuvalta uhalta;

7) oikeudesta saada tieto päätöksestä, joka koskee esitutkinnan toimittamatta jättämistä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi taikka syyttämättä jättämistä;

8) asian selvittämiseksi tuomioistuimeen kutsutun asianomistajan oikeudesta korvaukseen valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) säädetyillä edellytyksillä;

9) oikeudesta saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta.

19 §

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpityä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetyistä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

Jos asianomistaja haluaa saada 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen, hänen tulee ilmoittaa tästä esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Asianomistajan on ilmoitettava tarvittavat yhteystiedot ilmoituksen tekemistä varten. Esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän on ilmoitettava asianomistajan pyynnöstä tuomioistuimelle.

7 luku

Kuulustelut

21 §

Eryyisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelu

Jos asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu eikä se merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai siitä aiheudu muuta haittaa:

1) asianomistajan kuulustelu on suoritettava suojelun tarpeessa olevien henkilöiden kuulusteluun suunnitelluissa tiloissa;

2) saman henkilön tai samojen henkilöiden on suoritettava kaikki asianomistajan kuulustelut, jos tämä sitä pyytää; ja

3) rikoslain 20 luvussa tarkoitettussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa ja muussa rikosasiassa, jossa asianomistajalla on siihen rikoksen luonteen vuoksi perusteltu tarve, kuulustelijan on oltava asianomistajan kanssa samaa sukupuolta, jos tämä sitä pyytää.

11 luku

Erinäiset säännökset

9 a §

Asianomistajan henkilökohtainen arviointi

Esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä arvioitava, onko asianomistaja asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä erityisen suojelun tarpeessa sekä arvioitava, ovatko 2 momentissa tarkoitetut toimenpiteet tarpeen. Arvioinnissa on otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Arviointia tehtäessä on otettava huomioon asianomistajan käsitys toimenpiteen tarpeellisuudesta.

Esitutkintaviranomaisen on arvioitava, onko asianomistajan suojelemiseksi tarpeen, että:

- 1) asianomistajan kuulustelu suoritetaan siten kuin 7 luvun 21 §:ssä säädetään;
- 2) asianomistajan kuulustelu tallennetaan todisteena käyttämistä varten 9 luvun 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla;
- 3) asianomistajaa kuullaan pääkäsittelyssä näkösuojan takaa tai vastaajan läsnä olematta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä säädetään;
- 4) asianomistajaa kuullaan pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetään; tai
- 5) suullinen käsittely tuomioistuimessa toimitetaan yleisön läsnä olematta siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 15 §:n 6 kohdassa säädetään.

Esitutkintaviranomaisen on kuultava syyttäjää erityisen suojelun tarpeesta ja 2 momentin 2—5 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden tarpeellisuudesta, jos asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet tai rikoksen laatu sitä edellyttää.

Tässä pykälässä tarkoitettu arviointi on tehtävä uudelleen, jos arvioinnin perusteena olevat seikat muuttuvat merkittävästi. Arviointi voidaan tehdä uudelleen myös, jos siihen on muuten perusteltua aihetta. Esitutinnan päättämisen jälkeen arvioinnin tekemisestä uudelleen päättää syyttävä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 ja 52 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:n 1 momentti ja 52 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 732/2015, seuraavasti:

17 luku

Todistelusta

51 §

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä näkösuojan takaa taikka asianosaisten tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen:

- 1) kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta;
- 2) jos kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää;
- 3) jos henkilö häiritsee tai koettaa eksyttää kuultavaa tämän puhuessa; tai
- 4) jos rikosasiassa kuultava on muusta kuin 1 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu.

52 §

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuimien harkitsee tämän soveliaaksi ja jos:

- 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn;
- 2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa;
- 3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä;
- 4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta;
- 5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt; tai
- 6) rikosasiassa kuultava on muusta kuin 4 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 6 a luvun 3 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 769/2013, sekä
lisätään 1 luvun 9 §:ään siitä lailla 670/2014 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti ja 5 luvun 15 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 243/2006, uusi 4 momentti seuraavasti:

1 luku

Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

9 §

Muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle asianomistajalle on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton käännös syyttämättäjättämispäätöksestä tai sen yhteenvedosta. Kääntämisestä säädetään lisäksi kielilaissa (423/2003) ja saamen kielilaissa (1086/2003).

5 luku

Syyteen vireillepanosta

15 §

Asianomistajalle on ilmoitettava istunnon ajasta ja paikasta, jos asianomistaja on sitä pyytänyt.

6 a luku

Oikeudenkäynnin kieli ja tulkkaus

3 §

Muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle vastaajalle on annettava kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös haastehakemuksesta ja tuomiosta häntä koskevilta osin. Vastaajalle on annettava kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös myös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä ja muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käännös on tarpeen vastaajan oikeuden valvomiseksi. Muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös tuomiosta häntä koskevilta osin sekä istunnon aikaa ja paikkaa koskevasta ilmoituksesta. Asianomistajalle on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös myös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä ja muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käännös on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

4.

Laki

oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 9 §:n 1 momentin 5 kohta, 12 §:n 2 momentin 1 kohta ja 15 §:n 6 kohta seuraavasti:

9 §

Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja

Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:

5) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 tai 7 a kohdassa taikka 24 §:n 1 momentin 31 tai 31 b kohdassa tarkoitettuja tietoja; taikka

12 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 tai 7 a kohdassa tarkoitettuihin tietoihin;

15 §

Suljettu käsittely

Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos:

6) asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, tai rikosasiassa kuullaan henkilöä, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu; taikka

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

5.

Laki

vankeuslain 2 luvun 1 a §:n ja 19 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 2 luvun 1 a § ja 19 luvun 4 §, sellaisina kuin ne ovat, ensiksi mainittu laissa 382/2010 ja jälkimmäinen osaksi laissa 231/2015, seuraavasti:

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

1 a §

Täytäntöönpanokirja ja tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuus

Tuloste oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä toimii tuomion täytäntöönpanokirjana. Suomeen muusta maasta täytäntöön pantavaksi siirretyn vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokirjana on oikeusministeriön tai Rikosseuraamuslaitoksen päätös.

Tuomioistuimen on talletettava täytäntöönpanokirjaa varten tarpeelliset tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Jos tuomioistuimella asiaa ratkaistessaan määrää tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi vangittuna, tuomioistuimella voi tietojärjestelmään merkitsemisen sijasta merkitä tiedot vankipassiin. Tällainen vankipassi toimii väliaikaisena täytäntöönpanokirjana.

Tuomioistuimen on ilmoitettava esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetusta asianomistajan pyynnöstä Rikosseuraamuslaitokselle tallettamalla sitä koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai toimittamalla tiedot Oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle.

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitetun merkinnän tekemiseen ja tietojen toimittamiseen sovelletaan, mitä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla säädetään.

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

4 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta

Vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto tai yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta

annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla poliisiasiaain tietojärjestelmään ilmoitettu suojelutoimenpide.

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, panttivangin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeän ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettuihin valvonnan alaisena on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistuksen pituuden perusteella sekä ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

Tässä pykälässä tarkoitettu ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun tässä pykälässä tarkoitettua vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____ .

6.

Laki

tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:n ja 16 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 2 luvun 2 §, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 383/2010 ja 1071/2015, sekä
lisätään 16 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 394/2015, uusi 2 momentti seuraavasti:

2 luku

Saapuminen vankilaan

2 §

Vankilaan ottaminen

Tutkintavangin ottaminen vankilaan perustuu tuomioistuimen antamaan vangitsemismääräykseen. Tuomioistuimen velvollisuudesta tehdä ilmoitus vangitsemismääräyksestä merkittävällä siitä tieto oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai toimittamalla tiedot Oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle säädetään tarvittaessa oikeusministeriön asetuksella.

Tuomioistuimen on ilmoitettava esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä Rikosseuraamuslaitokselle tallettamalla sitä koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai toimittamalla tiedot Oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettun merkinnän tekemiseen ja tietojen toimittamiseen sovelletaan, mitä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla säädetään.

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen vankilaan ottamisestaan.

Tieto tutkintavangin ottamisesta vankilaan on merkittävä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa (1069/2015) tarkoitettuun täytäntöönpanorekisteriin.

HE 66/2015 vp

16 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun rikoksen johdosta vangitun tutkinta-
vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta ilmoittamiseen sovelletaan, mitä mainitus-
sa pykälässä ja saman luvun 11 §:ssä säädetään tällaisesta rikoksesta tuomitun osalta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 _____.

7.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 232/2015, seuraavasti:

16 luku

Ilmoituksen ja tiedon antaminen

2 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Vapautensa menettäneen vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vapautensa menettäneen käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vapautensa menettänyt syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vapautensa menettäneellä on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto tai yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla poliisiasiain tietojärjestelmään ilmoitettu suojelutoimenpide.

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkauttamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Tässä pykälässä tarkoitettu ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun tässä pykälässä tarkoitettun vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 7 ja 31 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1069/2015) 7 §:n 1 momentin 9 kohta ja 31 §:n 1 momentti, sekä
lisätään 7 §:n 1 momenttiin uusi 10 kohta seuraavasti:

7 §

Valvonta- ja toimintarekisteri

Valvonta- ja toimintarekisteri sisältää laitospöytäkirjojen ylläpitämistä sekä vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen valvontaa ja toimintaan osallistumista varten tarpeelliset tiedot. Näitä ovat tiedot vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen:

9) karkaamisesta ja avolaitoksesta luvatta poistumisesta, poistumislupa-, opintolupa- ja siviililyöluopaehtojen rikkomisesta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuoliseen laitokseen sijoittamiseen liittyvien ehtojen rikkomisesta;

10) vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta ilmoittamisesta asianomistajalle sekä sitä koskevasta asianomistajan pyynnöstä ja yhteystiedoista.

31 §

Tarkastusoikeuden rajoitukset

Sen lisäksi, mitä henkilötietolaissa säädetään, rekisteröidyn tarkastusoikeutta voidaan rajoittaa, jos tarkastusoikeuden toteuttamisesta voi todennäköisin syin seurata vakava uhka Rikosseuraamuslaitoksen yksikön järjestykselle ja turvallisuudelle taikka Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöön kuuluvan tai jonkun muun turvallisuudelle. Rekisteröidyllä ei ole tarkastusoikeutta turvallisuustietorekisterin tietoihin eikä valvonta- ja toimintarekisterin sisältämiin 7 §:n 1 momentin 10 kohdassa tarkoitettuihin asianomistajan tietoihin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

9.

Laki

rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 3 §:n
1 momentti seuraavasti:

3 §

Sovittelussa käsiteltävät asiat

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty tunnustaa olennaisilta osiltaan teon tapahtumainkulun ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

10.

Laki

viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 ja 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 385/2007, 713/2007, 701/2011 ja 756/2015, uusi 7 a kohta ja 24 §:n 1 momenttiin, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1151/2001, 1060/2002, 281/2004, 713/2007, 274/2009, 458/2011, 528/2011, 91/2015, 405/2015 ja 756/2015, uusi 31 b kohta seuraavasti:

11 §

Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin

Asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:

7 a) asiakirjoihin, jotka sisältävät tietoja esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta taikka tietoja mainituista ilmoituksista;

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

31 b) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta taikka tietoja mainituista ilmoituksista sekä, sen lisäksi

HE 66/2015 vp

mitä 31 kohdassa säädetään yhteystietojen salassapidosta, edellä mainittuun pyyntöön liittyvät asianomistajan yhteystiedot Rikosseuraamuslaitoksen asiakirjoissa;

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

Helsingissä 15 päivänä lokakuuta 2015

Pääministerin estyneenä ollessa, kunta- ja uudistusministeri

Anu Vehviläinen

Liikenne- ja viestintäministeri Anne Berner

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 10 §:n 2 momentti, 13 §:n 1—3 momentti ja 15 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 4 luvun 10 §:n 2 momentti laissa 1145/2013, 13 §:n 1—3 momentti laissa 770/2013 ja 15 §:n 3 momentti laissa 736/2015, sekä
lisätään 3 luvun 1 §:ään uusi 3 momentti, 4 lukuun uusi 18 ja 19 §, 7 lukuun uusi 21 § ja 11 lukuun uusi 9 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

(uusi)

1 §

Rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaaminen

Asianomistajalle on annettava hänen tekemästään rikosilmoituksesta kirjallinen vahvistus, joka sisältää ilmoituksen tekemistä ja ilmoitettua rikosta tai tapahtumaa koskevat perustiedot.

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

10 §

10 §

Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa

Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, jos siihen on aihetta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla, ja puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle, jos siihen on aihet-

Tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, jos siihen on aihetta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla, ja puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle, jos siihen on aihet-

Voimassa oleva laki

ta mainitun luvun 1 §:n 3 momentin nojalla. Rikoksen luonteen sitä edellyttäessä esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä.

Ehdotus

ta mainitun luvun 1 §:n 3 momentin nojalla. *Jos asianomistajan 11 luvun 9 a §:n nojalla arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa taikka rikoksen luonne tai asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sitä muuten edellyttävät*, esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä.

13 §

Asiakirjan kääntäminen

Asian kannalta olennainen esitutkinta-aineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa on käännettävä kohtuullisessa ajassa kirjallisesti 12 §:ssä tarkoitetulle asianosaisen käyttämälle kielelle, jos kääntäminen on tarpeen asianosaisen oikeuden valvomiseksi.

Asianosaiselle voidaan 1 momentissa säädetystä poiketen kääntää suullisesti *olennainen* asiakirja tai sen osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianosaisen oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.

Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että asianosainen saa riittävät tiedot oikeudestaan asiakirjan käännökseen ja tarvittaessa varmistettava, haluaako asianosainen tässä pykälässä tarkoitetusta asiakirjasta käännökseen. Asianosaiselle voidaan jättää antamatta käänнос asiakirjasta, jos asianosainen luopuu oikeudestaan käännökseen.

13 §

Asiakirjan kääntäminen

Epäillylle on käännettävä kohtuullisessa ajassa kirjallisesti 12 §:ssä tarkoitetulle epäillyn käyttämälle kielelle asian kannalta olennainen esitutkinta-aineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa, jos kääntäminen on tarpeen epäillyn oikeuden valvomiseksi. Asianomistajalle on pyynnöstä käännettävä kohtuullisessa ajassa kirjallisesti 12 §:ssä tarkoitetulle asianomistajan käyttämälle kielelle asian kannalta olennainen esitutkinta-aineistoon kuuluva asiakirja tai sen osa, jos kääntäminen on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi, 3 luvun 1 §:n 3 momentissa tarkoitettu kirjallinen vahvistus sekä 11 luvun 1 §:ssä tarkoitettu päätös, joka koskee esitutkinnan toimittamista jättämisestä, lopettamista tai päättämistä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi, taikka tällaisen päätöksen yhteenveto.

Asianosaiselle voidaan 1 momentissa säädetystä poiketen kääntää suullisesti asiakirja tai sen osa tai yhteenveto asiakirjasta, jollei asianosaisen oikeusturva edellytä asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.

Esitutkintaviranomaisen on huolehdittava siitä, että *epäilty* saa riittävät tiedot oikeudestaan asiakirjan käännökseen ja tarvittaessa varmistettava, haluaako epäilty tässä pykälässä tarkoitetusta asiakirjasta käännökseen. *Epäillylle* voidaan jättää antamatta käänнос asiakirjasta, jos *epäilty* luopuu oikeudestaan käännökseen.

HE 66/2015 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Vuoden 2016 alussa voimaan tuleva laki

Ehdotus

15 §

15 §

Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa

Asianosaisjulkisuus esitutkinnassa

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 6a tai 7 kohdassa tarkoitetuista tiedoista.

Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta, jos tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun turvaamiseksi. Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:n 2 momentin 6a, 7 tai 7a kohdassa tarkoitetuista tiedoista.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

(uusi)

18 §

Ilmoitus asianomistajan oikeuksista

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava asianomistajalle ilman aiheutonta viivytystä siinä laajuudessa kuin se on erityisesti asianomistajan henkilöön liittyvät seikat ja rikoksen laatu huomioon ottaen tarpeen:

- 1) käytettävissä olevista tukipalveluista;*
- 2) oikeudesta oikeudenkäyntiavustajaan tai tukihenkilöön oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa säädettyillä edellytyksillä;*
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;*
- 4) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisen asiakirjojen käännöksiin 13 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;*
- 5) oikeudesta esittää yksityisoikeudellinen vaatimus syyteasian yhteydessä sekä mahdollisuudesta siihen, että syyttäjä ajaa vaatimusta, jos oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät;*
- 6) käytettävissä olevista keinoista asianomistajan suojelemiseksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalta uhalta;*
- 7) oikeudesta saada tieto päätöksestä, joka koskee esitutkinnan toimittamista jättämisestä, lopettamisesta tai päättämistä saattamatta asi-*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

aa syyttäjän harkittavaksi taikka syyttämättä jättämistä;

8) asian selvittämiseksi tuomioistuimeen kutsutun asianomistajan oikeudesta korvaukseen valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/1972) säädetyillä edellytyksillä;

9) oikeudesta saada tieto asian käsittelystä, tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta sekä rikosasiassa annetusta tuomiosta.

(uusi)

19 §

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivan­gin ottaminen, panttivan­gin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetyistä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta.

Jos asianomistaja haluaa saada 1 momentissa tarkoitetun ilmoituksen, hänen tulee ilmoittaa tästä esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Asianomistajan on ilmoitettava tarvittavat yhteystiedot ilmoituksen tekemistä varten. Esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän on ilmoitettava asianomistajan pyynnöstä tuomioistuimelle.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 luku

Kuulustelut

(uusi)

21 §

Erityisen suojelun tarpeessa olevan asianomistajan kuulustelu

Jos asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu eikä se merkittävästi viivytä asian käsittelyä tai siitä aiheudu muuta haittaa:

1) asianomistajan kuulustelu on suoritettava suojelun tarpeessa olevien henkilöiden kuulusteluun suunnitelluissa tiloissa;

2) saman henkilön tai samojen henkilöiden on suoritettava kaikki asianomistajan kuulustelut, jos tämä sitä pyytää; ja

3) rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa seksuaalirikosta koskevassa asiassa ja muussa rikosasiassa, jossa asianomistajalla on siihen rikoksen luonteen vuoksi perusteltu tarve, kuulustelijan on oltava asianomistajan kanssa samaa sukupuolta, jos tämä sitä pyytää.

11 luku

Erinäiset säännökset

(uusi)

9 a §

Asianomistajan henkilökohtainen arviointi

Esitutkintaviranomaisen on ilman aiheutonta viivytystä arvioitava, onko asianomistaja asiaa esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä käsiteltäessä erityisen suojelun tarpeessa sekä arvioitava, ovatko 2 momentissa tarkoitettut toimenpiteet tarpeen. Arvioinnissa on otettava huomioon etenkin asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja rikoksen laatu. Arviointia tehtäessä on otettava huomioon asianomistajan käsitys toimenpiteen tarpeellisuudesta.

Esitutkintaviranomaisen on arvioitava, onko asianomistajan suojelemiseksi tarpeen, että:

1) asianomistajan kuulustelu suoritetaan siten kuin 7 luvun 21 §:ssä säädetään;

2) asianomistajan kuulustelu tallennetaan

Voimassa oleva laki

Ehdotus

todisteena käyttämistä varten 9 luvun 4 §:ssä tarkoitetulla tavalla;

3) asianomistajaa kuullaan pääkäsittelyssä näkösuojan takaa tai vastaajan läsnä olematta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:ssä säädetään;

4) asianomistajaa kuullaan pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:ssä säädetään; tai

5) suullinen käsittely tuomioistuimessa toimitetaan yleisön läsnä olematta siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 15 §:n 6 kohdassa säädetään.

Esitutkintaviranomaisen on kuultava syyttäjää erityisen suojelun tarpeesta ja 2 momentin 2—5 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden tarpeellisuudesta, jos asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet tai rikoksen laatu sitä edellyttää.

Tässä pykälässä tarkoitettu arviointi on tehtävä uudelleen, jos arvioinnin perusteena olevat seikat muuttuvat merkittävästi. Arviointi voidaan tehdä uudelleen myös, jos siihen on muuten perusteltua aihetta. Esitutkinnan päättämisen jälkeen arvioinnin tekemisestä uudelleen päättää syyttäjä.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 ja 52 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 51 §:n 1 momentti ja 52 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 732/2015, seuraavasti:

Vuoden 2016 alussa voimaan tuleva laki *Ehdotus*

17 luku

Todistelusta

51 §

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä näkösuojan takaa taikka asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen:

- 1) kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta;
- 2) jos kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää; tai
- 3) jos henkilö häiritsee tai koettaa eksyttää kuultavaa tämän puhuessa.

51 §

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä näkösuojan takaa taikka asianosaisen tai muun henkilön läsnä olematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen:

- 1) kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta;
- 2) jos kuultava muuten jättäisi ilmaisematta, mitä asiasta tietää;
- 3) jos henkilö häiritsee tai koettaa eksyttää kuultavaa tämän puhuessa; *tai*
- 4) jos rikosasiassa kuultava on muusta kuin 1 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu.

52 §

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos:

- 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn

52 §

Todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista sekä todistajaa ja asiantuntijaa voidaan kuulla pääkäsittelyssä hänen henkilökohtaisesti läsnä olematta käyttäen videoneuvottelua tai muuta soveltuvaa teknistä tiedonvälitystapaa, jossa istuntoon osallistuvilla on puhe- ja näköyhteys keskenään, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja jos:

- 1) kuultava ei sairauden tai muun syyn

HE 66/2015 vp

Vuoden 2016 alussa voimaan tuleva laki

Ehdotus

vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn;

2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa;

3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä;

4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta; tai

5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt.

vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn;

2) kuultavan henkilökohtaisesta saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna huomattavia kustannuksia tai huomattavaa haittaa;

3) kuultavan kertomuksen uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä;

4) menettely on tarpeen kuultavan taikka tällaiseen henkilöön 17 §:n 1 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta;

5) kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt; tai

6) rikosasiassa kuultava on muusta kuin 4 kohdassa tarkoitettusta syystä erityisen suoje-
lun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

3.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 6 a luvun 3 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 769/2013, sekä
lisätään 1 luvun 9 §:ään siitä lailla 670/2014 kumotun 2 momentin tilalle uusi 2 momentti ja 5 luvun 15 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 243/2006, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

(uusi)

9 §

Muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle asianomistajalle on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton käännös syyttämättäjättämispäätöksestä tai sen yhteenvedosta. Kääntämisestä säädetään lisäksi kielilaissa (423/2003) ja saamen kielilaissa (1086/2003).

5 luku

Syytteen vireillepanosta

(uusi)

15 §

Asianomistajalle on ilmoitettava istunnon ajasta ja paikasta, jos asianomistaja on sitä pyytänyt.

6 a luku

Oikeudenkäynnin kieli ja tulkkaus

3 §

Muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle vastaajalle on annettava kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös haastehakemuksesta ja tuomiosta häntä koskevilta osin. Vastaajalle on annettava koh-

3 §

Muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle vastaajalle on annettava kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös haastehakemuksesta ja tuomiosta häntä koskevilta osin. Vastaajalle on annettava koh-

HE 66/2015 vp

Voimassa oleva laki

tuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös myös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä ja muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käännös on tarpeen vastaajan oikeuden valvomiseksi. Asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös tuomiosta häntä koskevilta osin sekä käännös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä tai sen osasta, jos käännös päätöksestä on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi.

Ehdotus

tuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös myös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä ja muusta olennaisesta asiakirjasta tai sen osasta, jos käännös on tarpeen vastaajan oikeuden valvomiseksi. *Muulle kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkieliselle* asianomistajalle syyttäjän ajamassa rikosasiassa on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös tuomiosta häntä koskevilta osin *sekä istunnon aikaa ja paikkaa koskevasta ilmoituksesta*. *Asianomistajalle on annettava pyynnöstä kohtuullisessa ajassa maksuton kirjallinen käännös myös rikosasiassa tehtävästä päätöksestä ja muusta olennaisesta asiakirjasta* tai sen osasta, jos käännös on tarpeen asianomistajan oikeuden valvomiseksi.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

4.

Laki**oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 9 §:n 1 momentin 5 kohta, 12 §:n 2 momentin 1 kohta ja 15 §:n 6 kohta seuraavasti:

<i>Voimassa oleva laki</i>	<i>Ehdotus</i>
9 §	9 §
<i>Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja</i>	<i>Salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja</i>
Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:	Oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää:
-----	-----
5) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tai 24 §:n 1 momentin 31 kohdassa tarkoitettuja yhteystietoja; taikka	5) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 <i>tai</i> 7 a kohdassa taikka 24 §:n 1 momentin 31 <i>tai</i> 31 b kohdassa tarkoitettuja tietoja; taikka
-----	-----
12 §	12 §
<i>Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin</i>	<i>Asianosaisen oikeus tiedonsaantiin</i>
-----	-----
Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:	Asianosaisella ei ole 1 momentissa tarkoitettua oikeutta:
1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 kohdassa tarkoitettuihin yhteystietoihin;	1) viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin 7 <i>tai</i> 7 a kohdassa tarkoitettuihin tietoihin;
-----	-----
15 §	15 §
<i>Suljettu käsittely</i>	<i>Suljettu käsittely</i>
Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos:	Tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisin osin yleisön läsnä olematta, jos:
-----	-----
6) asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai	6) asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai

HE 66/2015 vp

Voimassa oleva laki

Ehdotus

henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu; taikka

henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu, tai rikosasiassa kuullaan henkilöä, joka on erityisen suojelun tarpeessa ottaen huomioon etenkin hänen henkilökohtaiset olosuhteensa ja rikoksen laatu; taikka

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

5.

Laki

vankeuslain 2 luvun 1 a §:n ja 19 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 2 luvun 1 a § ja 19 luvun 4 §, sellaisina kuin ne ovat, ensiksi mainittu laissa 382/2010 ja jälkimmäinen osaksi laissa 231/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Täytäntöönpanon aloittaminen

1 a §

1 a §

Täytäntöönpanokirja ja tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuus

Täytäntöönpanokirja ja tuomioistuimen ilmoitusvelvollisuus

Tuloste oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä toimii tuomion täytäntöönpanokirjana. Suomeen muusta maasta täytäntöön pantavaksi siirretyn vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokirjana on oikeusministeriön tai Rikosseuraamuslaitoksen päätös.

Tuomioistuimen on talletettava täytäntöönpanokirjaa varten tarpeelliset tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. *Merkinnän tekemiseen sovelletaan, mitä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla säädetään.* Jos tuomioistuin asiaa ratkaistessaan määrää tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi vangittuna, tuomioistuin voi tietojärjestelmään merkitsemisen sijasta merkitä tiedot vankipassiin. Tällainen vankipassi toimii väliaikaisena täytäntöönpanokirjana.

Tuloste oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmästä toimii tuomion täytäntöönpanokirjana. Suomeen muusta maasta täytäntöön pantavaksi siirretyn vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokirjana on oikeusministeriön tai Rikosseuraamuslaitoksen päätös.

Tuomioistuimen on talletettava täytäntöönpanokirjaa varten tarpeelliset tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään. Jos tuomioistuin asiaa ratkaistessaan määrää tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi vangittuna, tuomioistuin voi tietojärjestelmään merkitsemisen sijasta merkitä tiedot vankipassiin. Tällainen vankipassi toimii väliaikaisena täytäntöönpanokirjana.

Tuomioistuimen on ilmoitettava esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä Rikosseuraamuslaitokselle tallettamalla sitä koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai toimittamalla tiedot Oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle.

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitettun merkinnän tekemiseen ja tietojen toimittamiseen

Voimassa oleva laki

Ehdotus

sovelletaan, mitä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla säädetään.

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

4 §

4 §

Ilmoitus poistumisluvasta ja vapauttamisesta

Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta

Vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto tai yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla poliisiasiaain tietojärjestelmään ilmoitettu suojelutoimenpide.

Ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitetun, vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

Vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vangin käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vanki syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vangilla on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto tai yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla poliisiasiaain tietojärjestelmään ilmoitettu suojelutoimenpide.

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, pakottamisesta seksuaaliseen tekoon, seksuaaliseen hyväksikäytöstä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeään henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, panttivangin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeään ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyinä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momen-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tissa tarkoitetuin valvonnan alaisena on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta 14 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella sekä ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

Tässä pykälässä tarkoitettu ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun tässä pykälässä tarkoitetun vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

6.

Laki

tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:n ja 16 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 2 luvun 2 §, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 383/2010 ja 1071/2015, sekä
lisätään 16 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 394/2015, uusi 2 momentti seuraavasti:

1.11.2015 voimaan tuleva laki

Ehdotus

2 luku

Saapuminen vankilaan

2 §

Vankilaan ottaminen

Tutkintavangin ottaminen vankilaan perustuu tuomioistuimen antamaan vangitsemismääräykseen. Tuomioistuimen velvollisuudesta tehdä ilmoitus vangitsemismääräyksestä merkitsemällä siitä tieto oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai toimittamalla tiedot Oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle säädetään tarvittaessa oikeusministeriön asetuksella. *Merkinnän tekemiseen ja tietojen toimittamiseen sovelletaan, mitä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla säädetään.*

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheiselleen vankilaan ottamisestaan.

Tieto tutkintavangin ottamisesta vankilaan on merkittävä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa (1069/2015) tarkoitettuun täytäntöönpanorekisteriin.

2 §

Vankilaan ottaminen

Tutkintavangin ottaminen vankilaan perustuu tuomioistuimen antamaan vangitsemismääräykseen. Tuomioistuimen velvollisuudesta tehdä ilmoitus vangitsemismääräyksestä merkitsemällä siitä tieto oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai toimittamalla tiedot Oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle säädetään tarvittaessa oikeusministeriön asetuksella.

Tuomioistuimen on ilmoitettava esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettua asianomistajan pyynnöstä Rikosseuraamuslaitokselle tallettamalla sitä koskevat tiedot oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän ratkaisu- ja päätösilmoitusjärjestelmään tai toimittamalla tiedot Oikeusrekisterikeskukselle niiden välittämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitettua merkinnän tekemiseen ja tietojen toimittamiseen sovelletaan, mitä oikeushallinnon valtakunnallisesta tietojärjestelmästä annetussa laissa (372/2010) ja sen nojalla säädetään.

Tutkintavangille on varattava tilaisuus ilmoittaa lähiomaiselleen tai muulle läheisel-

HE 66/2015 vp

1.11.2015 voimaan tuleva laki

Ehdotus

leen vankilaan ottamisestaan.

Tieto tutkintavangin ottamisesta vankilaan on merkittävä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa (1069/2015) tarkoitettuun täytäntöönpanorekisteriin.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 luku

Erinäiset säännökset

(uusi)

1 §

Vankeuslain soveltaminen

Vankeuslain 19 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettun rikoksen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta ilmoittamiseen sovelletaan, mitä mainitussa pykälässä ja saman luvun 11 §:ssä säädetään tällaisesta rikoksesta tuomitun osalta.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

7.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 232/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 luku

Ilmoituksen ja tiedon antaminen

2 §

2 §

Ilmoitus poistumisluvasta ja vapauttamisesta

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Vapautensa menettäneen vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vapautensa menettäneen käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vapautensa menettänyt syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vapautensa menettäneellä on lähestymiskiellostä annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto tai yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla poliisiasiain tietojärjestelmään ilmoitettu suojelutoimenpide.

Ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun 1 momentissa tarkoitettun, vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

Vapautensa menettäneen vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta saadaan ilmoittaa asianomistajalle tai muulle henkilölle, jos vapautensa menettäneen käyttäytymisen tai hänen esittämiensä uhkausten johdosta on perusteltua syytä epäillä, että vapautensa menettänyt syyllistyy tämän tai tälle läheisen henkilön henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvaan rikokseen. Ilmoitus voidaan antaa myös henkilölle, johon nähden vapautensa menettäneellä on lähestymiskiellostä annetun lain (898/1998) mukainen lähestymiskielto tai yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla poliisiasiain tietojärjestelmään ilmoitettu suojelutoimenpide.

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, pakottamisen seksuaaliseen tekoon, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan,

Voimassa oleva laki

Ehdotus

panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Tässä pykälässä tarkoitettu ilmoitus on tehtävä hienotunteisuutta noudattaen. Ilmoitusta ei saa tehdä vastoin asianomistajan tai muun tässä pykälässä tarkoitetun vaarassa olevan henkilön ilmaisemaa tahtoa.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .*

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 7 ja 31 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1069/2015)
7 §:n 1 momentin 9 kohta ja 31 §:n 1 momentti, sekä
lisätään 7 §:n 1 momenttiin uusi 10 kohta seuraavasti:

1.11.2015 voimaan tuleva laki

Ehdotus

7 §

7 §

Valvonta- ja toimintarekisteri

Valvonta- ja toimintarekisteri

Valvonta- ja toimintarekisteri sisältää laitosjärjestyksen ylläpitämistä sekä vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen valvontaa ja toimintaan osallistumista varten tarpeelliset tiedot. Näitä ovat tiedot vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen:

Valvonta- ja toimintarekisteri sisältää laitosjärjestyksen ylläpitämistä sekä vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen valvontaa ja toimintaan osallistumista varten tarpeelliset tiedot. Näitä ovat tiedot vankien ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettujen:

9) karkaamisesta ja avolaitoksesta luvatta poistumisesta, poistumislupa-, opintolupa- ja siviilityölupaehtojen rikkomisesta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuoliseen laitokseen sijoittamiseen liittyvien ehtojen rikkomisesta.

9) karkaamisesta ja avolaitoksesta luvatta poistumisesta, poistumislupa-, opintolupa- ja siviilityölupaehtojen rikkomisesta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuoliseen laitokseen sijoittamiseen liittyvien ehtojen rikkomisesta;

10) vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta ilmoittamisesta asianomistajalle sekä sitä koskevasta asianomistajan pyynnöstä ja yhteystiedoista.

31 §

31 §

Tarkastusoikeuden rajoitukset

Tarkastusoikeuden rajoitukset

Sen lisäksi, mitä henkilötietolaissa säädetään, rekisteröidyn tarkastusoikeutta voidaan rajoittaa, jos tarkastusoikeuden toteuttamisesta voi todennäköisin syin seurata vakava uhka Rikosseuraamuslaitoksen yksikön järjestykselle ja turvallisuudelle taikka Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöön kuuluvan tai

Sen lisäksi, mitä henkilötietolaissa säädetään, rekisteröidyn tarkastusoikeutta voidaan rajoittaa, jos tarkastusoikeuden toteuttamisesta voi todennäköisin syin seurata vakava uhka Rikosseuraamuslaitoksen yksikön järjestykselle ja turvallisuudelle taikka Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöön kuuluvan tai

HE 66/2015 vp

1.11.2015 voimaan tuleva laki

Ehdotus

jonkun muun turvallisuudelle. Rekisteröidyl-
lä ei ole tarkastusoikeutta turvallisuustietore-
kisterin tietoihin.

jonkun muun turvallisuudelle. Rekisteröidyl-
lä ei ole tarkastusoikeutta turvallisuustietore-
kisterin tietoihin *eikä valvonta- ja toiminta-*
rekisterin sisältämiin 7 §:n 1 momentin 10
kohdassa tarkoitettuihin asianomistajan tie-
toihin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

9.

Laki

rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) 3 §:n
1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Sovittelussa käsiteltävät asiat

Sovittelussa käsiteltävät asiat

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi on erityinen suojan tarve. Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. *Rikoksen sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty tunnustaa olennaisilta osiltaan teon tapahtumainkulun ja että sovittelu on uhrin edun mukaista.* Soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun tai ikänsä vuoksi erityinen suojan tarve. Jos rikosta ei voida sovittaa, myöskään siitä aiheutuneen vahingon korvaamista koskevaa asiaa ei saa ottaa soviteltavaksi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .
